



Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>



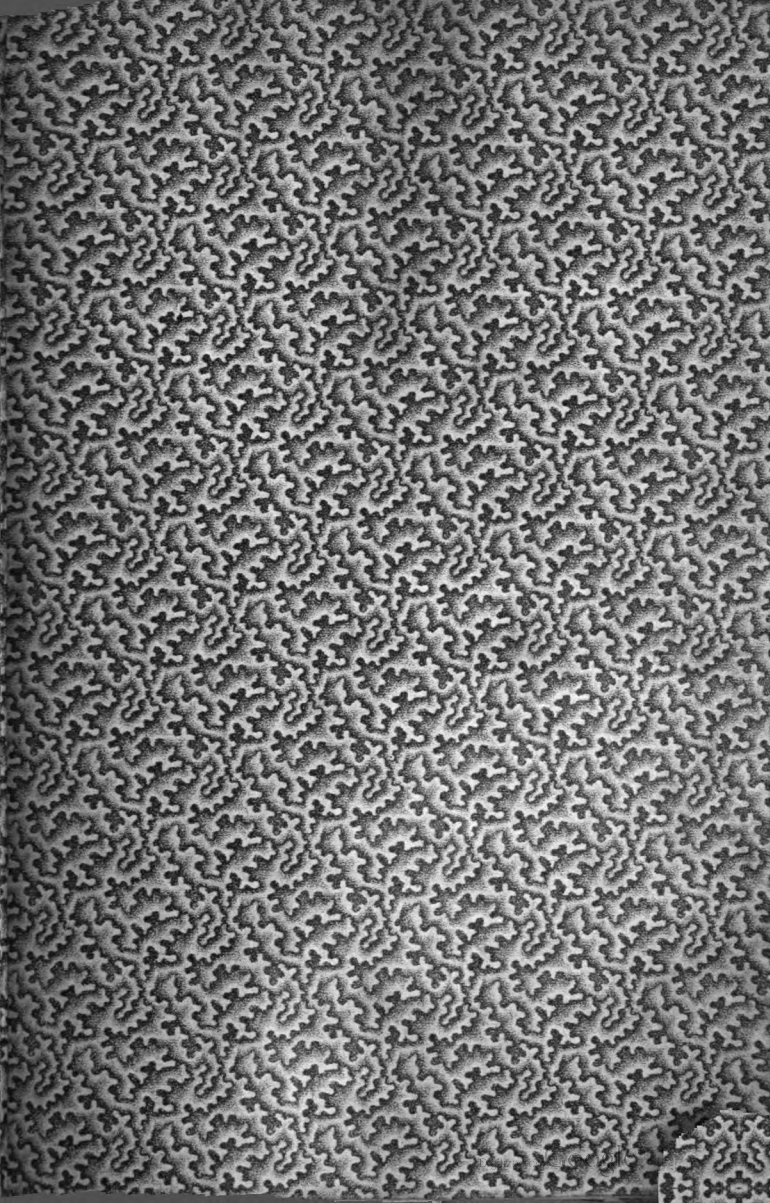


UNIVERSITEITS



9000

Digitized by Google



BL 828

AANLEIDING
TOT DE
NEDERDUITSCH
TAAL.

DOOR
JACOBUS NYLÖE.

ANALYSE

DE

PHYSIOLOGISCHEN

LEBENS

DES

MENSCHEN

AANLEIDING
TOT DE
NEDERDUITSCH
TAAL.

WAARIN GELEERT WORT, HOE MEN GOET
EN ZUIVER NEDERDUITSCH ZAL SPREKEN
OF SCHRYVEN: EN WAT 'ER IN 'T BYZONDER
DIENT WAARGENOMEN OM ENEN GOEDEN
EN NETTEN STYL TE SCHRYVEN, ZO IN
HISTORIËN, REDENVOERINGEN, PRE-
DIKAATSIËN, BRIEVEN, ALS
ANDERE STOFFEN.

DOOR

JACOBUS NYLÖE.

NU VERMEERDERT MET EEN VERVOLG.
VTFDE DRUK.



TE AMSTELDAM,
By PIETER MEYER, Boekverkooper
op den Dam, MDCCLI.



V O O R R E D E
A A N D E N
L E Z E R.



I Een gemeen spreek-
woort, dat de ene dag
den anderen leert. De
Waarheit hier van
ondervint niemant beter, dan die zich
in kunsten en wetenschappen, en in-
zonderheit in de kennis der talen, oe-
fent; een werk, dat op enen dag niet
te beginnen en te volenden is, maar
daar jaren aan vast zyn, eischende
lust en vlyt om alles naukeurig aan te
merken, begane misflagen te verbete-
ren, en zo veel mogelyk is, naar de
* 3 vol-

V O O R R E D E

volkomentheit te streven. Dien dit verdriet, of die het zich schaamt te leren dat by te voren niet wist, zal nooit wys worden, noch tot grondige kennis van enige wetenschap komen. Het is weinige jaren geleden, dat ik deze Aanleiding tot de Nederduitfche taal voor de eerste maal aan het licht gaf; en zy is den Liefhebber en onzer fchone moedersprake ook niet onaangenaam geweest, en gunftig van hun ontfangen. Nu komt ze andermaal te voorfchyn, doch wat meer befchaaft, en hier en daar met enige veranderingen, naardien ik zedert dien tyt verfcheide dingen, zo door eige oefening, als onderrechting van brave mannen, opbou-

ε *

V O O R R E D E.

bouwen der Nederlantsche tale, heb-
be aangemerkt, die ik te voren voorby
zag. By het oordeel van andere Taal-
kundigen te horen, en hunne aanmer-
kingen met de myne te vergelyken;
dant ik altyt baat; want, gelyk Von-
del ergens schryft, verscheide oordee-
len schiepen verscheide stralen uit, en
zien de dingen van alle kanten door
en weder door; terwyl een eenig oor-
deel maar een enigen straal uitschiet;
en arm by den rykdom van velen is.
Ook heb ik dit weskje met enige
nieuwe haafstukken vermeerdert,
dienende inzonderheit voor die zich
willen oefenen om enen goeden styl te
schryven zo in historien, redevoeerin-

V O O R R E D E.

gen, als andere stoffen. Nu de Heer A. Monen zyne Nederduitfche Spraakkunst heeft uitgegeven, zou het voor my onnodig werk fchynen meer regels der Spraakkunst hier by te voegen; hoewel ik met zyn Eerw. juist in alles niet overeenstemme, vooral niet in de spellinge: doch het lust my niet hier over veel te twiften; ik hebbe myne mening met redenen gesterkt, en late het oordeel aan den Taalkundigen Lezer; die zyne Spraakkunst en deze Aanleiding beide kan gebruiken, kiezen wat hem best bebage, en uit beide zyn nut trekken. Vaar wel.

J. NYLOE.

DA-

DAVID VAN HOOGSTRATEN

A E N D E N

L E Z E R.

DEWYL de bastaerdy, en het misbruik onzer ryke moedersprake, zoo verre ingekropen is, dat zelfs luiden van letteren in hunne schriften groot bewys geven van onbedrevenheit in dezelve, is het zeker hoog tydt geweest daer in te voorzien. Hunnen yver in het stuiten dezer woeftheit (om van de ouden niet te spreken, die hier toe zoo veel hebben by een gehaelt als hun mogelyk was) hebben in onze dagen vooral getoont de brave en kunstryke mannen

**

Joan-

Aen den LEZER.

Joannes Vollenhove , Geeraert Brant , Aernout Moonen , Peter Poeraet , Adriaen Verwer (schoon die zynen naem altydt bedekt heeft gehouden) Lambert Ten Kate , en , wiens werk wy nu den Lezer aenpryzen , J. Nylöe. Als men den arbeit dezer Schryveren zal voegen by het gene wy ook tot verlichting der sprake hebben toegebracht , zal'er kans zyn om de zware inktvlakken uit onze boeken te wisschen , wanneer men zich , als in andere taelen geschiedt , en noodtzakelyk geschieden moet ; aen gezette regelen en voorschriften bint , zonder welke alles in duigen moet spatten. Zeker die deze leerstukken klein of voor lettervittery acht , is verre
van

Aen den LEZER.

van den weg, dewyl zonder die noit eenige volmaektheit te bereiken is. Te recht zegt Fabius, dat, schoon de gevels der gebouwen zich aen het oog vertoonen, en de grontleggingen verborgen zyn, de grontleggers geenen minderen lof verdienen, dan die de huizen zoo hoog opgetrokken hebben. Want men weet dat het in het behandelen van alle kunsten van nature zoo gestelt is, dat de moejelykheden grooter zyn in den beginne dan in het einde: waar door het gebeurt dat de genen, die zich onvoorzichtiglyk tot het leeren van eenige wetenschap begeeven, noch zich bevlytigen om het gene recht te kennen, dat van nature moet voor-
gaen,

Aen den LEZER.


gaen, meehigmael vruchteloos
-arbeit doen, en van het einde der
bane weder naer het begin keeren
-moeten. Men zal nooit eener be-
quame en aengename schikking
van woorden magtig worden,
-zoo men dezen weg niet inslaat.
De Heer Nylöe spreekt by onder-
vinding, en verdient op alle wy-
zen dat zyne lessen ingang vin-
den.

AAN-

AANLEIDING TOT DE NEDERDUITSCH TAAL.

HET I. HOOFSTUK.

*Gemene Regels rakende den styl der
Nederduitſche Tale, om die in hare
zuiverheit te ſchryven.*

I.  Et is buiten tegenspraak, dat niemand in enige tale wel spreken of schryven kan, tenzy hy den aart en de eigenschap dier tale versta, en grondig wete, hoe de woorden en spreekwyzen moeten geschikt en t'zamengevoegt worden, om overal enen goeden, klaren, zuiveren, en krachtigen zin uit te leveren. Wil iemand dan goet Nederduitſch schryven, hy moet vooreerst kennis hebben van de woorden en spreekwyzen die deze tale eigen zyn, gezuivert van *onduitſch* en *bastertwoorden*, die de taal bederven, en haren glans en luister doen verliezen. Door

A on-

onduitsch en bastertwoorden versta ik alle uitheemsche woorden, die uit andere talen in de onze overgebracht worden, als uyt het Latyn, Fransch, Engelsch, Italiaansch, enz. die onze Nederduitse taal gantsch ontsieren en onverstaanbaar maken; gelyk alle die hoofse termen van *abandonneren*, *avoueren*, *af-firmeren*, *concinneren*, *corrueren*, *defereren*, en duizent andere. Alle zulke vreemde woorden moeten gemydt en verworpen worden, op dat men zuiver Nederlansch spreke. Tenzy het zulke woorden zyn, die uit andere talen ontleent, en voor Duitseh zyn aangenomen, als *kroon*, *troon*, *glori*, *paëzy*; *Poëten*, *Philosof*, *tempel*, *orakel*, *post*, *tafel*, en meer diergelyke. Dene, schoone uit ene andere tale kunnen oorspong hebben, kunnen echter met reden in de onze behouden en gebruikt worden *; gelyke ook by de beste Nederduitsehe Schryvers te vinden zyn: en zulke te verwerpen zou niet alleen te grote viesheit en naukeurigheid zyn, maar wy zouden ons ook van vele woorden beroven, en de taal dus arm en gebrekkelyk maken.

Ik

* Cic. Lib. III. de Finib. sere in principio: *Quamquam ea verba, quibus ex instituto veterum utimur pro Latinis, ut ipsa philosophia, ut rhetorica, dialectica, grammatica, geometria, musica; quamquam latine ea dici poterant, tamen, quoniam usu recepta sunt, nostra ducamus.*

Ik weet wel dat men voort thron zetel, voor kroon sluier, voor sceptor ryksstaf, voor glori ere kan zeggen, 't is ook goet: en ik zou het beide behouden, om dat het een by alle Nederlanders zo verstaanbaar en gangbaar is als het ander. Ja zetel is zo wel van Latynsche afkomst, van *sedere*, *fedes*, *sedile*, als troon van *thronus*, en neus van *nasus*, oog van *oculus*: en indien de Duitsche en Fransche talen aan de Latynsche, en deze weer aan de Grieksche, alles zouden moeten wedergeven watze daarvan ontleent hebben, zouden die talent zoveel verliezen, dat men ontelbare nieuwe woorden zou moeten maken. Zo zuiver en zonder de minste vermen- ging is geen taal in de werelt, als de aller- eerste, die dit voorrecht alleen heeft, datze de moeder en oorsprong der andere talen is. Het woort *Filosoof* wort by velen verworpen, en men vertaalt het *Wysgeer*: maar my dunkt, dat *wysgeer* een slegt woort is: van enen harde klank, en daar al te grote verkorting in is: want van een' *begerigen naar wysheit*, *wysgeer* te maken, moet elk hart luiden die enige kernis van onze tale heeft; en op dien voet zou men duizent wonderlyke en harde woorden door verkorting kunnen maken, die waarlyk in enen zagten en vloeienden styl niet kunnen gedooft worden. *Wysgierige* was

beter, gelyk *geltgierige, eergierige, wraakgierige*, enz. *Φιλόσοφος* is anders eigentlyk een *Liefhebber der wysheit*: Pythagoras gaf zich dezen naam uit zedigheid, willende niet *σόφος*, dat is, een *wyze*, maar liever *φιλόσοφος*, een *liefhebber der wysheit* genoemd worden: en dit volgden sedert vele anderen die na hem quamen, en zich alle *Filosofen* noemden. Als men *Filosoof* in Duitsch zegt, is by een ieder zo verstaanbaar als *Wysgeer*. Zulke woorden dan uitgezondert die het gebruik ingevoert en verduitscht heeft, moet men al het vreemde en uitheemsche myden, op dat men de taal zuiver houde. Temeer, omdat wy niet nodig hebben ons met die Fransche en Latynsche *termen* op te tooijen, naardien onze Nederduitsche taal in woorden en spreekwyzen zo ryk is, dat men 'er alles klaar, krachtig, en sierlyk in kan uitdrukken: en ik zou mogelyk niet te veel zeggen, als ik die met de Grieksche en Latynsche talen gelyk stelde.

Om nu te leren wat goet en zuiver Nederduitsch is, moet men de beste schryvers lezen die in deze tale geschreven hebben, en boven anderen hierin uitmunten, gelyk Hooft, Vondel, Vollenhoven, Monen, de Branden, en wie zich verder tot opbouwning en volmaking onzer tale bevylygt hebben. Men kan
en

en moet hier ook met het gebruik te rade gaan, en onderzoeken hoe de taal doorgaans gesproken wort by menschen die hier keurig en net op zyn; het geen men nergens beter dan in Hollant vint, daar de Nederduitsche taal best en aangenaamst gesproken wort, inzonderheit by menschen van aanzien, en die hier hun werk van maken.

II. Gelyk de bastertwoorden te schuwen en te verwerpen zyn, zo heeft men ook alle *overtollige* woorden te myden, die ter zake niet dienen, den styl maar lam maken, en veel van zynen sieraat benemen. Indien men uit sommige boeken eens alle de woorden uitvaagde die daar overtollig in zyn, en die niets zeggen of betekenen, het is nauwlyx te geloven hoe vele regels, ja gehele bladen, zy verliezen zouden. Zo vele malen *en, gelyk als, dewelke dat, die, daar, hier, zynde, komen*, en al wat meer stop-en lapwoorden, die byna een vierde deel van het papier beslaan. Ik *en* kan dat niet doen: gy *en* zult niet: wat doet dat *en* hier? men zegt immers veel beter, *ik kan niet, gy zult niet. Gelyk als*, daar een van beide genoeg is; want *als* is *gelyk*, en *gelyk* is *als*. *De welke dat*, de man *de welke dat* hier of daar woont: luidt het niet fraaier, de man *die* daar of daar woont? *Daar en hier; daar is hier* een

plakkaat afgelesen; *daar* is *bier* wat wonders gebeurt: zekerlyk daar en hier verschelen verre van elkandere; men moet zeggen, het is *bier* gebeurt; of zo het op eene andere plaats is voorgevallen, het is *daar* gebeurt. *Zynde* wott ook menigwerf gebruikt daar het niet nodig is, als by voorbeeld; *het buis nu voltrokken zynde, begondeze aan een ander werk; zynde* kan hier wel uit gelaten worden; hoewel niet overal, want somtyts zou het duisterheit baren als dit *zynde* uit de rede bleef. *Zo dat, en zo is 't dat; Toen by deze woorden geeindigt hadde, ziet zo is 't dat by zich niet meer kon onthouden van tranen.* Wie kan zulk een taal dulden? en vele menen dat dit noch mooi is, en beter luidt, dan of men zeide, *toen by deze woorden geeindigt hadde, kon by zich niet meer onthouden van tranen.* *Komen doen, en komen spreken; hy quam dit te doen; hy komt dit bewyzen; ik quam te schryven; deugt niet; hy dede dit; hy bewyft dit; ik schreef,* moet men zeggen. *En Petrus naar buiten gaande, quam te wenen, voor weende:* het eerste luidt byna of Petrus uit de zale van Kajafas gaande te Wenen in Obfentyk was aangekomen. *Hebben gebadt; hebben gedaan gebadt,* en wie zou het al kunnen optellen dat men met verdriet horen en lezen moet! Zie den Heer Vollenhoye

hove in een Dicht aan de Nederduitſche Schryvers, in zyne Poëzy onder de Mengel-dichten te vinden, daar hy zulke en meer andere overtolligheden en gebreken onzer ta-
le zeer aardig en krachtig heeft voorgesteld. Voor diergelyke overtollige ſtopwoorden heeft men zich zorgvuldig te hoeden wil men eenen zuiveren en beknopten ſtyl ſchryven: met weinig woorden kan men veel zeggen, en als die wel geſchikt zyn, beter, krachtiger, en ſierlyker ſpreken, dan met vele woorden die overtollig zyn.

III. Dewyl het ſpreken en ſchryven dient om door dit middel onze gedagten aan anderen bekend te maken, en hun de zaken op die wyze te doen verſtaan als wy die by ons zelve begrepen hebben, hetzy de een den anderen onderwyze, of vermane, of opwekke, of trooſte, enz. zo ſpreekt het van zelve, dat iemant met dit oogmerk ſchryvende, *klaar en duidelyk* moet ſchryven, opdat hy zowel zich zelve verſta, als van anderen verſtaan worde: want men ſchryft of ſpreekt immers om verſtaan te worden; en dit kan niet geſchieden, of men moet zyne gedagten klaar voorſtellen, en zich over de zaken duidelyk en bevatbaar uitdrukken. Het is een groot misverſtant, met opzet duifter te ſchryven, gelyk enigen die gewoonte hebben,

menende dat men zich hier over verwonderen zal, en 's mans wysheit en geleertheit dies te meerder schatten, naar dat men hem minder verstaan kan. Doch wyze en verstandige lieden zullen geheel anders oordelen, en van zulke schryvers het vermoeden hebben, dat zy of zich zelfs niet verstaan, of grote waanwyzen zyn, die ydelen lof zoeken daar die niet te vinden is. Die schryven wil, moet klaar schryven, of het werk liever staken.

IV. Om klaar te schryven moet men altoos *eigentlyke* woorden vande zaken gebruiken, en *elk ding met zyne eige maniere van spreken uitdrukken*; gelyk de Schilders aar elk afbeeldsel zyne eige verwoeven, de lucht blaau, het velt groen, de sneeuw wit, een man als een' man, en een vrou als een vrou verbeelden, zo in aangezigt als kledinge. Melt iemand iet van enen Koning, hy voere hem koninglyk in, en spreke van zyn ryk en heerschappye, van kroon en schepter, en wat de koninglyke waardigheit meer vereischt. Enen krygsman voegen wapens en geweer: enen lantman akkers, vee, en weiden; en zo verder hebben alle andere personen of zaken hunne byzondere eigenschappen; en ieder moet op zyne wyze en naar zynen aart beschreven worden. Wiert dit wel in achtgenomen, men zou zo vele oneigentlyke en

ou-

ongerymde spreekwyzen en gelykenisse in de boeken niet vinden, die keurige kenners tot walgens toe vervelen. Men schryft slegt van heerlyke zaken, en schildert de zon met houtkole, die men met gulde stralen most afbeelden; men voegt gelykenissen byeen, die elkandere gansch ongelyk zyn, en zo weinig passen als licht en duisternis; en mengt hemel en aarde, vuur en water, en alle hoofstoffen ondereen.

Tot klaarheit van den styl behoort ook, dat men elken zin of periode zyn maat geve, en niet te lang of te kort zy, maar den middelweg hierin houde: een styl die al te kort en afgebroken is baart doorgaans duisterheit, en de lankheit verveelt. Niemand moet zo schryven dat hem een ander in het lezen met moeite volgen moet, maar de zaken moeten zich van zelve opdoen, en gemakkelyk kunnen begrepen worden, anders krygt men verdriet in het lezen al zyn de zaken nog zo schoon.

V. Verder moet men ook inzonderheit trachten dat men enen styl schryve die *aangenaam* en *vloeiende* is, waarin de woorden zo aaneen geschakelt zyn, dat ieder zyn rechte plaats hebbe, het naamwoort en werkwoort behoorlyk worden byeen gevoegt, en zo geschikt, dat de zin zonder stoten ten einde

de lope. Een harde styl is onaangenaam, en heeft op verre na zoveel ingang niet als een vloeijende, die het zuivere water gelyk is, dat onverhindert en zonder tegenstant afvliet.

VI. Men heeft alle gemaktheit, gezogte en opgepronkte woorden als een pest te vlieden; want de styl moet natuurlyk wezen, of gelyk alrede gezegt is, met eigentlyke woorden en spreek wyzen doorvlochten. Men vist 'er die hun werk maken om uit verscheide Schryveren, Poëten inzonderheit, een menigte van hoogdravende en poëtische spreek wyzen te verzamelen, dieze dan in enen ongebonden styl zo fraai en sierlyk te pas brengen, dat hunne rede eveneens is opgeschikt als Esopus kraai met al haar bonte veren, 't Is wanschapen, en voegt in genen dele: want spreek wyzen die de Dichtkunst eigen zyn, daar men de dingen op een geheel andere wyze en trant afmaakt, passen gene ongebonde rede, die daardoor zo vreemt en gemaakt wort, datze onverstaaubar is. Ik sta gaarne toe, dat men sierlyke en kragtige spreek wyzen uit de Poëten kan en mag ontleenen: maar die moeten met verstant gebruikt, en zo te pas gebragt worden, dat het niet gezogt of opgepronkt schyne. Deze wanstaltige gemaktheit voegt nergens minder dan in ene Kerkrede, daar men

geeste-

geestelyke stoffen verklaart, en van Godten goddelyke dingen spreekt: hier neemt en ontleent men veel veiliger de woorden en spreekwyzen uit de Schriften der Profeten en Apostelen, en de preekstyl moet schriftuurlyk wezen: niet dat men gestadig een reex van hondert schriftuurtexten aaneen hange, en die met kapittel en vaars opzegge; maar men moet zyne zaken met schriftuurlyke woorden en spreekwyzen uitdrukken, en die zoveel als mogelyk is gebruiken, om dus geestelyke stoffen met de eigé woorden van Godts Geest voor te stellen. En het is zeker, dat de heilige Schriften ons overvloed van schone, krachtige, en sierlyke spreekwyzen kunnen uitleveren, alze maar naarstig daarin gezogt en wel gebruikt worden. Doch hiervan zal in het volgende 1v hoofstuk breder gesproken worden.

VII. Moet men zich wachten om niet met enen gemaakten trant en opgesmukte redenen te voorschyn te komen: men hoede zich ook, om niet te laag te vallen, of zyn schrift te slegten en lassen styl te geven. Gemene praatjes, straatwoorden, zotte en kinderachtige gelykenissen, oncerbare taal, en wat dies meer is, kan in genen dele geleden worden. Men moet defug, zedig, en cerbaar schryven, opdat men niemant
aan-

aanstoot geve, noch van anderen bespot worde: naar dat het schrift is, oordeelt men van den schryver, van zynen aart en inborst.

VIII. De styl zy zich zelve doorgaans gelyk, opdat die op de ene plaats niet te hoog drave, noch op de andere te laag kruipe, maar byna op de zelve maaten trant gestelt; hoewel met onderscheit van zaken: want de ene zaak eischt iet meerder en verhevener dan de andere; doch elk moet het zyne hebben, en de zuiverheit en kracht van enen goeden styl moeten overal uitblyken.

IX. Woorden van enen zelve klank moeten niet te na op elkandere volgen, zulx beneemt de welluidentheit; by voorbeeld, *deze bomen stonden aan klare waterstromen*, dit luidt te rymachtig: zo ook, *daar is baar baar*; schryf liever *daar is beur baar*. Ook moet men myden, een en zelve woort dikmaal in ene rede te gebruiken; dit staat arm en gebrekkelyk. Men kan dit gebrek best vervullen met overvloed van woorden en spreekwyzen te verzamelen, waardoor men rederyk wort, en nu het ene, en dan het andere kan nemen.

HET

HET II. HOOFSTUK.

Van de verscheidenheit van styl in het schryven van Historien, Redevoeringen, Natuurkundige, en andere, stoffen.

I. **I**N het voorgaande hoofstuk hebbe ik enige algemene regels voorgestelt, waarnaar men zynen styl in het Nederduitsch bequamelyk kan schikken, om zowel met ene zuivere als klare en sierlyke tale te spreken en te schryven. Maar dewyl sommigen geoordeelt hebben, dat het niet ondienstig zou wezen, dat ik behalve die algemene regels, ook iet in het byzonder aantekende van de verscheidenheit van styl, ten aanzien der verscheide stoffen daar men van schryft, en kortelyk aanwees, wat 'er voor onderscheit van styl en spreekwyzen dient waargenomen in het schryven van *Historien*, *Redevoeringen*, verklaringen over *Natuurkundige*, *Godtgeleerde*, en andere zaken: zo hebbe ik, om ook hierin enige voldoening te geven, de moeite genomen, om dit volgende hiervan aan te tekenen, en zo beknopt als mogelyk waar, byeen te brengen. Doch ik moet den Lezer-

zer vooraf waarschuwden, dat hy zich niet verbeelde hier nette en naukeurige regels te zullen vinden van alles wat 'er tot den styl zo van historien, als redevoeringen, en alle andere stoffen, vereischt wort; geleerde mannen hebben gehele boeken hierover geschreven, en dit is in weinige bladen niet te bevatten. Ons oogmerk is maar het voornaamste te zeggen, en te tonen, dat 'er onderscheit moet wezen in den styl, naar het onderscheit der stoffen daar men van schryft.

II. Ik oordele, dat men dit voor enen vasten en voornamen regel moet houden, *dat de styl in allerlei sorte van schriften moet geschikt worden naar het oogwit daar de schryver op doelt*, immers daar hy in zyn schrift op moet doelen: want zo hier geen acht op wort gegeven, dat een schryver zynen styl voege naar het oogmerk van zyn schrift, zal hy by de lezers nooit uitwerken 't geen hy voorheeft. By voorbeeld, iemand wil iet schryven tot opwekking en vertroosting van enen zynen vrienden, die, door zware tegenspoeden gedrukt, moedt en troost van node heeft: zou het wel met het oogmerk van dien schryver overeenkomen, dat hy enen styl gebruikte die straf en stuur was, vol harde uitdrukkingen, in plaats van ene zachte en vriendelyke tale, die hy als balsem

moet

moet leggen op de smertelyke wonde van zynen vriend? Of dat iemand een vreeslyk onweer zullende beschryven, dat hemel en aarde den ondergang, en het gansche menschedom den jongsten dag schynt te dreigen, hiertoe woorden en spreek wyzen bezigt, die dit maar flauwelyk verbeelden, en den lezer geen sterker indruk geven, dan of het slegts een' gemenen storm gewaait hadde, die met donder en blixem verzelt, hier en daar een weinig schade hadde veroorzaakt? Met zo een' styl zou die schryver immers niet uitvoeren dat hy beoogt: een flauwe schildery kan geen levendige en sterke verbeelding geven; met sterk en straf schryven kan men niet troosten, gelyk men met vleijen niet bestraffen, noch met boertery ernst kan verwekken: die troosten wil, moet troostelyk schryven, met woorden en uitdrukkingen die ene bedroefde ziel verquikken, opbeuren, en hope geven tot ene gewenschte uitkomst. Dezen regel, mene ik, zal men met weinig moeite op alle soorte van schriften kunnen toepassen, dat namelyk naar het oogmerk des schryvers en van zyn schrift, de styl alfins moet geschikt worden.

III. De tweede regel is, *dat de styl ook moet overeenkomen met de zaken die men beschryft*: want dewyl 'er in een en zelve schrift
niet

niet zelden velerhande zaken voorkomen, is het niet mogelyk dat de styl overal eveneens kan wezen; de ene zaak is gewigtiger en van meer belang dan de andere: op de eene plaats spreekt men van leven, op de andere van doot: hier van het onuitspreeklyk geluk des hemels, daar van den rampzaligen staat der helle en der elendige verworpelingen; hier voert men enen Koning sprekende in, daar enen Veltheer; op ene andere plaats weer enen lantman. Alle deze zaken moeten nootwendig naar heuren aart en eigenschap beschreven worden, en de styl moet de zaken volgen, ryzen en dalen, wat meer of minder verheven zyn, naar dat het de zaken zelve vereischen.

IV. Voor enen derden regel stelle ik dezen: *dat de styl ook moet geschikt worden naar de verscheide delen van een schrift*, inzonderheit van ene Rede, die men begint met een inleidinge, daarna een verhaal of uitlegging van zaken doet, die zaken wyders aandringt met kracht van redenen, herzy tot overtuiging, of tot vermaning, of tot bestraffing, of opwekking en vertroosting. Gelyk hier de stem van enen Redenaar, als hy die rede in 't openbaar zal uitspreken, zich moet voegen naar de delen zynner redevoeringe, zo moet hy 'er nootzakelyk ook zynen styl wat naar veranderen, op dat

dat hy overal niet op de zelve wyze spreke. Doch het zal nodig wezen, dat ik deze regelen nu eens in het byzonder toepasse op verscheide stoffen en zaken, om den Lezer dit alles dies te klaarder voor ogen te stellen.

HET III. HOOFSTUK.

Van den styl in het schryuen ener Historie.

I. **N**Aardien het voornaamste, zo niet het enige, oogmerk van enen Historischryver, moet wezen om gebeurde zaken naar waarheit te verhalen, en de geschiedenissen zo als die voorgevallen zyn oprechtelyk zonder drift of eenzydigheit te melden, zo kan men hieruit lichtelyk in het gemeen bepalen, hoe de styl van ene *historie* moet wezen. Namelyk, dewyl de naakte waarheit geen valsch of verbiert optooiscl wil lyden, kan hier geen gezogte of opgepronkte styl geduldt worden, ook geen hoogdravende; maar zulk een styl, die tusschen hoog en laag gaar, waardoor men de zaken, die men verbaalt, maakt en klaar openlegt, de waarheit zuiver meldt, alle duisterheit en dubbelzinnigheit van woorden mydende, en zulke spreekwyzen gebrukende, die by de

B geleest

geleerden geprezen, echter ook van ongeletterden kunnen verstaan worden, gelyk zeker Grieksch schryver niet onaardig zegt. * Is de waarheit de ziel van de historie, de ziel en kracht van etien historischen styl bestaat in de waarheit klaar en oprecht voor te stellen, en de gebeurde zaken levendig en duidelyk te verbeelden: waarom Dionysius van Halikar-nassen, den historischryveren deze wetten stelt: *Dat zy nooit onwaarheit moeten schryven: Niets van de waarheit ontweynzen: Niets schryven uit gunst of ongunst, maar alles naakt en klaar voor ieder openleggen.*

II. Maar dewyl'er verscheide soorten van historien zyn, en in ene historie dikwyls verlerlei zaken voorkomen, die niet alle op de zelve wyze kunnen beschreven worden; zo is het nodig dat een historischryver die verscheidenheit wel in acht neme, en zynen styl naar de zaken wete te schikken. In ene en zelve historie moet men somtyts melden van oorlog, en van vrede; van bloedige veltflagen, daar duizenden sneuvelen, daar het velt met dode lyken bezaait legt, en de rivieten van bloet stromen, waarover men in het ene lant vol vreugde en gejuich is, en zege-

* Lucianus, *πῶς δεῖ ἱστορίαν συγγράφειν*, seu *Quomodo scribenda sit historia.* p, m. 608. edi-
Amst. 1687.

zegevuren aansteekt; terwijl het andere lant in diepen rouwe zit over de zware nederlaag van hun krygshair. Dan moet men 'er eens Koningen en Vorsten of andere grote personafien doen spreken; dan deze en gene gevallen melden; dan landen, steden, en rivieren beschryven; ook de godtsdienften, zeden, en levenswyze der vreemde volken, en wat 'er meer voor verscheidenheit in de historien voorkomt. Naar de verandering dezer zaken moet nootwendig ook de styl volgen, op dat men droevige dingen treurig, blyde vrolyk, vermakelyke aangenaam, en gruzame schrikkelyk verbeelde: dat men Vorsten vorstelyk doe spreken, naar voorvallende gelegenheit: landen en steden naukeurig en net beschryve: schone lantdouwen sierlyk afmale; en dit met zulke woorden en spreekwyzen, die den lezer alles op het levendigste voor ogen stellen, als of hy de dingen zelf zag en hoorde.

III. Schoon een historischryver zich niet moet uitleggen op hoogdraventheit van styl, zo kan hy echter, daar het pas geeft, sierlyk en deftig genoeg spreken, en mag ook zynen styl met figuurlyke en ontleende spreekwyzen doorvlechten; als hy slegts zorge draagt dat het niet te verre ga, en dat hy de gevoeglykheit in acht neme, om van ieder zaak naar heuren aart te spreken.

HET IV. HOOFSTUK.

Van den styl in ene Redevoeringe.

I. **E**En *Redenaar* (Orator) heeft een ander oogmerk als een historischryver : want als deze de geschiedenissen naar waarheit verhaalt , en de dingen gelykze gebeurt zyn net beschryft , om die dus aan de tegenwoordige en volgende geslachten door zyne pen mede te delen , zo voldoet hy aan zynen plicht , en bereikt zyn oogwit. Maar een *Redenaar* beoogt wat meer : die schryft en spreekt niet alleen om waarheit te melden , maar hy zoekt die waarheit ook te bewyzen , te bevestigen , te verdedigen : hy zoekt zich aangenaam te maken by zyne toehoorders , hunne gemoederen in te nemen , en door zyne rede dit uit te werken , dat de toehoorders van de waarheit overtuigt worden , en hem alins in 't geen hy spreekt toestemmen. Hier wort meer sieraat en kragt van woorden toe vereischt ; waarom een *Redenaar* zich allermeeft op de welsprekentheit moet uitleggen , en het staat hem vry zyne rede met schone , verhevene , en krachtige manieren van uitdrukkingen te verryken ,
 fraaic

fraaie ontleende spreekwyzen te gebruiken; ook deftige en zinryke spréuken, en wat 'er meer bequaam is om enen styl te versieren. Nergens mag men verhevener en hoogdravender taal voeren dan in ene rede, daar men van grootse en verhevene dingen spreekt: nergens meer kracht van uitdrukkingen bybrengen, dan daar men zyne zaak, die van gewigt is, verdedigt, hetzy voor de vier-schaar, of voor het volk. Hier kan men in den lof van grote en doorluchtige Mannen uitweiden: deugt en vroomheit elk krachtig aanpryzen, en die op het heerlykste en be-minlykste voorstellen; in 't tegendeel van on-deugt en godtloosheit ieder afraden en schuw maken, met die zeer lelyk en affschuwelyk af te malen. Met een woort, hier kan de welsprekentheit al haar kracht oefenen, en de styl van enen Redenaar kan met sieraat van taal pronken boven alle andere. Doch ik moet 'er ook deze waarschuwing byvoegen, dat men zynen drift hier den teugel niet te lang viere, maar binnen de palen blyve, en de welsprekentheit niet verandere in een ydel en verwaant gezwets van trotsse en hoogdravende woorden, dikwyls op de zaken weinig passende, dat men ook niet te veel verbloemde en geleende spreekwyzen gebrui-ke, maar in alles de middelmaat wat houde,

die doorgaans de veiligste weg is. Men kan hier lichtelyk te hoog vliegen; en niemand moet zich inbeelden, dat grootse en verwaande woorden, en allerlei gebloemde spreekwyzen, zy voegen in de rede of niet, enen verheven styl maken, en dat hier de welspreketheit in bestaat; geensins: als de woorden en spreekwyzen niet passen op de zaken, en de zaken zelve geringer dan de woorden zyn, is het geen wel maar groot-spreken; en zo een verwaande taal is walge-lyk, en verveelt elks oren.

II. By Grieken en Romeinen plagten weleer de Redevoeringen in groot gebruik te wezen, zo voor den Raat, als in de Vier-scharen, en voor het volk; en men vout'er zeer uitstekende Redenaars, als Isocrates, Demosthenes, Cicero, Quintilianus en andere, van welke nu noch vele schone stukken hunner schriften, zo in de Grieksche als Latynsche tale, overig zyn: deftige voorbeelden voor die zich in de welspreketheit willen oefenen. Maar onder ons zyn die Redevoeringen in de Nederduitsche tale zeer weinig in gebruik buiten de Kerk, en de meeste en voornaamste Redenaars, die in het openbaar in onze tale redevoeren, zyn de Predikanten of Kerkredenaars, die tot de Gemeenten spreken, en als gezanten van
Godts

Godts en Christus, wegen haar het woort der waarheit en des levens verkondigen. 't Zal, gelove ik, niet ondienstig wezen, dat ik eens in het korte aanwyze hoe de styl ener Kerkrede behoort te zyn, zo in het gemeen, als in het byzonder in hare verscheide delen; het geen niemant voor een nodeloos werk moet aanzien, dewyl 'er niet alleen de Predikanten, maar ook inzonderheit de Gemeenten, zeer veel aangelegen is, in wat styl Godts woort gesproken, en den toehoorderen verklaart en toegepast worde.

III. Nademaal een Kerkrede voornamelyk bestaat in een verklaringe over enig gedeelte der heilige Schriften, waardoor men zyne toehoorders tracht wys te maken tot zaligheid, en het oogmerk van een' Predikant is de Gemeente te leren en te stichten, en haar tot kennis en verstant der goddelyke Schriften te brengen; zo kan men in het gemeen geen beter styl in ene Kerkrede gebruiken, dan die Schriftuurlyk is, dat is, doormengt met woorden en spreekwyzen uit de heilige Schriften zelf genomen, om dus zoveel mogelyk is overal met Godts eige woorden te spreken. Daar men een bequame manier van spreken in de Schrift kan vinden om zyne zaken uit te drukken, zou ik niemant raden die elderste, zekere Schriftuur-

tuurlyke woorden en spreekwyzen worden van de Gemeente best verstaan, inzonderheit van die zich oefenen in het lezen van Godts woort. En men kan hier over geen gebrek klagen, naardien de ondervinding my en vele anderen geleert heeft, dat die zich wil benaarstigen in het lezen der H. Schriften, om zich de woorden en spreekwyzen daardoor eigen te maken, altoos overvloed genoeg zal vinden, niet alleen van eigentlyke, fraais, en bequame uitdrukkingen, maar ook van sierlyke en overkrachtige spreekwyzen, die zoze maar wel gebruikt, en gevoeglyk in de rede geschikt worden, den styl enen groten luister van welsprektheit kunnen geven. By voorbeeld, wie zou een zware sterfte, door pest of andere besmettelyke ziekten veroorzaakt, kraehtiger en beklaglyker kunnen beschryven, dan met deze woorden?

De doot is in onze vensteren geklommen, zy is in onze paleizen gekomen, om de kinderkens uit te roeijen van de wyken, de jongelingen van de straten. Jer. ix. 21. Is het niet een sterke taal, als Job in zyne zware elende, die hem alle hope van herstellinge scheen te benemen, dus spreekt? *Wat is myn kracht, dat ik hopen zou? of welke is myn einde dat ik myn leven zou verlange? Is myn kracht stenen kracht? is myn vloesoh staat? Job vi. 12.* In

te tegendeel hoe zou een elendige ziel in noot en verlegentheit hare hope en betrouwen op Godt beter uitdrukken, dan met deze tale? *Wat buigt gy u neder, o myn ziel, en wat zyt gy onrustig in my? hoop op Godt, want ik zal hem nog loven; hy is de menigvuldige verlossing myns aangezichts, en myn Godt.* Ps. XLII. 12. Zou niemant zyne onschult en rechtvaardigheid wel krachtiger kunnen be- tuigen, dan Job wederom doet met de vol- gende woorden? *O aarde bedekt myn bloet niet; en voor myn geroep zy geen plaats! Ook nu, zie in den hemel is myn getuige, myn getuige is in de hoogte.* Zo ik myne hant tegen den weze bewogen hebbe, omdat ik in de poorte myne bul- pe zag; myne schouder valle van het schouder- been, en myn arm breke van zyne pype af. Job XVI. 18. XXXI. 21. 22. Dit zyn maar wei- nige staaltjes uit een grote volheit. De Le- zer moet echter dit zo niet opnemen, als of ik hiermede alle andere spreekwyzen, die niet schriftuurlyk zyn, uit ene Kerkrede zou willert verbannen; dit is myn mening niet: want die kunnen en mogen hier ook, daar het voegt, gebruikt worden; en men moet hier met verstant en oordeel te werk gaan, om te zien hoe men zyne gedagten tot nut van den roehoorder best kan uitdrukken.

IV. Het is verre beneden de waarheit van

• 3

B 5

Godts

Godts heerlyk en dierbaar woort, dat het de Gemeente wort voorgesteld met enen slegten en laffen styl, gemengt met gemene praatjes en onnozele gelykenissen, die in geen Kerkrede kunnen geleden worden: maar aan de andere zyde moet men zich hier ook wat matigen, om den styl niet op te hogen trant te brengen; want de preekstyl moet zedig wezen; en men heeft hier zo grote vryheit niet van hoogdravende taal te voeren, als in ene rede over wereltsche zaken. Men moet prediken dat het alle toehoorders verstaan kunnen, en dat zy ten aanzien van de woorden genen uitlegger behoeven. Deze twe uitersten moeten hier zorgvuldig gemydt worden, dat men verstandige toehoorderen zyne rede niet walgelyk make door enen laffen styl, noch al te grote verhevenheit van tale gebruike, waardoor men onverstaanbaar wort by hen die weinig geoefent zyn.

V. Vooral dient men ook, hier op toe te leggen, dat de styl ener Kerkrede aangenaam en vloeiende zy, en licht om te bevatten, opdat men zonder moeite gehoord worde. Een rede, die uit lange zinnen of perioden bestaat, die met vele tusschenreden opgevult zyn, zo datze dikwyls na tien of twaalf regels eerst met het werkwoord

gesloten worden, is moeilyk te lezen, maar noch moeilyker te horen; en zo een' styl kan ik niet goetkeuren in ene Kerkrede: want wat toehoorder kan zulk een' styl met zyne gedagten volgen? veel minder onthouden; en ik menie dat dit nochtans de beste wyze van preken is, dat men de toehoorders Godts woort zo verklare, datzy het zonder moeite verstaan, en daarna eens weer overdenken kunnen; want buiten dit hebben zy'er weinig nut van. Derhalve moet men den styl zo schikken, dat de perioden van matige lengte zyn, en gemakkelyk ten einde lopen, zonder door vele tusschenzinnen te lang opgehouden te worden.

VI. Een Kerkrede heeft drie voorname delen, een *Inleiding*, een *Verklaring*, en een *Toepassing*. De *Inleiding*, schoon by sommigen voor geen deel van de rede gehouden, is echter nodig om de toehoorders vooraf kortelyk te bereiden en tot aandagt te verwekken. Hierom moeten de inleidingen zo wel ten aanzien van den styl, als van de stof, aangenaam en gevallig zyn. Fraaie zinnebeelden, voorbeelden, gelykenissen, en diergelyke stoffen, alze op de texten wel kunnen gepast worden, zyn zeer bequaam tot inleidingen; en die moeten wat levendig en sierlyk voorgesteld worden, opdat de toehoorder

hoorders aanstonts opmerkende worden, en zich uit dat begin een goet gevolg van de gantsche rede beloven.

VII. In de *Verklaringe*, hetzy men woorden of zaken ontvouwt, moet de styl leerzaam en bevattelyk wezen; eenvoudige dingen moeten ook eenvoudig en met weinig optooisel van woorden verklaart worden. Komen 'er zaken voor, die gewigtiger en verhevener zyn, dan moet men den styl ook wat verheffen, opdat zaken en styl elkandere gelyk zyn. Dat men in het bybrengen van schriftuurplaatsen altyt een en zelve manier van spreken gebruikt, staat zeer arm en gebreklyk; hier moet men wat verandering van spreek wyzen maken; by voorbeeld: *gelyk Paulus spreekt in den brief aan de Romeinen: naar de tale van den Apostel Petrus: zo luiden Davids woorden in den XXIV. Psalm: zo staat 'er by Jesaias: dus hoort men Godt zelven spreken by den Profeet: volgens de lesse die onze Heilant Jesus aan zyne discipelen gaf: en diergelyke veranderingen meer.*

VIII. In de *Toepassing*e komen voor, *bestraffingen, vermaningen, opwekkingen, vertroosting*e, naardat de texten, die men verklaart, zulx vereischen. De bestraffing van zware en gruzame zonden eischt enen straffen en ernstigen styl, waardoor men de zonden met hare

hare quade en droevige gevolgen den zondaar levendig voor ogen stelt. Maar men onthoude zich hier van alle scherpe en stekende manieren van spreken; van schampere verwytingen, dezen of genen in het byzonder treffende: een wyze van bestraffen die den menschen niet beter zal maken, maar veeleer in hun quaat doen verharden, en enen groten afkeer van den Leraar in hun verwekken. Men moet op zo een wyze bestraffen, dat men den zondaar overtuige van zyn misdryf; hem in het harte grype; het quaat zo voorstelle, en hem daar met zulk een' ernst van afrade, dat hy klaarlyk zie, dat men zyne behoudenis zoekt, en dat die bestraffing alleen geschiet om hem het schrikelyk quaat der zonde en haar dodelyk gevolg voor ogen te doen zien, en zyne ziel uit het eeuwig verderf te rukken. In de bestraffing van minder gebreken, moet de styl zo sterk en straf niet zyn als in grote zonden, maar overtuigende; afradende, met redenen die klaar tonen, dat die gebreken gansch strydig zyn tegen Godts wet en 's menschen verplichting, en dat wy schuldig zyn in alles naar Godts wille en bevel te leven.

IX. *Vermansingen* eischen enen ernstigen en kragtigen styl: want hier moet men de
toe;

toehoorders de deugt en godtvrugtigheit op het beste aanpryzen, die op het schoonste en beminlykste voordragen, hen aanmoedigen tot hunnen plicht, met krachtige beweegredenen, genomen zo van hunnen staat en verplichtinge, als van de heerlyke vruchten van de deugt, en de dierbare beloninge die Godt zyne gehoorzame en getrouwe dienaren heeft toegezeggt. Hier kan men woorden en spreekwyzen gebruiken, die dit alles op ene deffige wyze uitdrukken: hier kan men bewegen, aandringen, overreden, alles bybrengende wat bequaam is om de toehoorders tot betrachtung der ware godtvrugtigheit aan te zetten.

X. In *opwekkingen* en *vertroofingen* moet de styl wat vriendelyk en aangenaam wezen, bequaam om verlegene menschen en die in zwaarigheden zyn, of daarvan gedreigt worden, moet te geven en op te beuren, opdat zy niet bezwyken, maar stantvastig blyven in gedult en hope, op Godt betrouwende, die gezegt heeft, *Ik zal u niet begeven, Ik zal u niet verlaten.* Dit kan men met redenen en voorbeelden bevestigen, tonende hoe Godt zyne hulpe aan anderen bewezen, en hen uit hunne noden verlost heeft, besluitende met deze of diergelyke taal: *Houdt dan maar moet, myne Broeders,*

ders, Godt die het beloofd heeft, is getrou; al moeten wy ook in een dal van de schaduw des doodts gaan, wy hebben niet te vrezzen, want de Heer zal by ons zyn; zyn ftok en ftaf zullen ons troosten: ja hy zal ons eindelyk een blyde uitkomst geven, opdat wy zynen naam verheerlyken. En dit zy genoeg van den ftyl ener Kerkrede.

HET V. HOOFSTUK.

Van den ftyl in het verklaren van Redenkundige, en diergelyke stoffen: ook in het fchryven van Brieven.

I. **I**n dien een Filofoof, of Redenkundige zynen ftyl met welfprekenheit verficiert, ik zal het niet laken, maar zo hy die niet heeft, ik zalze van hem ook zozeer niet eifchen, zegt elders Cicero *, de meester der welfprekenheit, maar dit vordert hy van hem, dat hy zyne mening met klare en duidelyke

* Cic. Lib. 1. de Finibus: Oratio me illius Philofophi non offendit. nam & complectitur verbis quod vult, & dicit plane quod intelligam: & tamen à Philofopho, si fieri eloquentiam, non aspernet: si non habeat, non admodum flagitem.

delyke woorden wel uitdrukke, opdat men zyne rede recht verstaan kan. Een schone lesse voor alle die over Redenkundige stoffen willen schryven. Heeft iemand de bequaamheit, dat hy die met enigen sieraat en bevalligheid van tale weet voor te stellen, 't is goet: zo niet, hy voldoet, als hy maar met ene zuivere tale spreekt, en zyne gedagten met klare en verstaanbare woorden uitdrukt. Dit volgt wederom uit het oogmerk van zo een' schryver: want een Filosoof schryft of redeneert over zulke zaken, die hy, zo als hyze zelf begrepen heeft, ook anderen wil doen bevatten, om die tot zyne mening en gevoelen over te brengen. Dit kan niet geschieden door ene duistere en verwarde taal; door vreemde en gezogte woorden die nauylx verstaanbaar zyn; maar hy moet hiertoe klare en eigentlyke woorden gebruiken, die best bequaam zyn enen levendigen indruk van de zaken te geven, waarin myns oordeels de beste welspreketheit van zo een' styl bestaat. Dit blykt ook uit de nature en aart der zaken zelve: by voorbeeld, een Filosoof redeneert over de natuur en eigenschappen ener geestelyke zelfstandigheid, hetzy van Godt, of de zielen der menschen of Engelen: hy onderzoekt naar den oorspronk van al het geschapene, hoe,

en van wien, die dingen hun wezen en hoedanigheden hebben ontfangen, hoeze onderhouden en bestiert worden; hy redenkavelt over de wonderbare vereniging van ziel en lichaam in den mensch; en van andere dingen meer, die tot de Natuur en Redenkunde behoren. Deze zaken zyn van dien aart, datze meest met het verstant moeten begrepen worden: en derhalve eischen zy zulke woorden, die haar klaar en duidelyk aan het verstant voorstellen; en de grootste kunst is hier, om de meest eigentlyke en natuurlykste woorden uit te vinden, die het klaarste en levendigste begryp van de zaken verwekken: want hoe men iemand klaarder bevatting van de zaak kan geven, hoe hy die beter verstaan zal. Zy voldoen noch aan hun oogwit, noch aan de zaken zelve, die over Filosofische en Natuurkundige stoffen schryvende, hunnen styl oppronken met allerlei oneigentlyke en ontleende manieren van spreken; die hier zekerlyk weinig voegen, en de gedagten van den Lezer geen zuiver denkbeeld van de zaken geven, maar die in 't tegendeel aftrekken en verwarren. Men leze Cicero eens in zyne Tusculaansche* boeken, en die hy van het hoogste goet tegen Epicurus geschreven heeft, gelyk in

C

meer

* Quæst. Tuscul. De Finib. bonorum & malor.

meer andere van zyne Filosofische Schriftten, en men zal zien, hoe weinig ontleende spreekwyzes hy daar gebruikt: in't tegendeel hoe hy alles zeer natuurlyk, en met weinig fieraat van woorden voorftelt, de beste wel-fprekenheit en netfte fieraat daar ftellende in de klaarfte en eigentlykfte uitdrukkingen ener zuivere tale: en zo ons iemant tot een voorbeeld in allerlei foorte van ftyl kan verftrekken, het is deze grote man, hierin boven elks lof gefteigert, en die onder alle wereltfche fchryvers in dit ftuk geen weerga heeft.

II. Dit zelve heeft men ook waar te nemen in het befchryven van zekere *kunften* en *wetenfchappen*. Hoe klaarder en duidelyker ftyl hier gebruikt wort, hoe het de Lezer beter kan begrypen: en het is immers het oogmerk van den fchryver, om zyne kunst door de pen aan anderen te willen leren en mededelen: hoe dan een Lezer met minder moeite zyne voorftellingen kan bevatten, hoe hy zyn oogmerk beter bereikt.

III. Belangende den ftyl der *Brieven*; men weet, dat gemeenzame brieven met dit oogmerk gefchreven worden, opdat de ene vriend den anderen van zynen welftant, of vanden ftaat van zyn huis en goederen, of van andere diergelyke voorvallen enig berecht ge-
ve:

ve: en outvader Hieronymus zegt elders niet qualyk, dat door middel van enen brief afwezende vrienden by elkandere tegenwoordig zyn. * Hieruit blykt, dat de styl der brieven niet groots noch hoogdravendt, maar gemeenzaam moet wezen, † byna of men met elkandere spreekt, en de een den anderen iet verhaalt: mydende nochtans alle onzuiverheit van tale en slegte woorden, die in 't schryven nergens kunnen geleden worden. Zo de brieven van meer belang zyn, en dat men over grote en gewigtige zaken schryft, dan moet de styl naar vereisch der

C 2

stoffe

* *Epistolare officium est de re familiari, aut de quotidiana conversatione aliquid scribere: & quodammodo absentes inter se praesentes fieri, dum mutuo quid velint aut gestum sit nuntiant. Hieron. Epist. ad Marcellam Tom. III. p. 47. Et Cicero Epist. fam. L. II. Ep. IV. Epistolarum genera multa esse non ignoras: sed unum illud certissimum, cujus causa inventa res ipsa est, ut certiores faceremus absentes, si quid esset, quod eos scire aut nostra aut ipsorum interesset.*

† *Idem Epist. fam. Lib. IX. Ep. XXI. Verumtamen quid tibi ego in epistolis videor? nonne plebejo sermone agere tecum? nec enim semper eodem modo. Quid enim simile habet epistola aut judicio aut concioni? quia ipsa judicia non solemus tractare uno modo. Privatas causas, & eas tenues, agimus subtilius, capitulis aut famae scilicet ornatius. Epistolas vero quotidianis verbis texere solemus.*

stoffe wat sterker en verhevener zyn ; behoudende echter iet van de gemeenzaamheid , opdat'er onderscheit blyve tusschen den styl in ene redevoeringe en tusschen den styl der brieven.

HET VI. HOOFSTUK.

Van de spellinge en kracht der Letteren.

I. **W**Y hebben in het Nederduitsch xxiv. letters, doch zo men de *j* en *y* voor twe byzondere letteren telt , zyn'er xxvi. als *a, b, c, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z.* Van deze zyn de volgende zes *vocalen* of *klinkletters*; als *a, e, i, o, u, y*, de overige xx zyn *consonanten* of *medeklinkers*, die niet kunnen uitgesproken worden als met behulp van ene der klinkletteren, gelyk *be, ce, de, ef, ge, ha, je*, of *jot, ka, el, em, en, pe, que, er, es, te, vau*, of *ve, we, ex. ze* of *zade*.

II. Men schryft nu doorgaans *aa* voor *ae*, als in *saan, gaan, raat, daat*, enz. welke verdubbeling van de *a* ik beter keure dan *ae, saen, gaen, raet, daet*, omdat twe vocalen van enen klank sterker en helderder luiden dan twe van verscheide klanken , die
lich-

lichtelyk in een smelten , en een tweklank worden. Immers is de *ae* in de Latynsche tale een tweklank in de woorden *Caesar* , *Naevia* , *aegrotus* , *aemulus* , enz. en hoe wiert die by de Romeinen uitgesproken? niet *Cesar* , *Nevia* , *egrotus* , *emulus* ; ook niet *Caspar* , *Navia* , *agrotus* , *amulus* , maar met enen klank uit *a* en *e* t'zamengesmolten , en het geluit van de Grieksche η uitbrengende. Zo de *e* in *staen* , *gaen* , *raet* , een verlengde *a* maakt , kanze in *roet* , *sloet* , *boem* , en in *deur* , *muer* , ook een verlengde *o* en *u* maken , 'en men zou dan in plaats van *root* , *sloot* , *boom* , *duur* , en *muur* , zo wel *roet* , *sloet* , *boem* , *duer* , en *muer* kunnen schryven , als *raet* , en *slaet*. Doch gelyk de *e* hier met reden verworpen wort , als geen *o* of *u* verlengende , zo heeft men ook billyk voor *ae* twe *aa* ingevoert , die , gelyk snaren van enen toon , zuiverder geluit geven.

III. De *c* verschilt van de *k* ; immers by ons is de *k* van sterker geluit , en wort hierom beter gebruikt in *Koning* , *kryg* , *kracht* , en diergelyke woorden : en men hoede zich vooral om de *c* ooit achter aan een woort of lettergreep te zetten , als in *sterc* , *ryc*. In *ick* , *klanck* , is de *c* overvloedig , en de *k* kan 't hier alleen uithouden. In deze volgende woorden *Caesar* , *Cicero* , *Cyprus* , *Ceder* ,

der, *Cypres, Oceaan, Cichorei*, en enige andere, uit het Grieksch of Latyn oorspronkelyk, is de *c* niet te verwerpen. Doch *fieraat, fieren, versieren*, is beter met een *s*. *CH* is wat scherper van geluit dan de *g*, hoewel in *kracht en magt, gesticht, en plagt, gewigt, en licht*, dit ondericheit weinig gehoort wort. Omdat *magt* komt van *mogen*, *gewigt* van *wegen*, *dragt* van *dragen*, *klagte* van *klagen*, schryft men zulke woorden met een *g*, maar *kracht, zucht, licht, wacht, vrucht*, enz. met *cb*. hoewel anderen die ook wel met een *g* schryven.

IV. De *d* wort by velen in *beid, band, land, God*, alleen zonder *t* geschreven: maar ik beroepe my op elks oren, of men in de uitsprake dier woorden geen *t* kan horen, en zo daar een van beide kan afwezen, zal het de *d*, en niet de *t* zyn; gelyk men in *beit, bant, lant, kint, wint, bloet, gemoet*, ook in *stat, pat, gebot, eet*, en alle diergelyke woorden, de *d* kan missen. De reden, die men van dit schryven geeft, dat men daarom de *d* alleen gebruikt, omdat het meervout dezer woorden *banden, landen, Goden* heeft, is van gene kracht: want het is wat anders of de *d* een syllabe opent, wat anders of zy die sluit: in *band* komt al de kracht der uitsprake op de

de *d* aan , en *zy* is niet magtig om het alleen uit te houden ; maar in *ban-den* , *lan-den* , *Go-den* , opentze de tweede fillabe , datze zonder hulpe of veranderinge doen kan : alzo een lettergreep met zagter uitsprake geopent dan gesloten wordt. Daar zyn zeer weinige woorden in onze tale die met een *d* in 't ende bestaan kunnen. *Rat* en *vat* , *rant* en *kant* , *doot* en *groot* , spreken wy eveneens uit : zal men dan nu , omdat men *ra-den* , *randen* , en *doden* zegt , en *vatten* , *kanten* , en *groten* , de eerste woorden in het enkel getal met een *d* , en de andere met een *t* schryven , zonder te letten of men de kracht der uitsprake voldoet of niet ? die de *d* hier wil behouden , moet 'er de *t* byvoegen , en schryven *radt* , *randt* , *doodt* ; doch de *t* is anders genoeg. Naar dezen regel zou men dan ook voor *geloof* , *leef* , en *zweef* , *geloov* , *leev* , en *zweev* , moeten schryven , omdat men *geloven* , *leven* en *zweven* zegt ; en voor *wys* , *prys* , *huiz* , *wyz* , *pryz* , *huiz* , omdat het meervout dezer woorden heeft *wyzen* , *pryzen* , *huizen*. Maar dit is waarlyk een grote misspelling : geen *v* of *z* zynde by ons zagte letters , hebben het vermogen om fillaben te sluiten , dat kunnen de *f* , en *s* doen die sterker zyn , en zo de *v* en *z* achter aan een woort of fillabe komen , moet men die

in *f* en *s* veranderen, volgens den regel die in alle talen plaats heeft, *quod litterae ejusdem organi inter se facile permuantur*, dat letters van ene of byna de zelve uitsprake lichtelyk verwisselt worden, en de ene voor de andere gestelt, als *f* voor *v*, *t*, voor *d*, *s* voor *z*, *x* voor *ks*, *g* voor *k*, enz.

De *d* wort somtyts verdubbelt, als ook de *t*, om onderscheit te maken in werkwoorden die in *praes. 3^o imperf.* of in den tegenwoordigen en onvolmaakten tyt op dezelve wyze worden uitgesproken, als ik *trachtte, meldde, klede, verplichtte, vluchte*, in *imperf.* ik *trachtte, meldde, kleedde, verplichtte, vluchtte*, Doch hiervan zal onder de werkwoorden naderhant meer gezegt worden. Hier kan de Lezer in deze woorden *meldde, kleedde* horen hoe zagt de *d* in 't ende van de eerste fillabe luidt *meld-de, kleed-de*: en in zulke woorden die geen sterker uitspraak hebben, kan de *d* alleen volstaan, gelyk ook in ik *raadde, verbeeldde, arbeidde, antwoordde*, enz.

V. De *f* wort met reden gebruikt in eige namen, die wy uit het Grieksch of Latyn in onze tale overbrengen, en daar met *φ*, of *ph* geschreven worden, als in *Filosoof, Filippus, Filadelfus*, voor *Philosooph, Philippus, Philadelphus*, volgende hierin de Grieken

ken * en Latynen, die de eige namen uit andere talen in de hunne overbrengende, die naar den aart hunner tale buigen, en verzagten, als in *Caesar*, *Καίσαρ*, *Aquila*, *Ἀκυλα*, *Quartus*, *Κυάρτος*: dus schryvende Latynen de Griekische woorden *φήμη*, of *Φαμα* Doric. *φύγη*, *φυρ*, met een *f*, *fama*, *fuga*, *fur*; en zy plagten ook *Fryges*, *Faron*, *Ferecides* &c. te schryven met een *f*, niet met *pb*. dat naderhant is opgekomen. † Als men Filosoof met een *f* schryft, kan'er niemant Pilofoof uit lezen, gelyk ik wel gehooft hebbe van zulke die geen andere als de Nederduitsche taal verstonden. Ik hebbe tot nochtog geen Nederduitsch woort gevonden daar *pb* in komt. Ook leren ons de Taalkundigen dat de Griekische *φ* door *pb* niet beter wort uitgedrukt dan door *f*, willende dat deze letter, die eigentlyk anders de Griekische *f* is, by die volken noch anders wiert uitgesproken als wy met *f* of *pb* doen. ‡ Zodat 'er geen de minste reden is waarom wy die woorden met *pb* zouden schryven.

VI. De *g* en *k* worden dikwyls verwisselt,
C 5 en

* Vld. Joseph. Antiq. Lib. 1. c. 7.

† Gisb. Cuper. Observ. L. III. c. 1.

‡ Martin. Lex. in F. Gatak. de stylo N. T. c. 2. Sciopp. Gram. Philos. de Consonantibus.

en men schryft *Koning* en *Konink*, *lang* en *lank*, *gang* en *gank*, *gevangenis* en *gevangenis*; ook wel *gevangenis*, *langkbeid*, *vergangkbaar*, met *gk*; maar dit leste, schoon ik het op gezach van Vondel en anderen ook gevolgt hebbe, komt my nu wat hart voor, en my dunkt dat een van beide *g* of *k* hier genoeg is. In *heilig*, *rechtvaardig*, *genadig*, *deugt*, *vreugt*, kan de *g* zonder *b* wel volstaan.

VII. De *ij* wordt nu van de meeste Schryvers verworpen, en men gebruikt daarvoor overal een *y*, als in *wy*, *gy*, *myn*, *schryven*, *blyven*, *gelyk*, *styl*, *waardy*, enz. oordeelenden dat de *ij*, zynde een 't zamengevoegde letter uit *i* en *j*, den rechten klank niet geeft, die men in de *y* hoort. Sommigen willen de *ij* echter behouden in *zaaijen*, *maaijen*, *bloeijen*, *groeijen*, enz. hoewel Vondel in deze woorden niet meer dan een enkele *i* gebruikt, *zaaien*, *maaien*, *groeien*, *bloeien*, *vleien*, *schreien*. Met de *j* schryft men *jaar*, *jagt*, *jengt*, *jongeling*, *juk*, *juweel*.

VIII. De spelling met *kw* in plaats van *qu* in *kwaat*, *kwellen*, *kwyten*, is om de hardigheid der uitsprake niet goet te keuren, en men schryft beter *quaat*, *quellen*, *quyten*. Dat de *w* in *eeuw*, *leeuw*, *nieuw*, *vrouw*, *getrouw*, enz. in het enkel getal dier woorden overtollig is, stemme ik ook niet ongaarne

gaarne toe, schoon ik die tot nochtoe altoos gebruikt hebbe: maar in het meervoudig getal wortze duidelyk gehoort *eeuwen, leeuwen, nieuwe, vrouwen*, enz. gelyk ook in *schuw, ruw, weduw, schaduw*. My dunkt, dat men in het werkwoord *bouwt* de *w* wel mag behouden, en schryven, *by bouwt hout; by bouwt een hou in het hout*.

IX. De *x* wort by verkorting voor *ks* geschreven in *vplx, ryx, elx*. Hoewel anderen oordelen, dat men de *ks* hier diende te behouden tot een kenteken van den genitivus: het geen echter in *reex, dagelyx, nau-lyx, grotehyx* om die reden niet nodig is.

X. Men schryft nu *z* voor *s* in *zyn, zuiver, zeven, zwaar, zien*, en meer zulke woorden die van ene zagte uitsprake zyn. Doch ik hebbe gemerkt dat vele hier in dikwyls missen, niet recht onderscheidende wat woorden een *z* of een *s* vereischen. De *z* is by ons zagter van geluit dan de *s*. In *sterk, stryt, suiker, staan*, kan geen *z* gebruikt worden; en wederom in *zwaar, zwaan, zien, zilver*, geens *s*: zo men *swaar, swaan, sien, silver*, met een *s* schryft, luidt het op zyn Friesch; en schryft men *zterk, ztryk, zuiker, ztaan*, met een *z*. zo is de uitspraak veel te zagt. De *s* sif meer door de tanden dan de *z*, die niet zo sterk gehoort wort.

En

En dit is het rechte onderscheid dezer twee letteren in onze Nederduitsche tale; gelyk de volgende woorden nocht en overvloed leren,

Zingen.	Siffen.
Zaat.	Sabel.
Zuigen.	Suiker.

XI. Ik moet hier noch iet byvoegen van de spellinge met twee vocalen in *raaden*, *leeven*, *geeven*, *boomen*, *stroomen*, *muuren*, *uuren*, in plaats van *raden*, *leven*, *geven*, *boomen*, *stromen*, *muren*, *uren*, met ene vocaal. Ik zie noch geen genoegzame redenen die deze spelling kunnen verdedigen. Wat taal is 'er, van die in enige achtinge zyn, daar een lange klinkletter door twee vocalen zonder noot wort geschreven? Immers by Hebreuwen, Grieken, Latynen, Hoogduitschen, en Franschen zou dit barbarisch schynen; *ma*, in *amare*, en *ce*, in *docere* by de Latynen, en by de Hoogduitschen *ba*, in *haben*, *le*, in *leben*, *fe*; in *segnen*, *lo*, in *loben* worden maar met ene *a*, *e*, *o*, geschreven. Waartoe dan in het Nederduitsch twee letters gebruikt, daar ene genoeg is? Men zoekt deze spelling te verdedigen, vooreerst in de *werkwoorden* die in het enkel getal van de imperativus praes. of gebiedende wyze, twee vocalen hebben, als *leef*, *boor*, *stuur*, enz. welke gebiedende wyze men houdt voor de
radix

radix of het wortelwoort der werkwoorden, waaruit alle de andere tyden en wyzen kunnen gemaakt worden. Hierom oordeelt men, dat die twe vocalen in de imperativus *leef*, *boor*, *stuur*, ook in de indicativus ik *leev*, *boore*, *stuu*, en in de infinitivus *leeven*, *booren*, *stuuren*, moeten behouden worden. Maar dit is niet nootzakelyk: want de reden waarom de imperativus dezer woorden twe klinkletters eischt, is omdat de ene alleen niet genoeg is om een lange fillabe te maken wegens den volgenden consonant, waarom die vocaal nootwendig moet verlengt worden, opdatze tegen den consonant niet aanstote, anders zou het *lef*, *bo*, *stur*, wezen. Maar in de indicativus en infinitivus, gaat de consonant over tot een tweede fillabe, als *lee-ve*, *boo-re*, *stuu-re*, en *lee-ven*, *boo-ren*, *stuu-ren*; waarom de tweede *e*, *o*, *u*, hier niet meer nodig is, dewyl het ene alleen nu lang genoeg kan uithouden, en *le*, in *leven*, *bo*, in *boren*, *stu*, in *stuuren*, zo lang zyn als *va*, in *vader*, *we*, in *weder*, *ko*, in *Koning*. Derhalve is het onnodig en overtollig hier twe klinkletters te gebruiken, daar men met ene volstaan kan. Dat de tweede vocaal in *draag*, *leef*, *boor*, enz. geen wortel-letter is, die men nootwendig moet behouden, maar alleen tot hulpe en verlenging der eerste

eerste dient, blykt uit de woorden *ga*, *sta*, *sta*, daar ene *a* alleen volstaan kan om ene lange lettergreep te maken, en geen verlen-
ging door een tweede vocaal nodig heeft, om-
dat 'er geen consonant of medeklinker volgt.
Doch zo men hier een *s* achter voegt, moet
de *a* aanstonds door een tweede vocaal ver-
lengt worden, als men zal lezen *gaat*,
staat, *staat*, en niet *gat*, *stat*, *stst*; een klaar
bewys, dat de tweede vocaal hier alleen
dient tot verlenging van de eerste wegens
den volgende consonant. Ten anderen wil
men ook deze spelling met twe klinkletteren
gebruiken in het meervout van zulke naam-
woorden, die in het enkel getal twe klinkers
hebben; als *taal*, *taalen*, *raat*, *raaden*, *beer*,
beeren, *boom*, *boomen*, *muur*, *muuren*, enz.
Doch hier is de zelve reden, waarom het en-
kel getal dezer naamwoorden met twe voca-
len moet geschreven worden, als in de im-
perativus van de werkwoorden, teweten de
nootzaaklykheit, om dat men geen *taal*, *raat*,
beer, *boom*, *muur* met ene *a*, *e*, *o*, *u*, kan
uitspreken, maar dat 'er tot de langheit der
fillabe noch een tweede klinker vereischt wort
om het tegen den volgende consonant uit te
houden: maar die consonant in het meervout
tot een tweede fillabe overgaande, als in *taa-*
ten, *raa-den*, *bee-ren*, *boo-men*, *muu-ren*, staat
de

de tweede vocaal die hier maar tot behulp van de eerste dient, overtollig, en wort met reden uitgelaten, als niet meer nodig tot de langheit der lettergrepe, die met ene *a, e, o, u*, in *baden, beren, bomen, muren*, zo lang is als in *haden, steden, koper*, eiz. Ik zie dat men tot verdediging dezer twee klinkletteren wel ene nieuwe spelling zou willen invoeren, om namentlyk de consonant aan de eerste lettergreep te laten blyven, zonder die tot de tweede over te brengen, spellende *lee-en, boo-ren, saa-len, beer-en, boom-en, muur-en, vrolyk-er, logen-adr, goed-ig, nood-ig, woon-ing*, in plaats van *lee-ven, boo-ren, saaten, beer-en, boom-en, mau-ren, vroly-ker, loge-naar, goe-dig, noo-dig, woo-ning*. Maar is dit niet eveneens, als of men in het Latyn spelde *calcat-in, tribunal-ia, soror-es, liber-i, vir-i*, voor *calca-ria, tribuna-lia, sorores, libe-ra, vi-ri*? een spelling die van het algemeen en stantvastig gebruik geheel afwykt, en de welluidentheit zeer benadeelt, en daarom niet te volgen is; gelykze in vele woorden zonder wangeluyt niet kan gebruikt worden, als in *dag, dag-en, weg, weg-en, dak, dak-en, lot, lot-en, bol, bol-en, bevel, bevel-en*, daar men nootwendig de consonant tot de tweede fillabe moet overbrengen; en schryven *da-gen, we-gen, da-ken,*

ken, lo-ten, bo-len, beve-ten, enz. Dus zie ik dan tot nocht toe geen reden waarom men twee klinkletters moet gebruiken, daar ene genoeg is tot de langheit der fillabe.

XII. Nochtans is deze regel zo algemeen niet, of die lydt wel eenige uitzondering, en dat men tot onderscheit hier en daar eens twee vocalen gebruikt, kan wel gedooft worden, als in de woortjes *vee, wee, zee*; *het vee loopt in de weiden*; *o wee my! de zee is verbotgen*. Dewyl men *bédelen* en *bedélen* zegt, kan men, opdat zich niemant door haastigheit in het lezen vergrype, het ene schryven *bedelen*, en het andere *bedeelen*. In zulk een geval stapt men wel eens buiten den regel.

HET VII. HOOFDSTUK.

Van de zelfstandige en byvoeglyke Naamwoorden, en van hunne geslachten en buigingen.

I. **D**E Naam woorden, *nomina*, zyn twe-derlei, zelfstandige, *substantiva*, en byvoeglyke, *adjectiva*. De zelfstandige naamwoorden zyn ten aanzien der geslachten of *manlyke*, of *vroulyke*, of *onzydige*, zommige zyn

zyn ook *twyfelachtig*, die nu eens manlyk, dan vroulyk; of vroulyk en onzydig gebruikt worden. 't Is nodig dat men dit onderscheit wel in acht neme, en vooral in het schryven hierop lette. De kentekens van de geslachten der zelfstandige naamwoorden zyn by ons de *artikels* of litwoortjes *de* en *het*. *De* wort gebruikt in manlyke en vroulyke woorden beide, en toont geen onderscheit van geslachte in den nominativus of noemer, want men zegt, *de man*; en *de vrouw*; maar in de onrechte naativallen, als in genitiv. dativ. accusf. en ablat. is het *des mans*, en *der vrouwe*; *den man*, en *de vrouwe*; *den man*, en *de vrouw*; *van den man*, en *van de vrouwe*, waarin het een merkelyk onderscheit aanwyft. *Het* wort altoos voor de onzydige of *neutra* gestelt, als *het paart*, *het huis*, *het kint*, *het wyf*, enz.

II. Deze artikels worden op de volgende wyze gebogen of *gedeclineert*.

Sing. masc. gen. of	-	-
<i>Het eenvoud. manl. geslachte.</i>	-	-
Nom.	<i>De.</i>	
Gen.	<i>Des, of van den.</i>	-
Dat.	<i>Den.</i>	
Acc.	<i>Den.</i>	
Abl.	<i>van Den.</i>	

D

Plur.

50 · AANLEIDING TOT DE

Plur. masc. gen. of

Het meerv. manl. geslachts.

- - De.

- - Der, of van de.

- - De, of Den.

- - De.

*

- - van De.

Sing. foem. gen. of

Het eenv. vroul. gest.

Nom. De.

Gen. Der, of van de.

Dat. De, of Den.

Acc. De.

*

Abl. van De.

Plur. foem. gen. of

Het meerv. vroul. gest.

- - De.

- - Der, of van de.

- - De.

- - De.

*

- - van De.

Sing. neutr. gen. of

Het eenv. oerzydig. gest.

Nom. Het.

Gen.

Gen. *Des, of van Het.*

Dat. *Het, of Den.*

Acc. *Het.*
*

Abl. *Het of Den.*

Plur. neut. gen. of
Het meerv. onzijd. gest.

- - *De.*

- - *Der, of van De.*

- - *De, of Den.*

- - *De.*

*

* *van De, of Den.*

Om dit klaarder te doen zien, zal ik'er eens een naamwoord byvoegen.

Het eenv. manl. gest.

Nom. *De man.*

Gen. *Des mans, of van den man.*

Dat. *Den, of aan den man.*

Acc. *Den man.*

*

Abl. *van den man.*

Het meerv. manl. gest.

- - *De mans, of mannen.*

- - *Der, of van de, mannen.*

- - *De mannen, of den mannen.*

- - *De mans, of mannen.*

*

- - *van de mannen.*

Het eenv. vroul. gest.

Nom. *De vrou.*

Gen. *Der vrouwe, of van de vrouwe.*

Dat. *De, of aan de, vrouwe.*

Acc. *De vrou.*

*

Abl. *van de vrouwe.*

Het meerv. vroul. gest.

- - *De vrouwen.*

- - *Der, of van de vrouwen.*

- - *De, of aan de, vrouwen.*

- - *De vrouwen.*

*

- - *van de vrouwen.*

Het eenv. onzyd. gest.

Nom. *Het werk.*

Gen. *Des werks, of van het werk.*

Dat. *Het werk; of den werke.*

Acc. *Het werk.*

*

Abl. *van het werk, of den werke.*

Het meerv. onzyd. gest.

- - *De werken.*

- - *Der, of van de, werken.*

- - *De, of den werken.*

De

- - - *De werken.*

*

- - - *van de of den werken.*

Indien iemand schryft, ik hebbe dit goet *de man* gegeven, of, ik hebbe *de man* beschuldigt, of *den vrou* geslagen, die begaat zo groot een mislag in de Nederduitsche tale, alsof men in de Latynsche schreef *hanc virum*; en *hunc fœminam*.

III. *Een* wort ook op de zelve wyze gebruikt als een artikel voor de naamwoorden, en dus gebogen:

Nom.	<i>Een man.</i>
Gen.	<i>Een, of eens, mans.</i>
Dat.	<i>Eenen man.</i>
Acc.	<i>Eenen man.</i>

*

Abl. *van Eenen man.*

vroul.

- -	<i>Een, of Ene vrou.</i>
- -	<i>Ener, of van ene vrouwe.</i>
- -	<i>Ene vrouwe.</i>
- -	<i>Een, of ene vrou.</i>

*

- - *van ene vrouwe.*

onzyd. gest.

- - *Een kint.*

D 3

Eens,

- - *Eens*, of *een kints*, of *van een kint*.
- - *Een kint*,
- - *Een kint*.
- *
- - *van een kint*.

By de vroulyke naamwoorden wort om de welluidentheit ook *een* geleden, als *een vrouw*, *een stat*. 't Zou onaangenaam klinken als men zeide, *ene vrouw hadde ene moeder*, en *ene zuster*, en *ene dochter*; ten ware hier *ene* op een getal zag, en aanwees, dat die vrouw maar ene eenige zuster, en eenige dochter hadde: anders luidt het beter, *een vrouw hadde een moeder*, en *een zuster*, en *een dochter*. De genitivus van het manlyke en onzydige geslachte heeft *eens* en *een*; want men zegt *Eens mans kracht*, of *een mans kracht*, *een mans arm*, *een paarts sterkte*, *een kints deel*; doch dit heeft voornamelyk plaats in *regimine*, als het ene naamwoort van het andere beheerscht wort, gelyk in de bygebragte voorbeelden. Dus zegt men dan ook *eens Konings*, of *een Konings kroon*; *eens arents*; of *een arents vlugt*, enz.

IV. Om nu te weten wat naamwoorden van het *manlyke*, *vroulyke*, of *onzydige* geslachte zyn, moet men zien wat voor een dezer twe artikelen of geslachtwoorden de, of

of *bet*, daarvoor kan gebruikt worden. *Het* laat zich niet stellen als voor het *ouzydige*, want *bet man*, *bet vrou*, *bet vader*, *bet moeder*, kan nooit gezegt worden: maar *bet huis*, *bet kint*, *bet wyf*, *bet vleesch*, luidt wel. Groter zwarigheid is'er in het *manlyke* en *vroulyke* geslachte te onderscheiden, want men zegt in den nominativ. sing. *de man*, en *de vrou*; *de vader*, en *de moeder*; *de troon*, en *de kroon*. Hoe kan men nu weten, of *vader*, en *moeder*, *troon*, en *kroon*; *zon* en *maan*, en meer andere woorden, manlyk of vroulyk zyn, en of men moet zeggen *de hoogte der troon*; of *des troons*; *de glans der kroon* of *des kroons*; *de hitte der zonne*, of *des zons*? Hiertoe dient aangemerkt, dat alle zelfstandige naamwoorden, daar men in den accusativus *Den* kan voorzetten, nooit vroulyk kunnen wezen: als by voorbeeld; wie kan zonder wangeluit zeggen? *Ik zie den zonschynen*; *by zette den kroon op's Koningshoof*; *den ziel bedroeven*; *den deugt beminnen*; *den wet vervullen*, enz. Dit moet wezen, *de zon*, *de kroon*, *de ziel*, *de deugt*, *de wet*, omdat deze woorden, van het vroulyk geslachte zynde, geen *den* lyden, gelykze ook in den genitivus geen *des* voor zich aannemen. Maar *den troon beklimmen*; *den bemel aanzien*; *den vyant vervolgen*; *den vader eren*; *den dienst*,

dienst, *ons aanbevolen*, *wel waarnemen*; *den drempel betreden*, luidt wel, omdat *Hemel*, *troon*, *vyant*, *vader*, *dienst*, *drempel*, woorden van het manlyk geslachte zyn. Ontmoet men naamwoorden die het beide schynen toe te laten, deze kan men voor *twyfelachtig* houden, en die gebruiken naardatze best luiden*. Anders gaat deze regel in 't gemeen vast, dat alle naamwoorden, daar men in den accusativus *Den* kan voorzetten, van het manlyk geslachte zyn. De Heer David van Hoogstraten, een geleert en deftig Taalkundige, heeft de moeite genomen, om uit Hooft en Vondel voornamelyk, een register van vele naamwoorden te verzamelen, met aanwyzinge in wat geslachte elk zelfstandig naamwoort by die grote mannen gebruykt wort. Dit nuttig werkje voert den tytel van *Aanmerkingen over de Geslachten der zelfstandige Naamwoorden*.

V. De Buiging der zelfstandige naamwoorden zo van het manlyke, vroulyke, als onzijdige geslachte geschiet op deze wyze:

Het eenv. manl. gest.

Nom. *De Heer.*

Gen.

* Dus wort *sneeu* by Vondel manlyk en onzijdig gebruikt; en men zegt *de en het getuigenis*; *de en het seest*; *de en het lantschap*, vroulyk en onzijdig.

Gen	<i>des Heren, of van den Here.</i>
Dat.	<i>den, of aan den, Here.</i>
Acc.	<i>den Heer.</i>
Voc.	<i>o Heer.</i>
Abl.	<i>van den Here.</i>

Het meerv. manl. gest.

- -	<i>de Heren.</i>
- -	<i>der Heren, of van de Heren.</i>
- -	<i>de, of aan de, Heren; of den Heren.</i>
- -	<i>de Heren.</i>
- -	<i>o Heren.</i>
- -	<i>van de Heren.</i>

Het eenv. vroul. gest.

Nom.	<i>de ziel.</i>
Gen.	<i>der, of van de, ziele.</i>
Dat.	<i>de, of aan de ziele.</i>
Acc.	<i>de ziel.</i>
Voc.	<i>o ziel.</i>
Abl.	<i>van de ziele.</i>

Het meerv. vroul. gest.

- -	<i>de zielen.</i>
- -	<i>der zielen, of van de zielen.</i>
- -	<i>de, of aan de, zielen.</i>
- -	<i>de zielen.</i>
- -	<i>o zielen.</i>
- -	<i>van de zielen.</i>

D 5

Het

Het eenv. onzyd. gest.

Nom.	<i>bet lant.</i>
Gen.	<i>des lants, of van bet lant.</i>
Dat.	<i>bet lant, of den lande.</i>
Acc.	<i>bet lant.</i>
Voc.	<i>o lant.</i>
Abl.	<i>van bet lant, of van den lande.</i>

Het meerv. onzyd. gest.

- -	<i>de landen.</i>
- -	<i>der landen, of van de landen.</i>
- -	<i>de of den landen.</i>
- -	<i>de landen.</i>
- -	<i>o landen.</i>
- -	<i>van de of den landen.</i>

VI. Het waar te wenschen dat alle Nederlantsche schryvers dit naukeurig in acht namen, naardien het onderscheit der geslachten; en het buigen of *declineren* der zelfstandige naamwoorden, niet alleen groot sieraat geeft aan onze tale, maar ook ten hoogsten nodig is; want die dit verzuimt, begaat gene geringe mislagen; dan of het iemand in het Grieksch of Latyn zo nau niet nam een genitivus voor een nominativus, of een accusativus voor een ablativus te gebruiken, of een articulus foemin. by een nomen masculin. te stellen. Hoe fraai zou 't staan, als iemand eens schreef, *ego dedi dominus*, voor *domino*; *mihi servus*, voor *servum*? endie echter

ter dit onderscheit niet waarnemen , maken het al zo grof in Nederduitsch , schryvende , *ik hebbe de Heer dit goet gegeven ; ik hebbe de knecht gezonden ; voor , ik hebbe den Here het goet gegeven ; ik hebbe den knechts gezonden.* In nominativ. sing. als men iemand enkel noemt , moet men zeggen , *de Heer , de Vrouw , de Koning , de Vorstin , de Prins , de Graaf ;* in genitiv. *het bevel des Heren , de deugt der vrouwe , de magt des Konings , der Vorstinne , des Prinsen , des Graafs ;* of , *van den Here , van de vrouwe ; van den Koning , van de Vorstinne , van den Prinse , van den Grave :* in dativ. *den Here , de vrouwe , den Koning : de vorstinne , den Prinse , den Grave , iet geven of opdragen :* in accus. *den Heer bidden , de vrou beminnen , den Koning eren , de Vorstin opwachten , den Prins of Graaf begroeten :* in vocat. *o Heer , vrou , Koning , Vorstin , Prins , Graaf :* in ablativ. *van den Here , van de vrouwe , van den Koning , van de Vorstinne , van den Prinse , van den Grave , iet begeren of ontfangen.* Zo ook in meer andere woorden , als in nomin. *de bemel is hoog ; de zon schynt ; het velt is groen :* in genit. *de baogte des bemels , of van den bemel ; de glans der zonne , of van de zonne ; de reuk des velts , of van het velt ;* in dativ. *den bemel , de zonne , het velt of den velde ; iet toeschryven :* in ac-

accus. *den bemel aanschouwen* ; *de zon als een godtheit eren* ; *het velt betreden* : in vocat. *o bemel, zon, velt* : in ablat. *van den bemel dalen* ; *van de zonne beschenen worden* , *van het velt komen* , of *van den velde*. Het meervoudig getal wyft zich nu lichtelyk van zelve. Ik hebbe nodig geoordeelt dit wat duidelyk en met klare voorbeelden aan te wyzen, opdat de Lezer het dies te beter bevatte. 't Is waar, men kan deze dingen niet naukeurig opvolgen in den gemenen omgang der menschen, om altoos op die wyze te spreken, of men zou voor enen neuswyzen en taalvitter gehouden worden; maar in 't schryven dient dit nootwendig waargenomen; en zy kunnen ook zo spreken die in het openbaar redevoeren.'

VI. Als het ene naamwoort van het andere beheerscht wort, moet de genitivus van het *rectum* of beheerschte voor het *regens* of beheerschende staan, gelyk in deze voorbeelden: *Salomons wysheit* ; *Simsons sterkte* ; *Davids ryk* ; *myn vaders huis*. Dit wort qualyk geschreven, *de wysheit Salomons* ; *de sterkte Simsons* ; *het ryk Davids*, *het huis myns vaders*. Als men iemand vraagt, wiens huis of goet is dat? zal hy antwoorden, het is *het huis Peters*, of *het goet Jakobs*? zo zal geen goet Nederlander spreken: maar wel *het is Peters goet*,

goet , en *Jakobs buis*. Dus moet men dan niet zeggen , *in het boek Jobs*, of , *in de Psalmen Davids*, of , *in de spreuken Salomons* ; maar , *in Jobs boek*, *in Davids Psalmen*, *in Salomons Spreuken*. Doch men zegt ook heel wel *de wysheit van Salomon*, *het ryk van David*, *het boek van Job*, *het buis van mynen vader*, enz. Daar zyn ook eenige vroulyke naamwoorden , die deze beheerfching in den genitivus toelaten , als *myn moeders goet*, *myn zusters zoon*, *myn dochters kint*, enz. Doch hier dient aangemerkt , dat alle de vroulyke naamwoorden dit niet lyden , want *de wysheits school*, *de deugts beloning*, *de heiligheits fieraat*, *de vrientschaps onderhouding*, is niet goet , en hiervoor moet men fchryven , *de school der wysheit*, *de beloning der*, of *van de*, *deugt*, *het fieraat der heiligheit*, *de oefening der vrientschap*: zo ook *de kracht der wet*, voor *des wets kracht*, dat een lelyke inktvlek in vele boeken is , daar men byna overal *des wets leeft*, voor *der wet*.

Naar dezen regel zyn echter deze volgende niet wel te fchikken , als *man Godts*, *lam Godts*, *mensche Godts*, *vreze Godts*, *de liefde Godts*, teweten van ons tot Godt , want *Godts liefde* is de liefde van Godt t'onswaart: *Godts man*, *Godts mensch*, *Godts lam*, zou wat vreemt klinken. Hier is geen raat toe ,
 plagt

plagt Vondel te zeggen; hoewel de Heer Monen in zynen Lydenden Christus meer dan eens *Gods lam* schryft.

VII. Als zelfstandige naamwoorden ge- paart worden met byvoegelyke naamwoor- den, moeten die beide zo in *geslachte*, als *getal*, en *buigingen* overeenkomen; want men zegt, *een ryk man, een ryke vrou, een mag- tig Heer, ene doperluchtige Koningin* enz. 't Zou gansch niet voegen te zeggen, *een ryke man, ene ryk vrou, een magtige Heer, ene doperluchtig Vorstin of Koningin*. Dus ziet men wel, dat ook de byvoegelyke naamwoor- den hunne geslachten hebben, en dat men nootwendig woorden van het zelve geslachte moet t'zamen voegen, gelyk wederom, *een wreet man, ene wrede vrou, myn eigen vader, myn eige moeder; een schone kroon, een schoon buys; een groot beir, een grote nederlaag*. Stelt men 't een voor 't ander, het geluit verveelt onze oren. Dit onderscheit merkt men ech- ter niet in het meervoudige getal, want daar is 't, *ryke mannen, en ryke vrouwen; grote Ko- ningen, en grote Koninginnen, magtige Heren; en magtige Vrouwen; schone kronen, en schone huizen*. Noch ook in den nominatius van het enkel getal als 'er het lit-of geslachte- woortje *de* voor staat, gelyk, *de grote man, en de grote vrou; de magtige Koning, en de mag-*

magtige Koningin; de wyze Vorst, en de wyze Vorstin, enz. De buigingen van twee gepaarde naamwoorden, te weten een zelfstandig en byvoeglyk, geschieden op de volgende wyze:

Het eenv. manl. gest.

Nom.	<i>de grote Koning.</i>
Gen.	<i>des groten Konings, of van den groten Koning.</i>
Dat.	<i>den groten Koning.</i>
Acc.	<i>den groten Koning.</i>
Voc.	<i>o grote Koning.</i>
Abl.	<i>van den groten Koning.</i>

Het meerv. manl. gest.

- -	<i>de grote Koningen.</i>
- -	<i>der; of van de, grote Koningen.</i>
- •	<i>de grote Koningen, of den groten Koningen.</i>
- -	<i>de grote Koningen.</i>
- -	<i>o grote Koningen.</i>
c -	<i>van de grote Koningen.</i>

Het eenv. vroul. gest.

Nom.	<i>de wyze vrou.</i>
Gen.	<i>der, of van de, wyze vrouwe.</i>
Dat.	<i>de wyze vrouwe.</i>
Acc.	<i>de wyze vrou.</i>
Voc.	<i>o wyze vrou.</i>

Abl.

Abl. *van de wyze vrouwe.*

Het meerv. vroul. gest.

- - *de wyze vrouwen.*
- - *der, of van de, wyze vrouwen.*
- - *de wyze vrouwen.*
- - *de wyze vrouwen.*
- - *o wyze vrouwen.*
- - *van de wyze vrouwen.*

Het eenv. onzijd. gest.

- Nom.** *het groene velt.*
- Gen.** *des groenen velts, of van het groene velt.*
- Dat.** *het groene velt, of den groenen veld.*
- Acc.** *het groene velt.*
- Voc.** *o groen of groene velt.*
- Abl.** *van het groene velt, of van den groenen veld.*

Het meerv. onzijd. gest.

- - *de groene velden.*
- - *der, of van de, groene velden.*
- - *aan de groene velden, of den groenen velden.*
- - *de groene velden.*
- - *o groene velden.*
- - *van de groene, of den groenen, velden.*

HET

HET VIII. HOOFSTUK.

Van enige Voor-en Bywoorden, Voorzetselen, en diergelyke.

I. **D**E Nederduitsche taal heeft ook verscheide *voorwoorden*, of *voornaamwoorden*, *pronomina*, die men gelyk de artikels voor de naamwoorden stelt, als *myn*, *zyn*, *uw*, *wie*, *die*, *dit*, *dat*, *zelf*, *baar*, *bun*, enz. Deze hebben ook hunne geslachten, en zyn of manlyk, of vroulyk, of gemeen aan beide, of onzydig. *Myn*, *zyn*, *uw*, *bun*, zyn manlyk, *myne*, *zyne*, *uwe*, *bare*, vroulyk; *deze*, *wie*, *die*, *zelf*, gemeen; *dit*, en *dat*, onzydig. Dus zegt men, *myn vriend*, en *myne vriendin*: *zyn broeder*, en *zyne dochter*; *uw vader*, en *uwe liefde* tot uwen vader; *bun kracht*; te weten van mannen, en *bare zwakheit*, van vrouwen namelyk. Merk echter, dat, *myn*, *zyn*, en *uw*, om de wel-luidentheit ook by vroulyke naamwoorden geleden wort, als *myn moeder*, *myn vrouw*, *uw deugt*, *zyn wysheit*. *Deze*, *wie*, *die*, *welke*, worden by manlyke en vroulyke woorden gebruikt, als *deze man*, *die vrouw*; *deze Koning*, *die Koningin*. *Zelf* is manlyk en onzydig, *zelve* vroulyk. *Dit* en *dat* behoren tot de

E neutra,

neutra, als *dit huis, dit kind, dat paart, dat werk*: ook passen hier de manlyke *myn, zyn uw*, als *myn goet, zyn huis, uw lant*.

II. Deze Voorwoorden hebben ook hunne buigingen of *declinatieën*, gelyk in nominat. sing. *myn, zyn, uw, broeder*; genit. *myns, zyns, uws broeders*, of *van mynen, zynen, uwen broeder*, dativ. *mynen, zynen, uwen broeder*; accus. *mynen, zynen, uwen broeder*; abl. *van mynen, zynen, uwen broeder*. Nom. plur. *myne, zyne, uwe broeders*; genit. *myner, zyner, uwer*, of *van myne, zyne, uwe, broederen*; dativ. *aan myne, zyne, uwe of mynen, zynen, uwen broederen*; accus. *myne, zyne, uwe broeders*; abl. *van myne, zyne, uwe broederen*. De vroulyke *myne, zyne, uwe*, hebben in alle gevallen *myne, zyne, uwe*, uitgenomen de gen. sing. en plur. *myner, zyner, uwer*. Om de zagtigheit en welluidentheit zegt men in den genit. sing. *myn vaders huis, myn broeders dochter, zyn*, of *uw zoons goet*, in plaats van *myns vaders huis, zyns, of uw zoons goet*, latende de *s* van den genitiv. *myns, zyns, uws*. Somtyts worden deze voorwoorden gebruikt als zelfstandige naamwoorden, *de mynen, de zynen, de uwen*; *der*, of *van de, mynen, zynen, uwen*; *den mynen, zynen, uwen*; *de mynen, zynen uwen*; *van de mynen, zynen, uwen*. *Dees of deze*, heeft

heeft in genit. *dezes*; dat. *dezen*; accus. *dezen*; abl. *van dezen*. Het vroulyke *deze*, heeft in den genit. sing. en plur. *dezer*, anders overal *deze*. *Wie* en *die* hebben in genit. *wiens*, *diens*; in dat. acc. abl. *wien*, *dien*; genit. plur. *wier*, *dier*. Het vroulyke heeft in alle gevallen *wie*, *die*, uitgenomen in de genitiven *wier*, *dier*. *Zelf*, en *dezelve* worden veeltyts qualyk gebruikt, als in *deze* manieren van spreken: *de man en des zelfs vrou*; *de Koning en des zelfs ryk*; voor, *de man en zyne vrou*; *de Koning en zyn ryk*; *ik hebbe dezen tuin laten omgraven om den zelven te bezaaien*, voor, om *dien* te bezaaien; *ik geve u dit boek om het zelve te doorlezen*, voor, *het* of *dat* te doorlezen, hier voegt geen *zelf* of *zelve*. *Zelf* is by ons *egomet*, *tumet*, *ipsemet*, ik, gy, hy zelf; de man zelf, en niet een ander. *Ik hebbe het zelf gedaan*; *de Burgemeester quam'er zelf in persoon*. *De zelve* is *idem*; *eadem*; *de zelve boumeeſter die het werk begonnen hadde, heeft het ook volendt*; *de zelve vrou ging ons drie-maal voorby*. *Zelf* heeft in gen. *zels*; in dat. acc. & abl. sing. *zelven*. In nom. & acc. plur. *zels*; in gen. dat. abl. *zelven*. Het foeminin. *zelve*; houdt in alle gevallen *zelve*.

III. Tuſſchen *u* en *uw* is dit onderscheit: *u* ziet op de personen, als, *ik hebbe u dit*

gegeven; *het werk is u aanbevolen; het is u noch niet vergeten*: maar *uw* is het pronomen; als, *uw huis; uw goet; uw plicht*. Voor *gy, zy, wy, my*, wort fomtyts *ge, ze, we*, en *me* gebruikt: maar dan zyn deze woortjes als de affixa by de Hebreëën, die men achter aan de andere woorden hecht, als, *laatge u dit zo ontnemen? willenwegaan? zullenze dit of dat doen? Wie leertme nu de beste klanken; alswe ons bereidt hebben; toenze geslagen wierden*; enz. De reden waarom men deze woortjes aan de andere voegt, is omdatze met het woort, daarze aangehecht worden, zo ras worden uitgesproken, alsof het maar een woort waar, gelyk *datze, laatze gaan; wat zalze, leertme, geefme, al doenwe dit*; enz. Doch *men* zou ik liever op zich zelve laten, zo om dubbelzinnigheit te myden, als om dat *men* zowel voor, als achter andere woorden gestelt wort; *men doet zo, en, doet men zo? men leeft dus vrolyk, en, leeft men dus vrolyk? men behoorde die niet verzuimt te hebben, indien men dit verzuimde*; enz. *Hem* en *zich* verschillen merkelyk; *bem* is een ander persoon; *zich*, ziet op den man zelve: *zy hebben bem zyn goet ontnomen, zy hebben bem iet gegeven, of bem beschuldigt*, nu wort 'er een ander onder verstaan: maar *die man heeft zich zelve veel quaats veroorzaakt, of, die*

die vrou moet dit ongeval zich zelve wyten; hier moet men niet zeggen *bem zelve*, of *baar zelve*.

IV. *Te*, *tot*, *na*, *naar*, *want*, *echter*, *als*, *toen*, *doch*, *toch*, en diergelyke, hebben het volgende gebruik. *Tot* ziet op de beweging naar een plaats, als, *tot iemand gaan*; *tot hiertoe*; *wy zullen reizen tot aan die stat* of *tot aan dat dorp*. *Te* ziet op de plaats daar iemand is of woont, als, *te Parys*, *te Londen*, *te Amsterdam*. Waarom schryft men dan op de brieven, wonende *tot Amsterdam*, *tot Haarlem*, *tot Leiden*: regelrecht tegen het algemeen gebruik der sprake? want iedereen zegt, die man woont *te Amsterdam*, of, hy heeft zyn huis *te Haarlem*, *te Delft*, *te Leiden*, nooit *tot Amsterdam* of *tot Haarlem*.

- In zuiver Duitsch zegt iedereen, *by quam*, *Hy woont te Delft*, *te Leiden*, *te Amsterdam*.
- De schryfsen staag beluſt op vreemde zwieren,
- Verkieft hier *tot* voor *te* in haar papieren.

Zo schryft de Heer Vollenhove in het bovengenoemde Gedicht, dat den Liefhebberen onzer tale niet genoeg kan aangeprezen worden. In de Aantekeningen op dat Gedicht wort ons ook het onderscheid geleert

tusschen *Na*, en *Naar*, *Na* geeft onderscheit van tyt en gevolg te kennen; alsof ik ziede, *David beerschte na Saul, na verloop van enige jaren*. *Naar* betekent somtyts een' regel of voorschrift, daar iet naar geschikt wort: als, *naar het bevel, naar het gebruik iet doen*: somtyts een beweging naar een plaats, of poging om iet te verkeygen: als dat iemand *naar Amsterdam, of naar den Haag reift, of dingt naar schone pryzen*.

V. *Want* en *echter* zyn als *nam* en *enim* in 't Latyn, het eerste wort vooraan een periode gestelt, het andere na het eerste, tweede, of derde woort: als, *wy gingen zo spoedig als ons daenelyk was, want d'avont was op banden; doe vry uw best, gy zult my echter niet voorby streven*. Doch doorgaans heeft *echter* de zelve betekenis als *nochtans*: *ik heb 't echter niet lofbenen; hy zal 't echter niet nalaten*. Als past by het tegenwoordig en toekomstende, *als ik dit doe, meet ik wat anders staken, als ik het ene volendt hebbe, zal ik het andere beginnen*: maar toen voegt by het vóórleden, *toen de Koning gekroont wiert; toen ik noch in de kracht myner jaren was; toen wy noch zondaars waren*. Als is ook de positivus, *zo ryk als Kresus, zo sterk als Simson*. Dan is de comparativus, *groter dan Goliath, wreder dan Nero, moediger dan een leeuw*. Doch

en

en *toch* hebben deze onderscheide betekenis; doch is maar; *toch* wort gebruikt in bidden of verzoeken, *doe het toch, verhoor toch myne bede; weiger my toch dit verzoek niet*: ook in dingen die men vergeefs doet, of niet beletten kan, *dit werk zal toch niet voortgaan, wy kunnen hem toch niet wederstaan; laat die zaak toch stil beruften*: ook zegt men, *'t is toch zo de gewoonte; wat of die man hier toch mē voorheeft?* enz.

HET IX. HOOFSTUK.

Van de Werkwoorden.

I. **V**An de *Werkwoorden* en hunne *veranderingen* in verscheide *wyzen* en *tyden*, valt al vry wat te zeggen, doch wy zullen alleenlyk dit weinige hier maar aantekenen. Om onderscheit te maken tusschen het praesens en imperfectum in woorden, die in beide die tempora op ene wyze woorden-uitgesproken, wort de *d* en *t* in het imperfectum verdubbelt, gelyk in *rade*, *verzade*, *versmade*, *aanvaarde*, *achte*, *trachte*, *plante*, *melde*, *smede*, *leide*, *arbeide*, *begrote*, *antwoorde*, *verfoute*, *luste*, *vluchte*, *zuchte*, en meer andere: hier zou men in het imperfectum moeten zeggen, ik *radede*, *verzadede*, *achtede*,

plantede, antwoordede, zuchtde, enz.: doch om gene woorden van zulk een' langen adem en harden klank te maken, schryft men die met twee *dd* en *tt*, als, *ik raadde, verzaadde, achtte, trachtte, meldde, klee'dde, leide, begrootte, lustte, vluchtte, enz.* Maar *redde, zette, leite*, en diergelyke, zyn op die wyze in praes. en imperf. niet te onderscheiden.

II. Het eenvoudig en meervoudig getal van de gebiedende wyze of imperativus praes. wort dus onderscheiden: het eenvoudig is, *ga, sta, loop, wandel, beveel, zwyg, hoor*: het meervoudig, *gaat, staat, loopt, wandelt, beveelt, zwygt, hoort*, met byvoeging van de *t*. Nochtans zyn 'er enige woorden, die deze onderscheiding niet toelaten, als *eet, wacht, zucht*, enz. want *zuch* en *wach*, kan niet gezegt worden. De 3. person. subjunctivi van *hebben, zyn, leven, arbeiden*, en vele andere woorden, is onderscheiden van de 3. person. indicativi, want in de indicativus zegt men, *hy heeft dit gedaan, hy is daar gekomen, hy leeft, hy werkt*: maar in de subjunctivus, *zie eens of hy dat gedaan hebbe, of hy daar gekomen zy, of hy leve, of hy werke*. Immers Hooft, Vondel, Vollenhove, Mennen, Brant, en andere taalkenners schryven op die wyze. Doch ik heb aangemerkt, dat zy zich hierin niet alsins gelyk zyn, maar

nu

nu de *indicativus* en dan de *subjunctivus* gebruiken, gelyk die beide, myns oordeels, ook kunnen plaats hebben in de volgende voorbeelden. *Ik zal eens zien of by arbeid, of stil zit, of by komt of niet; de vraag is, hoe dit te verstaan zy? ik zal u verhalen hoe dit is voorgevallen, hoe men met my behandelt heeft; indien dit zo waar is, of indien dit zo waar zy; dit grote werk waar verricht, indien'er deze ene zwaarigheid niet overig was, of, niet overig waar, tenzy dit zo gedaan worde, of, gedaan wort; betzy men u iet geve; of nemo; betzy het aardryk droog of nat is; zeg my, wat by gezien heeft; nu zal ik u tonen wat ons best te doen sta; enz.* gelyk dus ook by de Latynen de *conjunctiones* of voegwoorden *etsi, etiamsi, quamquam, quamvis, ni, nisi, si, siquidem, cum, quoniam*, met een *indicativus* zowel als met een *subjunctivus* gebruikt worden, waarvan de voorbeelden by Vossius, Sanctius, en Scioppius kunnen nagezien worden. Vele schryven ook in de 1. person. *indicativ.* ik *beb*, ik *leef*, ik *boor*, ik *blaas*, ik *begin*, ik *hoop*, ik *draag*, ik *geef*, enz. maar dit is eigentlyk de *imperativus* dezer werkwoorden. De *indicativus* heeft, ik *bebbe*, *leve*, *bore*, *blaze*, *beginne*, *hope*, *droge*, *geve*, enz. en dat men somtyts om de welluidentheit, gelyk ook in poëzye, schryft, ik *beb*, ik

woest, ik, *boor*, moet tot geen algemeenen regel gemaakt worden. Uit de aantekeningen van het meergemelde Gedicht van den Hete Vollenhove zal ik ook dit hier byvoegen. *Wort*, is de indicat. praes. *werst*, een praeteritum imperfect. *wiert*, subjunctivi & optativi modi. *De Koning wort gekroont*, is de indicat. *Hij wort gekroont*, het imperfect. *wanneer*, of *toen by gekroont wiert*, de subjunctiv.

HET X. HOOFSTUK.

Van de t' zamenvoeginge der woorden, om van twee en drie woorden een te maken; en wat hierin dient waargenomen.

I. **D**E Nederduitsche taal heeft neffens de Grieksche hierin een groot voorrecht, dat men van twee, ja somtyts van drie en vier woorden, een woort kan maken: waarin een groot deel van de kracht en sieraat ener tale bestaat. Dus zegt men *beilryk*, *zegenryk*, *genadetroon*, *zonneglans*, *regenboog*, *bagelbuien*, *stormwinden*, *wandertekens*, *zeewater*, *zeeman*, *zeebelt*; *boomsvruchten*, *aardsvruchten*, *vuurvlammen*, *liefdeplichten*, *genadepanden*, en meer

meer diergelyke. Doch ik hebbe aangemerkt, dat verscheide schryvers in dit t'zamenparen der woorden veel te verre gaan, woorden verenigende, die alle bevalligheid en aangenaamheit van uitsprake hierdoor verliezen. Alle woorden willen dit niet lyden; en de volmaaktheit ener tale bestaat niet alleen hierin, datze bondig en krachtig, maar ook teffens vloeiende en bevallig is; welke bevalligheid uit de tale wort weggenomen, als men daar woorden invoert, die hart en stotende van uitsprake zyn, en het gehoor vervelen. Dus zegt men heel wel *liefdeplichten* voor *plichten der liefde*, maar *bermbarigheitsplichten*, en *rechtvaardigheitsplichten* stoot, en vloeit niet zowel als *plichten der bermbarigheid* en *rechtvaardigheid*: *genadeleer* luidt wel en aangenaam; maar *voorzeggingsleer*, *scheppingsleer*, *wellevens* en *welstervensteer*, zal geen recht kenner onzer tale wel in de oren klinken. *Kroonrecht* en *ryksbestier* is goet; maar *kroonbestier* en *scheptergebiet*, is niet goet te keuren. Onlangs las ik ergens deze woorden: *regeringslichaam*, *bofschouderstat*, *blytschapsstoffen*, en *droefheitsstoffen*; wat kan'er harder en onaangenamer gehoord worden?

II. Derhalve heeft men in dit verenigen der woorden vooral hierop te letten, of die woorden dus gepaart ook enig wangeluit
ba-

baren; want zoze niet verenigt beter en aangenaamer vloeien, moet men die t'zamenvoeging nalaten. Oordeel eens taalkundige Lezer, of het niet beter vloeit dat men zegge, *de lere der scheppinge en der verlossinge; een lere om wel te leven en te sterven: de stat daar de Koning zyn bosf houdt*: in plaats van de *scheppinge en verlossingsleer; van de wellevens- en welstervensleer; van de bosfboudingsstat*. Als men de zaken met een woort niet bequame-lyk kan uitdrukken, dan moet men 'er twee of drie toe gebruiken: gelyk ons Cicero wederom leert, zeggende, * *het geen de Grieken met een woort uitdrukken, verklare ik, zo ik niet anders kan, door meer woorden*. En met reden; want men heeft niet alleen, gelyk Cesar by Gellius spreekt, † alle ongewone woorden en die buiten 't gebruik zyn, te myden als een klip in zee, maar ook vooral harde en stotende woorden; en in plaats van zulke te bezigen, moet men de zaak op ene andere wyze beschryven, met woorden die zagt en aangenaam zyn, en den lezer of toehoorder niet vervelen. By voorbeeld de Grieksche woorden φιλαλήθεια, φιλοσοφία, kunnen wy met geen een woort zeggen; het eerste betekent *liefde tot de waarheit*, het andere *liefde tot de wysheit*: doch onze taal lyd't niet dat

* De Finib. Lib. 112. † Gell. L. 1. c. 10.

wy zeggen *waarheitsliefde* en *wysbeitsliefde*. maar *φιλαδελφία*, *broederliefde*, en *φιλανθρωπία*, *menschenliefde*, *φιλαυτία*, *eigenliefde*, dit luidt heelwel. Voor *φιλοδοξία*, *liefde tot ere*, en *φιλοχρυσία*, *liefde tot gout of gelt*, zeggen wy *eergierigheid*, en *geltgierigheid*: en zo zou men *φιλοσοφία*, als men het toch met een woort zou willen vertalen, *wysgierigheid* kunnen noemen, dat is, *gierigheid of begeerte naar wysheit*. Men kan de *Filosofy* ook *Redekunde* of *Natuurkunde* noemen: doch die het woort *Filosofy* behoudt, zal hierover vanden zuiveren Romeinschen Keurmeester niet berispt worden, wiens woorden ik hier noch eens moet bybrengen: * *Ik mene dat men ons behoort toe te staan, dat wy een Grieksch woort mogen gebruiken, daar ons een goet Latynsch ontbreekt*. Die dit voor de Romeinen eischte, zal het den Duitschen niet weigeren. Ja hy wil zelf deze woorden, *philosophia*, *retorica*, *dialectica*, *grammatica*, *geometria*, *musica*, alle uit het Grieksch overgenomen, schoon hy die in 't Latyn wel anders zeggen kon, nochtans behouden, omdatze door het gebruik ingevoert en Latyn geworden waren.

III. Enige voórname Liefhebbers onzer tale hebben niet qualyk aangemerkt, dat gelyk men *bierom*, *daarom*, *waarom*, *naby*, *by*, *een*,

* Eodem Lib. III. de Finib. ibid.

een, niet alstwe, maar als een woort schryft, men ook meer andere woorden op die wyze kan verenigen; als by voorbeeld deze volgende.

Aaneen.	Eerlang.
Achtereen.	Eveneens.
Achteruit.	Evenwel.
Alhoewel.	
Alsof.	Hetzy.
	Hieraan.
Byna.	Hierby.
Byeen.	Hierin.
	Hiermede.
Daaraf.	Hierna.
Daarby.	Hiernamaals.
Daardoor.	Hierop.
Daarin.	Hieronder.
Daarmede.	Hierover.
Daaronder.	Hiertoe.
Daarop.	Hiervan.
Daarover.	Hiervandaan.
Daaromtrent.	Hieruit.
Daartoe.	Hoewel.
Daarvan.	
Daarvandaan.	Inderdaat.
Daaruit.	
Doordien.	Naby.
Dooreen.	Nadat.
	Naar.

Naardat.	Vooruit.
Nadezen.	
Ondereen.	Waarvan.
Opdat.	Waaruit.
Overal.	Welaan.
Overlang.	Welcer.
Tenzy.	Zodat.
Tevoren.	Zodra.
Temeer.	Zoras.
Vanwaar.	Zowel. enz.
Vandaar.	
Vooraan.	
Vooral.	
Voorby.	
Voordezen.	
Vooereerst.	
Voorheen.	

In de Latynsche tale vindt men een menigte van diergelyke woorden dus gepaart, als: *atque, enimvéro, etsi, etenim, utcunque, quasi, quamobrem, quomodo, quamprimum, quare, quemadmodum, sicut, attamen, etiamsi, postquam, posteaquam, posthac, praeterea, quamdiu, tandiu, antequam, &c.*

HET

HET XI. HOOFSTUK.

*Taalgebreken, en verkeerde navolgen-
gingen der Griekſche, Latynſche,
of andere talen, verbeterd. Neffens
enige andere Aanmerkingen.*

I.

D*Es meeſter worden; des bewints moede; zo
des oorbaar is; by gaf het der gemeente
over; het is der moeite waardig; myns niet
waardig; en meer diergelyke genitiven en
dativen, worden qualyk in onze tale gebruikt:
want in goet Neêrduiſch zegt men, Ik ben
dit of dat meeſter geworden; hy is het bewint
moede; zo dat of zulk oorbaar is; by gaf het
de gemeente over; het is de moeite waardig;
by is myniet waardig; hy is myne liefde, gunſt,
of beſcherminge niet waardig; enz. Dit laſte
is vry zagter en aangenaamer dan het eer-
ſte, en wort daarenboven van het volſtan-
dig gebuuyk verdedigt. Ik weet wel, dat
den Droſt Hooft deze Latinismi en Graecif-
mi zeer eigen zyn; maar andere naukeurige
kenners onzer tale oordelen niet zonder*

reden , dat deze onder de dingen zyn , die men in Hoofst niet moet volgen. Dus zegt men ook beter, *als nederig van geest is*, voor, *die eens nederigen geestes is*, *die vol geloove*, of *vol van geloove is*, voor *die vol des geloofs is*, *het koningryk*, of *de roeping waardig*, voor *des koningryks*, of *der roeping waardig*; *doet dit tot myne gedagtenis*, of *my ter gedagtenis*; *gelyk my ter eere*, voor, *doet dit tot myner gedagtenis*. Doch *myns*, *oordeels*, *myns bedunkens*, enz. worden niet afgekeurt.

I I.

Eige namen van mannen of vrouwen, uit de Grieksche of Latynsche tale in de onze overgenomen, lyden gene buigingen of declinatien; hier is *Petrus*, altyt *Petrus*; *Jakobus Jakobus*, *Christus Christus*, *Simon Simon*, enz. In den eerste brief *Petri*, of, gelyk wy *Jakobum* horen spreken; of, wy zyn *Christi*; of Christus zeide tegen *Simonem Petrum*; of, om *Mattheum* met *Marco* en *Johanne* te vergelyken, is een taal, die geen zuiver Nederlantsch oor zonder verveelnis kan aanhooren. Men moet zeggen, in den eersten brief *van Petrus*; gelyk wy *Jakobus* horen spreken; wy zyn *Christus eigen*; en Christus zeide tegen *Simon Petrus*; om *Mattheus* met

F Mar-

Markus en *Johannes* te vergelyken. Ik hebbe boeken gelezen, daar anders noch een redelyke styl in was, maar die met *Christi*, en *Christum*, en *Paulum*, en *Johannem*, en *Zachariam* zo vervult waren, dat al de rest zynen glants hierdoor verloor: en het verwondert my, dat mannen, die anders noch hun werk willen maken van goet Nederduitsch te schryven, zulk een mistal niet schuwen, die alleen bequaam is enen fraaien styl te ontluisteren.

E. I. I.

De inwoners van *Athene*, *Koloffus*, *Filippis* en *Thessalonika* noemt men doorgaans *Athentensen*, *Koloffensen*, *Filippenzen* en *Thessalonicensen*, naar het Latynsche *Atheniensis*, enz. Doch komt dit wel overeen met den aart der Nederduitsche tale? en is 't niet eveneens alsof wy de burgers en inwoners van *Amsterdam*, *Haarlem*, *Kampen*, *Aarnhem*, *Geneve*, *Parys*, *Londen*, en diergelijke plaatsen *Amsterdammensen*, *Haarlomenzen*, *Kampensen*, *Aarnhemensen*, *Genevensen*, *Parisensen*, *Londinensen* heetten? Het voegt myns oordeels beter, en onze beste schryvers gebruiken het ook, of zullen het ten minste niet afkeuren, dat men schryve *Atheners*,

mers, Koloffers, Filippiërs of die van Filippis, Thessalonikers. Vondel zegt voor Eframytien Eframimmers, voor Gibeonytën Gabaonnens, voor Ismaelyt, Ismaeller: hoewel Eframyt, Ismaelyt, Israelyt, enz. niet te verwerpen is; die van Jerusalem noemt hy Jerusalemmers, gelyk wy zeggen Haarlemmers of Haarlemers en Aarnbemers.

I V.

Welke woorden in onze moedertale getroulyk overgezet zynde, aldus zyn luidende. Voorserst is zynde hier overtollig; en ten anderen, zyn luidende is niet goet, zo weinig als by is komende, of by was aldus spreekende, by was lezende; beter, welke aldus luiden, by komt, by sprak aldus, by las, enz.

V.

De namen der steden worden ten aanzien der geslachten verscheidentlyk gebruikt men zegt; *het volkryk Amsterdam, het rampzalig Haarlem, het besaemde Oostende*, hier zyn deze namen der steden onzydig: doch als *er stat* bykomt of onder verstaan wort, wordenze vroulyk gebruikt, als *de volkryke stat Amsterdam, de groote koopstat Londen,*

of ook dus : *Athene was eertyts vermaart in Griekenlant, Gelyk Efese was in Jonië, hebbende de ene (stat) tot haar beschermgodin Minerve, en de andere Diane. Toen alle volken Rome op baren middag zagen.*

V I.

Onder de Aanmerkingen uit de ongedrukte schriften van den Ridder en Drost Hoofstetrokken, en door den Heer David van Hoogstraten in het licht gegeven, is ook deze : „ Zo men de *adjectiven* als 'er geen „ *substantif* bystaat *substantive* stelt, zo valt „ men in deze zwaarigheid, dat in het meer- „ voudig getal geen onderscheit van geslachte is. Want declinerende het woort „ *Vrome* by voorbeeld als *substantif*, zoude „ men zeggen de *vromen* in *nom. plural.* zo „ wel als *mannen, vrouwen*, desgelyx in andere meervoudige naamvallen? 't welk „ een grote misquaam ware. Daarom dunkt „ my best de *adjectiven*, als zy onder *substantiven* staan, te declineren als of 'er de „ *substantiven* bystonden. Doch Vondel en andere voorname schryvers zeggen in *nom. plur.* de *vromen*, de *rechtvaardigen*; de *gelovigen*, de *heiligen*, de *wyzen*, en declineren deze *adjectiven* als *substantiven*; het geen ik ook

ook lieftt volge. Daar zyn echter enige woorden , die wel zonder *n* willen gefchreven zyn, als *fommige zyn van oordeel, enige nemen 't dus andere weer anders*; doch dan staat het op *fchryvers, uitleggers, enz.*

V I I.

Het woort *bandelen* wort in fommige gelegenheden gebruikt daar het juist niet beft voegt : het is afkomstig van *bant, bantgeven*, dat eertyts, en nu noch in enige plaatsen, *bandelen* genoemd wort: vandaar is het overgenomen in de koopmanschap, daar men goederen *verbandelt*, elkanderen den koop toeflaande met *bantgevinge*, vanwaar *koopbandel, bandel dryven, bandelaar*. Maar is het niet wat oneigentlyk als men in de predikaatsien zegt, *wy zullen deze stoffe met uwe Aandagt verhandelen*; of als men fchryft, *ik hebbe voorgenomen deze histori dus te verhandelen*; dit zal uit onze verbandelinge naakter blyken; Zeg liever, *wy zullen deze stoffe uwe Aandagt verklaren, ontvouwen, openleggen*; *ik hebbe voorgenomen deze histori dus te beschryven, voor te stellen, of voor te dragen*; dit zal uit onze verklaringe naakter blyken.

V I I I.

Zegepralen, hoe zeer het ook by velen in gebruik is, wort nochtans van een voornaam taalkundige niet goetgekeurt; want *zege* is overwinning, en *zegepralen* kan men zyns bedunkens zo weinig zeggen als *overwinningpralen*: men praat *met de zege* of met de overwinninge, als men met de staatsie en tekenen der overwinninge wort ingehaalt, of die in het openbaar vertoont. Doch het naamwoord *Zegepraal* kan zowel gebruikt worden als *zegestaatsie*, *zegetekens*, *zegewagen*, *zegekors*; want *zegepraal* is de *praal* of *pronk der zege*, gelyk *zegestaatsie*, de *staatsie der zege*, *zegetekens*, de *tekenen der zege*, enz. De *zege vieren* is goet; men zal beden in 't openbaar de *zege vieren met luiden van klokken*, *donderen der kartouwen*, en *aansteken van vreugdevuren*.

I X.

Men begint nu ook byna alle dingen te *bestempelen*; personen en zaken worden *bestempelt*; *de persoon wort bestempelt met zynen name*, dat is, genoemd, aangewezen; *ik mag dit zo wel bestempelen*, dat is, merken, tekenen, of noemen; *de bestempeling des tyts*,

is, de aanwyzing of het merkteken des tyts; *de Koning wort hier bestempelt met zyne heerschappye*, en ik weet niet waar dit stempelen al meer te pas komt. Indien de schryvers, die dit woort zo gereet hebben; wisten hoe slecht en walgelyk het de Nederlantse taalkundigen voorkomt, zy zouden het nooit gebruiken als in munten van gelt, daar de stempel op geslagen wort, in zegel of merken met stempels gedrukt of geslagen, en in diergelyke zaken daar het voegt: maar alle dingen te *bestempelen*, en *merken*, *tekenen*, *noemen*, *aanwyzzen*, als te verbannen, om dat ene woort *stempelen* overal in te voeren, wort niet *buiten kyf* glat verworpen.

X.

Italie, Rome, Albene, Efese, Smirne, Troie, enz. schryft men met een *e* zonder *n*; doch als er een vocaal ofklinkletter navolgt, dunkt my dat men om de welluidentheit daar de *n* wel mag byvoegen. *In Italien is Rome de ontzachtlykste stat, en binnen Romem eert men den Paus als enen navolger van St. Pieter.* Vondel schryft doorgaans *Egipten*, ook ergens *het holdende Efesus*, en ik meen, dat de welluidentheit hier wat dient in achtgenomen, om 'er de *n* by- of af te doen, dewyl de eigenschap der tale het beide lyd dat men zegge, *Tra-*

je en Trojen, Rome en Romen, Athene en Athenen, Egipte en Egipten, enz.

X I.

De gene die quaat doen, moeten gestraft worden. Alle de gene die ons voorquamen, waren dus gekleet. Hier moet naar Vondels lesse de gene zorgvuldig gemydt worden, als overtol- lig en den styl lam makende: die quaat doen, moeten gestraft worden; alle die ons voorquamen, waren dus gekleet. God bezoekt de gene die zyne kinders zyn, beter Godt bezoektze die zyne kinders zyn, gelyk, Godt kentze die de zynen zyn.

X I I.

Verzekering, als de volle verzekering des geloofs; den kerker met verzekertbeit toefluiten: wy zeggen ruim zo goet verzekering, volle verzekering, vaste verzekering; geef my verzekering van die zake.

X I I I.

Invoegen, in dier voege, alvorens, als voren, ietwets, zyn de beste woorden niet: beter voor invoegen, zodat; voor in dier voege, op die wyze; voor alvorens; voorbene; voor als voren, als te voren, of als voorbene, iet is genoeg, daar hoeft geen wes by.

XIV. 't Is

X I V.

't Is voorgevallen *op* het tiende jaar ; men zegt *in* het tiende jaar : maar *op* den tienden dag is goet. Deze woorden staan beschreven *op* het vi kapittel , en *op* het 4. vaars , is niet goet ; *in* het kapittel , en *in* het vaars , gelyk *in* het boek , *in* 't register ; hoewel men ook zegt *op* 't register slaan.

X V.

Hy quam van over de Jordane ; van voor uw aangezigt wegvlieden. Ik zou liever zeggen , *hy quam van de overzyde der Jordane ; van uw aangezigt wegvlieden.*

X V I.

Ik weet niet , waarom men een' *brief* , die de een aan den anderen schryft , enen *zendbrief* noemt , want het spreekt van zelf dat zulke brieven gezonden worden. Het is een navolging van het Griekſche woort *επιστολή* ab *επισέλλω mitto* , waarvan het Latynſche *Epistola* , en het Franſche *Epitre*. Doch wy zeggen in onze tale een' *brief* , niet een' *zendbrief* : men zal geen goet Nederlander horen zeggen , *ik heb beden vele zendbrieven ontfa-*

F 5 gen,

gen, of, ik heb uwen zendbrief al bestelt, of, myn broeder schreef my van Londen enen zendbrief. Evenwel vindt men'er, die dit noch met kracht willen verdedigen, alsof zendbrief wel eens zo fraai middel als brief.

X V I I.

Van dage tot dage, luidt niet beter dan van jare, tot jare, of van nachte tot nachte. Van dag tot dag, moet men zeggen, gelyk van jaar tot jaar, en van nacht tot nacht. Maar ten dage, ten dedden dage, is goet.

X V I I I.

Tot dien einde, wort by sommige schryvers niet goetgekeurt: maar ten dien einde kan zo wel gebruikt worden als ten uwen huize, en in dien gevalle, dat Vondel heeft in het Be-recht voor Lucifers treurspel. Zo zegt men ook ten meesten voordele, ten heiligen outer, enz. waarvoot men anders zegt tot dit einde, in dit geval, tot het meeste voordeel, tot het heilige outer.

TOE-

T O E G I F T

VAN ENIGE SIERLYKE

SPREEK WYZEN

EN FRAAIE MANIEREN VAN

UITDRUKKINGEN.

**TEN MEESTEN DELE GETROKKEN
UIT DE SCHRIFTEN VAN HOOFT,
VONDEL, EN ANDERE VOORNAME
NEDERDUITSCHESCHRYVERS.**

THE HISTORY

OF THE

REIGN OF

CHARLES THE FIRST

BY

JOHN BURNET
OF
GLASGOW

A A N D E N L E Z E R.

Tot een toegift op dit werk-
je voege ik hier voor de
Liefhebbers onzer tale een
proefje by van een werk dat
Vondel ieder zeer plagt aan te pry-
zen, zo aan Redenaren als Dichte-
ren, om in sieraat en kracht van ta-
le steeds te vorderen; namelyk om een
verzameling te maken uit de beste
Nederduitfche Schryvers van aller-
lei fraaie spreekwyzen, en krachti-
ge manieren van uitdrukkingen, om
zich hiervan naar gelegenheit van
zaken te kunnen bedienen, en naar
deze voorbeelden diergelyk maakfel te
leren opstellen. Dat dit geen vruch-
teloze arbeit is, weet ik by onder-
vinding; en zo iemand de moeite wil
nemen, om achter dit boekje wat wit
papier te voegen, dezen kleine ver-
za-

AAN DEN LEZER.

zameling, die maar tot proef dient; onder het lezen der voornaamste Schryvers, voorzich te vermeerderen, die zal deze geringe moeite met der tyt menigvuldig vergoedt zien, en bevinden, dat dit het rechte middel is om woorde-en rederyk te worden. Dit ene moet ik den Lezer noch be-rechten, dat ik in deze verzamelin-ge, niet alleen in 't geen ik'er van het myne heb bygevoegt, maar ook in de uittreksels uit andere, myne spel-ling gebruikt hebbe, opdat dit werk-je zich overal gelyk zou zyn.

VER.

VERZAMELDE SPREEKWYZEN.

Armoede.

DEze aangerift door armoede en boosaardigheid, twe gevaarlyke raatslieden. *Hooft. H.*

Hy liet een vrou met zes kinderen achter, die manloos, vaderloos, goedeloos, in deerlyke armoede treurden. *Hooft. H.*

Gestadige arbeit, root en nypende armoede redden zich overal door *Vondel Virg.*

De kalender plondert enen groten hoop korens; ook de mier, voor armoede en den ouden dag bekommert, *id.*

Blydschap, vreugt.

Uitgelaten en onuitspreeklyk was de blydschap darze me bewelkomt werden van burgers en gezachhebbers is. Men schein'er verzezen van den doden, en met reppen en roeren zyn achterstal van levendigheid te willen inhalen; zo woelde en krioelede het door straten en stegen. *Hooft. H.*

* Was maar dobbervreugt, diet'elkenmale weer wegdook. *id.*

Bloet-

Bloetdorstig, wreet.

Beeken bloets heeft hy (Alba) om het geloof vergoten. *Hoofst. H.*

Dat tuigden Maastricht verkracht, Antwerpen tot een bloetbat en poel aller gruwelen gemaakt. *id.*

Door 't invoeren der yslyke plakaten, meer, mogt men de waarheit zeggen, met bloet, dan met inkt geschreven. *id.*

Buskruit.

Dit heilloos tuyg schynt gevonden om de werelt te doen vergaan, en 't menschelyk geslacht te dreigen met den jongsten dag. *Hoofst. H.*

Elende, ramp, zwaarigheid.

En zeker elke dag was 'er een in 't ophopen van de elende der burgeren, die met alle plagen, ieder magtig om een gemeente te verdelgen, oorlog, scheuring, honger, pest, teffens verzogt werden. *Hoofst. H.*

Een overerbarmelyk ding, na het ontworstelen van zo velerlei ramp, in de haven zyns heils te sneuvelen. *ibid.*

Nu treet de zelve wederspoet noch deze mannen op de hiel, die door zo menigerlei zwaarigheden gedreven komen. *Vond. Virg.*

Een-

Eeuwigheit.

Eeuwiglyk, eeuwiglyk: wat is dat? Het meldt ganfch volmaakt opperzaligheid, zonder verandering en zonder verlies, zonder perkvan dat leven; zonder jonkheits onkunde of ouderdoms zwakheit, zonder afgunft by die ere, zonder ftoornis van die vreugt, zonder ongeval van dat koningryk; zo lang durende en zo eeuwig, als Godt Godt is, als Godt zelf leeft, de koning der eeuwen, de eerfte en de lefte, die alleen onfterfelykheit heeft, en zich zelven altoos gelyk blyft, zonder ende of verloop van jaren. Wat gemoet kan die eeuwigheit zich verbeelden? wie peilt dien grondelozen afgront. Denk hondertduizent jaren, ô mensch, zo wort de eeuwigheit geensins begrepen. Denk duizentmaal duizent eeuwen: by de eeuwigheit mag het in 't minfte niet halen. Denk zoveel duizenden van jaren of eeuwen als 'er grasfpruiten op d' aarde zyn, baren in zee, of zant aan het zeeftant; noch wort door dit alles gene eeuwigheit uitgedrukt of gemindeert: noch blyft na zulk een duurzaamheit de eeuwigheit even onendig, zo tot fchrikkelijke pyne van alle godtverachters, alstot de grootfte vreugt der heiligen, die Godt in zyn woort gehoorzaam eerden. *Vollenb. Predik, over 1. Pet. 1. 25.* G Fot-

Fortuin.

De lykspelen zynen heiligen vader dus lange ter gedachtenis geviert, zo begoft de fortuin eerst te weifelen, en hun den voet dwars te zetten *Vond. Virg.*

Men moet, het ga zo 't wil, uitharden al wat Fortuin ons overzendt. *ibid.*

De fortuin toonde aan hem haren aart met troetelen en treden teffens. In 't openbaar loechze hem toe, en neep hem in 't heimelyk. *Hoofst. H.*

Geluk, voorspoet.

Op den wint, die een losse vogel is; op de voetstappen van een schip, dat door de zee bruiſt; op de nachtgezigten en bedrieglyke dromen, wier vreugt haast verdwynt; en op alles wat de kinderen al spelende in het zant malen; is meer staat te maken, dan op den voorspoet en het geluk vande werelt. *Françius Vertal. van Nazianz. Mededeelz.*

Hoe vergaapt zich een mensch aan 't schynſchoon daar het geluk mê vleit! wat sticht men tronen in 't ryk der werelt dat op nevels en dampen, ja op klanken en gerucht dryft! en bout kastelen in de lucht die als rook vergaan! Komt'er maar ene sterke wint van verandering en tegenspoet, die doet alles in enen ogenblik verſtuiven.

Gc

Geveinstheit, bedrog.

Woorden, hoe schoner van schyn, hoe ydeler of bedrieglyker van gront. *Hoofst Ho*

Maar 't is nu tyt der dubbelheit den boezem op te sperren, en 't broedsel der hoofsche gaveinstheit, boven eensdeels aangeroert, met klaren dag te beschamen. *ibid.*

Het bloet van Egmont en Hoorne, van zoveel adels en burgers, ruischte noch en riep: vergaapt u aan geen galm en wint van schone woorden. - - Daar kracht te kort kwam, was list altyt haar noothulp. *ibid.*

Is Godt alwetend en alomtengenwoordig? kent, en doorgrondt hy de harten der menschen? en zynde geheimen onzer gemoederen voor hem ontsloten? Hoe durft dan een huichelaar met het momaangezigt ener gemaakte godtsdienstigheid, gelyk alle schynheiligen doen, voor het oog des alwetenden Godts verschynen? Men kan zyne rol zo spelen, en vermomt gaan, voor de menschen, die niet verder dan het uitwendige zien: maar wie Godt dus meent te bedriegen, bedriegt zich zelve. Kan men zich ook in 't opene en vlakke velt op den helderen middag voor de zon verschuilen? zo weinig kan men Godts alziende oog ontduiken, dat oneindig verder dan de zon ziet, ja in de binnenste

schuilhoeken van het harte dringt, daar nooit zonnestralen schynen.

Luister eens, hoe doortrap de Grieken zyn, en uit een ichelmstuk maak rekening van al dien hoop. *Vond. Virg.*

Gedachtenis, goede en quade.

Hoe lieflyk riekt de geur noch van die eer-namen, nu 't lyf al lang verrot is! wat is dat een gedachtenis om 'er op te verlieven! en hoe wort een rechtvaardige door zyne rechtvaardigheid alleen verheven! stelt'er de godtlozen eens tegens. Hoe stinkt de gedagtenis van den booswicht na het verrotten van zyn lichaam! hoe staat hy in Godts boek door zyne eige godtloosheit geschent en gebrantmerkt! De Schrift maakt'er geen gewag van als met verfoejinge. De godtlozen laten hunnen naam Godts uitverkorenen tot enen vloek na. *Vollenb. Heerl.*

Geweldenaars, tierannen.

De magtigste en stoutste geweldenaer is eerlang in stof vergaan, en al zyn vermogen heeft uit met zyn leven. *Vollenb.*

Dwingelanden, die de onverzadelyke kroon-zucht en roofzucht tot alle gruwelen aanvoert, niet magtig als door het bederf hunner nageburen, eerst vyanden van het volk, waar-

waarvan de meeste roof te halen is, hele landen en ryken in bloet en tranen smorende, en hele steden in de asch leggende, om zich by de kolen te wärmen. *id.*

Gierigheid, geltzucht.

Maar zo hol een gulzigheit, (*hy spreekt van de Spaansche heerscb. en geltzucht*) om alles in te flokken, die wyder gaapt, dan Sicilien van Goa, dan Goa van Mexiko leidt; die 't gereeten Italie knaagt met de tanden, daar het vleesch des onnozelen Indiaans noch tusschen zit, zal zich met geen brok als Neerlant laten stoppen; maar gansch Christendom, zo Godt het niet keert, ja den ganschen aardkloot door de kaken jagen, en vragen of'er meer is. *Hoofst. H.*

Ook schreef Alba, dat de schattingen die hy in Nederlant zou heffen, op Spanje het gout zouden doen vloeiën een arm dik. *ibid.*

Klagte.

Koning Davids weeklagte en lykgeschrei om Absolons rampzalige doot, aldus in de heilige bladen uitgedrukt: *och, myn zoon Absolon, och Absolon, myn zoon, mogt ik voor u slerven! och Absolon myn zoon, och myn zoon Absolon!* schynt bykans zyn triomfbazuin te verdooven; en de zonde der koninglyke herstel-

linge komt ten lange leste uit dezen duisteren nacht en nevel van den vaderlyken rouwe met schoner stralen te voorschyn: *Vond. opdr. voor Koning David berstelt.*

*Klagte van een Moeder over haren
ongelukkigen zoon.*

Ongelukkige zoon, zegtze, van ene ongelukkige moeder, wien de ziekte met my gedeelt, en my maar ten halve heeft overgelaten; elendige, en niet meer kenbare zoon; zoon, dien ik voor de steile rotten en bergen, voor de wildernissen hebbe opgevodt; nu zal het wout uw woning, een spelonk uw huis zyn, en van alle menschen zullen u die alleen zien, die de meeste godtvruchtigheid hebben. Waarom, zegtze, met den heiligen Hiob, zyt gy in den buik uwer moeder gevormt, uit de baarmoeder voortgekomen, en niet terstont liever gestorven, opdat de dag van uw geboorte uw sterfdag zyn mogt? Waarom zyt gy niet vroeg en in den opgang uwer jeugt ondergegaan, eer gy de wederwaardigheden van 't leven hadt kunnen smaken? - - - Dus spreekt de elendige moeder, en stort hele beken van tranen uit. *Francius Vertal. van Nazianz. van de Medeelz. p. 23. 24.*

Wiens hart breekt niet door de algemene
jam-

jammerklagten dezer elendigen? wat oor kan dit geluit aanhoren? wat oog dit gezigt aanschouwen? *ibid.* p. 29.

Kloekmoedigheid, Dapperheit.

Kloekmoedige taal van de belegerde Leidsche burgers toen de noot al op 't hoogste was, by Hooft in zyne Histor. p. 379. 380. aangetekent: Vermetel is uw snorken van onze gebreklykheit, en ydelen toeverlaat op ontzet, *dus roepen de Spanjaarden toe;* gy scheldt ons voor honden-en katteneters; even of'er enige smaat hechten konde op den genen die de meeste smaatheit om der ere wille versmaden. Maar aan 't loeien, briessen, en bassen, 't onzer wal uit luidende, wort gy genoeg gewaar, dat 'er noch gedierte overschiet, om 'er naar gewoonte by te leven, en zich, als 't nauwt, 'er mē te lyden. Ontschiet het ons daarenboven met den tyt, zo hebben wy echter elk twe armen, en zullen vooreerst den flinken aanspreken om te eten; behoudende altoos den rechten, om den dwingelant, en u zynen moortdadigen aanhank, van deze muren te keren. Ten laatste, indien Godts toren, ontfteken over onze zonden, zo verre komt uit te harden, dat hy tegens 't vertrouwen dat wy op zyne onbegrensde goeder-

tierenheit stellen, ons uw geweld te zwaar laat worden; willen wy (zyt des zeker) noch zynen heiligen woorde daarom, noch onzer vaderlyke gerechtigheden afgaan: maar liever onze eige stat met vuur ten gronde toe uitroeien, en ons zelven aan 't einde vechten, dan gedogen dat gyze geniet, of onze vryheit overlevert. Want ons, gelyk den Machabeen, zou niet zo draagelyk vallen, jammer aan onzen volke en heiligdom te zien door 't heerschen uwer bloetdorftigheid over onze lichamen en gewissen, als met het geweer in de vuist te sterven, en een staatlyke roep zielen, verfoeisters van zo snood' een slavernye, aan haren Schepper loflyk op te offeren,

Wie is zo sterk, zo dapper, zo strydbaar, als deze helden? Zyn gaan gedurig voort van kracht tot kracht, en volgen David met zyne helden, tegens felle leeuwen en gruwlyke reuzen opgewassen. *Vollenb. heerl. der recht.*

Leven.

Wat is 's menschen leven kort van duur, en vol ongemakken? Wie is 'er die nu hondert jaren out wort? onder hondert, ja duizent nauylx een. Maar die dezen hoogsten ouderdom nu al bereikt, wat leeft hy noch van die hondert weinige jaren, waarin men zeggen kan

kan dat hy waarlyk leeft. De helft byna is voor de nagruft, en wort in den slaap, die het afbeeldfel des doots is, ongevoelig doorgebracht; of legt men in den nacht op zyn leger zonder flapen, wat is 't een moeilykheit! Doe hier by de jaren van de kintsheit, waarin men leeft buiten reden en verstant; en die van de ouderdom verzelt met allerlei gebreken, waar onder een out man gebukt gaat als onder enen zwaren last. Dit is 't noch alles niet: in dien tuffchentyt tusschen kintsheit en ouderdom, hoe brengt men zyne dagen door in gedurige bekommernissen, moeilykheden, tegenspoeden, duizent vrezen en gevaren, in ziekten en andere zware toevallen, die oneindig in getal zyn, en dikwyls jaren duren? Trek nu al dien tyt van flapen, kintsheit, ouderdom, en tegenspoeden eens af van de hondert jaren, en wat zal 'er weinig overblyven voor het leven, dat recht leven heten mag! Wel mogt Job zeggen: *De mensch van een vrouwe geboren is kort van dagen, en zat van onrust.* En Moses in zyn Liet, *Aangaande de dagen onzer jaren, daarin zyn zeventig jaren; of zo wy sterk zyn, tachtentig: en het uyt nemenste van die is moeite en verdriet.*

Onbestendigheid der wereltfche dingen.

Rome aller steden hoofstet en Grootvorstin der volken weleer, met den tytel van eeuwig al te vermeeten pronkende, is overrompelt, verwoest, en verbrant, is meer dan eens bedorven; en wort met hare aaloutheiden op haren ouden gront van nieusgierigen gezocht en nagespoort, maar nu niet gevonden. *Vollenb. Pred. over 1. Pet. 1. 25.*

Onenigheid, misverstant.

Hy nam zich voor te onderstaan, of zyne tegenwoordigheid de wolken der zweevende misverstanten verstrooien mogten. *Hoofst. H.*

Ontzach.

Ontziet gy gene menschen nochte iemants magt, ontziet de Goden, die geen goet onbeloont, geen quaat ongestraft laten. *Vond. Virg.*

Oog.

Het oog is de aardigste parel, die onder de kleinodien der schoonheit praalt. *Hoofst.*

Oproer.

Terstont verschiep zich de smook in vlam, en steeg de brant der beroerte boven alle daken,

ken, 't gekryt ten hemel; lopende aan eulyke oorden 't gerucht van dit fchryven de boden verby. *Hooft. H.*

Oorlog, oorlogsrampen, enz.

Hoe vyantlyk geweld te werke ga, als het de overhant krygt, en nergens is te ftuiten; wat gruwelen het bedryve in 't heetfte van zyne verwoetheit: hoe de mans daar vermoort worden, de vrouwen gefchonden, de tedere kinders van moeders borft afgerukt, aan ftenen verplet, of aan spietsen geregen, hoe vervaarlyk het zy huizen en kerken in lichten brant te zien ftaan, terwyl de opgaande vlam aan het krygsvolk licht geeft tot plonderen; en het gedruis der inftortende gebouwen te horen; hoe afgryfelyk het gezigt der doden zy, het gekerm van ftervendenden en zieltogenden, ondereen gewentelt; hoe naar die tronien des doots in alle hoeken zich vertonen, met veel gapende wonden; hoe'er de straten uitzien, met ademloze lyken alom bezaait, en van bloet dryvende; en wat gruwelen een baldadig en wraakzuchtig overwinnaer noch meer weet aan te rechten; dat zyn dingen, die wy uit het verhaal der hiftorien, en van horen zeggen, slechts weten, maar niet door ondervinding. *Vollenb. Heerl.*

Oorlogen, afgryfelyke oorlogen zie ik te gemoet. *Vond, Virg.* O4.

Ouderdom.

Vele oude lieden klagen zeer over den ouderdom, en zeggen, dat zy enen last dragen die hun zo zwaar valt, of zy bergen op hunne schouderen torsten. Elk wenscht onder tusschen dat hy maar out mag worden, en lang leven; en nauylx heeft men den ouderdom bereikt, of men klaagt en kermt, en beschuldigt dien van duizent gebreken: zo groot is de dwaasheit en wispelturige ongestadigheid der menschen. *Uit Cicero van den Ouderdom.* Epictetus gevraagt zynde wat d'ouderdom was? gaf ten antwoord: *Een langgewenscht quaat.*

Rechtvaardigheid.

Indien rechtvaardigheid en een oprecht geweten noch ergens plaats hebben. *Vond. Virg.* Gelyk het de rechtvaardigheid eigen is verdrukking te lyden, zo is haar ook tot een troostelyk loon toegelegd, dat hare onnozelheit niet onderdrukt blyft, maar by alle eerlyke nakomelingen doorbreekt, in waarde gehouden, en geviert wort. *Vond.*

Regen.

De vensters lagen bestuwt met vrouwen en dochters, jonk, bejaart, van adelyken, van burgerlyken state, ieder om 't prachtigst opge-

opgetooit. Bloemen, kruit, en kranffen, by deze geworpen, bestoven de inrydende Heeren: een lieflyke regen uit zo heldere wolken *Hooft. Hist. Hy spreekt van Don Jobans prachtige intrede te Brussel; en dat gansche verbaal bebelst verscheide fraaie uitdrukfels.*

Staatzucht, eerzucht.

Indien men menschen by planten mag gelijken, zo stachten staatzuchtigen het klimop, dat, naar zynen aart genoemt, gedurig by de muren opklimt. Zodanigen openbaren zich in Magtigen, die nooit met hunnen staat vernoegt, altyt pogen hoger in top van mogentheit te steigeren, en op glimpige tytels hunne nageburen en andere onrechtvaardig te beoorlogen. *Vond. Opdr. van Euripid. Feniciaansche.*

Julius Cesar wou liever in arme boerenhutten op d'Alpes de eerste plaats bekleden, dan binnen Rome de tweede. Des grote Alexanders groothartigheit vindt een gansche werelt voor zich te nau: en waren'er meer werelden buiten deze te winnen, hem dunkt, dat hyze alleen behoorde te beheerschen. *Vollenb.*

Het hoogste doelwit van eerzuchtige harten is een koningryk en koningskroon. *Si violandum est jus*, zie Cesar uit Euripides, *regnandi gratia violandum est.* Mag men het
recha

recht ooit krenken, zo is het de pyne waart als het de hoogste heerschappy geldt. *id.*

Zulk een heilloze kroonzucht zyn verre van u.

*Stantvastigheid, in tegenspoeden,
met betrouwen op Godt en zy-
ne voorzienigheid, enz.*

Die op Godt bout, staat op eenen vasten grontslag: hy kan duyzent gevaren uitstaan en verduren, en zéggen, terwyl ryken en staten omkeren, en alles in noot is: Laat wankelen wat wil, Godt staat vast, op wien ik betrouwe

*Met deze volgende taal verzagte Eneas by Virgilius het hartewe zyner reisgenoten, en vermaande hen tot volständigkeit: o reisbroeders, o die (want onze vorige rampen zyn ons noch niet vergeten) groter zwarigheden hebt uitgestaan; Godt zal ons ook in deze een blyde uitkomst geven. Gy voert digt langs de razende Schylle, ende vervaarlyk huilende rotsen hene; en hebt ook 't gevaar van de cyclopische klippen uitgestaan. Grypt weer moet, en zet alle vrees en droefheit aan een zyde: misschien zult gy alhier noch eens met vreugt hier aan gedenken. Door zo velerlei gevallen, door zo grote gevaren streven wy naar Latium.--- Volhardt slegts, en zoekt u zelve te sparen tot beter tyden. *Vertaalt uit Virg. I. B. van En.**

Ster-

*Sterven.**Sterfdag; onsterflykheit.*

Indien my een Godtheit vergunde, dat ik uit dezen ouderdom weer mogt jonk worden, en schreien in de wiege, ik zou het hartelyk weigeren. En 't lust my niet na den loop volbragt te hebben, weer van 't einde naar 't begin der loopbane te rug te keren. Want wat gemak heeft dit leven? liever, wat arbeit heeft het in? Maar laat het iet hebben, men wort het met der tyt zat, of het heeft een einde. Doch ik wil hier het elendig leven niet bekermen, dat anderen, en zelf Geleerde mannen, dikwyls gedaan hebben. En 't rout my niet geleest te hebben, naardien ik myn leven zo hebbe doorgebracht, dat ik mene niet vergeefs geboren te zyn: ook vertrekke ik uit dit leven even als uit een herberg, en niet of ik uit myn eigen huis ging; want de natuur heeft ons hier maar een plaats gegeven om voor eenigen tyt wat te vertoeven, doch niet om'er altoos te wonen. O doorluchtrige dag! wanneer ik naar die hemelsche vergadering der zalige zielen zal verreizen, en my van dit wereltsch gewoel en deze wanorde afscheiden! - - - En zeker, zo ik hierin dwale, dat ik gelove dat de zielen der menschen onsterflyk zyn, zo dwale ik gaarne; en bege-

begere niet, dat my iemand uit die dolinge, die my zeer vermaakt, myn leven lang verlosse. *Vertaalt uit Ciceroos Boek van den Ouderdom, Kap. 23.*

Twedragt, onenigheid.

Zo hebben certyts de Gotten, Alanen, Wandalen, Hunnen, en andere norffe Noormannen gediend tot roeden en zwepen, om der genaamde Christenen baldadigheid, overdaat, hoogmoet, twedragt, wrevelmoedigheid, baat en staatzucht te straffen. - - Zo beginnen nu de Hercynische wildernissen, wouden en bosschaadjn, het verwoeeste Germanje weder boven 't hooft te wassen; en de wrede Thranx, magtiger door onze onmagt, hoopt met de horen zyner halve mane te stoten tegens de zon der gerechtigheit en den standert van 't kruis: en leggende op zyn lui-men, loert als een hongerige tiger; om met den eersten zyn gruwelyke klaauwen in dien vetten roof en Godts erfdeel te slaan. O helsche razerny en burgerlyke twedragt, wat al quaats hebt gy gebrouwen! *Vond. Opdr. van Josef in Dothan.*

Onderdeze verwarring van zaken; terwyl de zaken dus op en neer gingen; of als Hooft elders zegt: onder dit hoog en laag gaan der dingen.

In

In 't midden van dezen brant der beroerte. *Hoofst. H.*

Vechten.

Och, het is verloren gevochten, als de Goden u tegen zyn *Vond.*

Hier ging het zo afgryfelyk op een moorden en dootsmyten, als of 'er in dezen hoek alleen gevochten wiert, nochte elders menschen bleven, zo was Mars uitgelaten. *Vond. Virg.*

Voorzigtigheid, en Onvoorzigtigheid.

Een wonderlyk ding, daar de stomme dieren, die wy voor onvernuftig en redenloos schelden, zich weten te hoeden voor het geen hun eens euvel bekomen is, dat de menschelyke voorzienigheid zich niet hoedt van meermaals ene zelfste klippe op 't lyf te zeilen. *Hoofst. Hist.*

Vrede.

Dees vrolyke dag, dees gouden dag is ten lange leste eens opgegaan. Wy horen de zilvere vrede trompet den Vrede inblazen. Wy beleven het geenwe naulyx geloven, namelyk het gewenschte einde des eeuwigen oorlogs, die den ganschen wereltkloot met zich omtrok, en in een gedurige bloetkoortse en

H

on-

onruste hielt: *Vond. Opdr. van Leeuwendalers Lantspel.*

Vrienschap, Vrient.

Zy schynen de zon zelf uit de werelt weg te nemen, die de vrienschap wegnemen uit dit leven; dewyl ons van Godt nauylx iet beters of aangenaams geschonken is. Want al vloeit iemant over van allerlei schatten en rykdommen, en hy leeft buiten menschelyke trouwe en vrienschap, van niemant bemint, en gene anderen beminnde, die heeft geen ander leven als dat van tierannen of dwingelanden, waarin gene trouwe, gene liefde, gene bestendigheid ener stantvastige genegenheit kan zyn, maar daar alles verdagt is, vol bekommernis en achterdogt, en geen plaats voor de vrienschap wort gelaten. *Ten dele vertaalt uit Ciceroos boek van de Vrienschap.*

De meeste menschen zyn geen vrienden van dieze vleien en begunstigen, maar van hun geluk, scheiden gemeenlyk met dat geluk, en gaan door in tegenspoet, als men meest bestant behoefde. *Vollenk.*

Waardig zyn, verdienen.

Spreuken die waardig zyn in eeuwig diamant,

stant, en waardiger in onze harten geprinte te worden. *Vond. Bereibt voor Lucifers Treursp.*

*Wellust, Dertelheit;
Overdaat.*

De bybelsche en wereltsche historien waarschuwen de jonkheit, als met vierbakens, door de ongelukken en rampen, waarin zy vervielen die de wulpsche lusten den volcken toom gaven: en of men van Herkules verziert, dat Deugt en Wellust hem tot ongelijke wegen nodigden, nochtans strekte hy zelf, dikwyls in wellusten verzopen, en eindelyk daar door deerlyk om hals geraakt, een onstichtelyk voorbeeld voor anderen, die diert verliefden vrouwenhelt, als een heilig, op 't altaar zagen staan. *Vond. Opdr. van Josef in Egipten.*

*Woede en Wreetheit der vyanden
of andere boze menschen.*

Gedurende den wederstant, die niet voor donkeren avont ophieldt, stelden 't de Spanjaars niet anders aan, dan hare boze geesten, ter helle uitgebroken. Noch achtbaarheid van staat, noch eerwaardy van ouderdom, noch weerloosheit van sexe, noch on-

mondigheid van jeugt; noch tederheit van jaren waren in den weg; aanzienlyke regeerders, afgeleefde gryzen, zwakke vrouwen, fchreumige maagden, baardeloze jongers, onnozele kinderen, bezuurden den gemenen overgang der moortdadigheid. Met nare zuchten, deerlyk kermen, bittere tranen, erbarmelyk fmeken, was niet te verwerven, dan koude klingen, en hete koegels vliegende door huizen, ftraten en kerken. *Hooft. Hift.*

Een verwoetheit nooit by menschen geheugenis onder de Barbaren en wanzedigste geflachten des aardbodems pleegt. *ibid.*

Wraakzucht.

Wat woedende wraakzucht, die het storten van zoveel onnozel bloet gereet is zo dier te kopen! wat helsche moortluft! Hadde die man in stromen van Joodsch bloet kunnen zwemmen, hele bergen van lyken oopen stapelen, en gansch Persie in een slagbank verkeren, zou hy 't niet gedaan, en zynen wel lust niet gezien hebben aan zulk een yslyk schoufpiel. *Voll. beerl. Hy spreekt van Haman.*

Wysheit,

Een wys, verftandig man.

Een wys man kan nooit alleen wezen: hy heeft

heeft by zich de beste mannen die 'er zyn, en ooit geweest zyn; en hy kan zyn gemoet, dat vry en onbelemmert is, ftieren wërwaart het hem lust. Dat hy met het lichaam niet kan bereiken, begrypt hy in zyne gedagten. En zo hem gezelschap van menschen ontbreekt, spreekt hy met Godt. Dus is hy nooit minder alleen, dan als hy alleen is. *Vertaalt uit Hieronymus 1. boek tegens Jovianus.*

Hier volgen noch enige andere diergelyke Spreekwyzzen, doch zonder orde opgetekent.

I.

In den hemel, daar geen donkerheit noch droeve wolk van enig verdriet ooit wort gevonden, maar alles heerlyk, helder, en bly is, alles vol glans en vol klaarheit. *Vollenb.*

II.

Gelyk edele kruiden getrapt of gestoten, meer geurs van zich geven: zo riekt hun gelove en allerlei deugden altyt beter en Godde aangenaamer door de hartste beproevingen. *Vollenb.*

III.

De Priester spelt hem daar met zyne godtgeleerde lippen deze dingen. *Vond.*

H 3

IV. Zo

IV.

Zo spreekt de Godt der Goden, naar wiens stem hemel en aarde luisteren.

V.

Vroeg en vreeslyk begon Kain te moorden, zynen broeder dodende in 's werelts morgenstont: en Abels bloet ontbrak daar geen sterke wraakstem. Maar onder alle vervolgers zynze met recht de rampzaligste, die deze leste tyden, den avontstont der werelt, beleven. *Voll.*

VI.

Sodom, dat door hemelsch in 't hellsche vier wort geworpen, om de vervaarlykste straf des eeuwigen viers met recht te dragen. *id.*

VII.

Daar begint een oorlogstorm aan alle gewesten van Europe wederom op te steken, die met schrikkelyk gedruis eerlang door al de werelt blazende, zee en landen met een stroom van Christensch bloet dreigt te overstorten. *id.*

VIII.

De doot genaakt vast met wyde schreden.

IX. Niet

IX.

Niet als vloeken braakt hy uit, en ongehoorde wreetheit.

X.

Zulk een wreveling mensch dient voorzigtig geschuwt en voorby gegaan: gelyk men een steenrots in zee, die groot gedruis maakt, best stillerjes voorby zeilt. *Vollenb.*

XI.

Twe eeuwen zullen veellicht in arbeit gaan, eerze zulk een personafie voortbrengen, waarvoor vele anderen als in 't verschiep verdwynen moeten. *J. Brant.*

XII.

Al woelen ons de stormwinden van tegenpoet een gansche zee van zwarigheden over het hoofd, als wy het anker van ons betrouwen in de hemelen hebben vast gelegd, en op Godts mogentheit en trouwe beloften steunen, zullen wy alles verduren en te boven komen.

XIII.

Geen heerlyke Mausoleen; geen hemelhoge Pyramyden, trotsse graffteden der Egyptische Koningen, onder de wonderen der werelt al de werelt door befaamt, zyn by zulk een gedenkteken, door David voor

H 4

Abner

Abner opgerecht, voorwaar te gelyken. *Vol-
lenb.*

XIV.

Hoe wonderlyk werkt dikwyls de albeheer-
schende voorzienigheid!

XV.

Zo veel gelt een gering loon, als het met
den glants der ere verguldt is. *Hoofst.*

XVI.

De grootheid der moort zou noch groter
geweest zyn, had het aan geen slagers ont-
broken. *Hoofst.*

XVII.

Geen ry van hondert eeuwen, noch de
alverflindende tyt zal zo doorluchtig een hel-
dendaat in vergetelheit brengen.

XVIII.

O duistere spelonk, ik dagt in uwe naarheit
my veilig te verbergen! maar te vergeefs.

XIX.

Rechtschape vroomheit wykt voor smeken
noch gevele, noch geschenk, noch dreigmen-
ten.

XX.

Deze voorbeelden, ongelukkige voorbeel-
den!

den! waarschuwen ons als met zo vele vierbaken, om ons voor die zanden en gevaarlijke klippen te wachten.

XXI.

De Goddelyke wraak zal gewis komen, al komtze langzaam, en om 't vertoeven zullen de slagen verdubbelt worden: of gelyk Euripides elders zegt, het is Godts nature eigen stil en langzaam de boosdoenders met zyne wraak te betrappen.

XXII.

Dat 's deugt, niet, geen quaat te doen daar men geen quaat doen kan, maar, omringt door een zwarte wolk van verleidingen, d'edele netheit van het vroom gemoet ongekrenkt en ongekreukt te houden. Dat heet over kolen gaan zonder zich te branden, en met de visschen de zoetigheid te behouden in 't midden van de zoute zee: of om de heilige taal te gebruiken als lichten schynen in 's werechts krom en verdraait geslachte. *J. Brant, Lykrede over Koningin Maria.*

Men kan ook diergelyk een verzameling van Nederduitsche spreekwyzzen maken, als men de *phrases* in het Latyn doet: by voorbeeld op het woort.

Gevoelen of mening.

Iemants gevoelen toestemmen, aannemen, goetkeuren, omhelzen, pryzen; overgaan in iemants gevoelen.

Een anders gevoelen verwerpen, afkeuren, niet aannemen, tegenspreken enz.

Zo ook op het woort

Vrede.

Vrede maken, sluiten, treffen. Den vrede verzoeken, bidden, smeken; met gevouwe handen om vrede bidden.

Den vrede schenden, breken; den geschonden vrede herstellen, bewaren, doen bloeien; de zoete vruchten van den vrede genieten; in enen vasten en eeuwigen vrede leven.

E I N D E.




VER-

V E R V O L G
V A N D E
A A N L E I D I N G
T O T D E
N E D E R D U I T S C H E
T A A L.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
1100 EAST 58TH STREET
CHICAGO, ILL. 60637
TEL: 773-936-3000
WWW.CHICAGO.EDU

A A N D E N

L E Z E R.

 *Eze* weinige bladen hadde ik noch te voegen by myne aanleiding tot de Nederduitſche taal; eensdeels om de redenen kortelyk te beantwoorden die een Liefhebber onzer Moedertale, die zynen naam met deze drie letteren uitdrukt, P. H. P. tegen myne Spelling heeft bygebragt; het geen ik tot nu toe hebbe uitgeſtelt, omdat ik zeer weinig vermaak ſcheppe in dezen lettertwiſt; waarvan ik my in het toekomstende ook geheel mene te onthouden, latende enen iegelyk de vryheit, om het geen hy beſt keurt, te volgen:
ten

AAN DEN LEZER.

ten anderen om den Taalievenden Lezer noch enige weinige Aanmerkingen mede te delen, neffens een klein vervolg van verzamelde Spreekwyzes en fierlyke manieren van uitdrukkingen, die ik ten meesten dele als schone bloemen uit de lusthoven onzer Nederlandtsche Schryveren geplukt hebbe; en ik zou'er meer bygevoegt hebben, ten ware een van de spreuken, vertyts met gulde letteren voor Apollo's tempel te Delfos geschreeven, **MAKEN AFGAN, dat is, NIET TE VEEL**, my hiervan weêrhouden hadde. De fraaiste bloemen verliezen by de liefhebbers veel van heur waarde, alsze te zeer vermenigtwaardigt worden, gelyk de beste lekkernyen te veel gegeten eindelyk walgen. Die'er
lust

AAN DEN LEZER.

Zust toe heeft, kanze voor zich
vermeerderen. Onze Nederlantſche
Hoofdichter Joost van den Vondel,
in wien Euripides en Sofokles her-
leeft hebben, en dien de Heer Mo-
nen met groot recht voor den zin-
lykſten en naukeurigſten onder onze
Nederduitſche Schryvers houdt, had-
de vele vellen papiers tot zyn ge-
bruik dus beſchreven, en deed er
groot voordeel mede. Niemand late
zich wysmaken, dat deze en andere
oefeningen tot kracht en zuiverheit
van tale en ſtyl maar beuzelingen
zyn, daar Godtgeleerden en Kerkre-
denaars inzonderheit hunnen tyt on-
nut aan verquiften, de treſtyke Pre-
dikaatſien en andere ſchone ſchriften
van Chryſoſtomus, Gregorius Na-
zian-

AAN DEN LEZER.

zianzener, Laſtantiuſ, Hieronymuſ, en andere oude Kerkenleraren, waarin de welſprekentheit zo zoet en aangenaam als honig vloeit, en zy met zo veel vrucht by hun leven, en eeuwen lang na hunnen doot, geleert en gepredikt hebben, getuigen het tegendeel. Ja indien het my luſte voor de Kerkelyke Welſprekentheit te pleiten, die niet in een opgetooit of ydel gezwets van woorden, maar in ene natuurlyke zoetvloeiendheit en kracht van tale beſtaat, ik zou ligtelyk uit de Heilige Schriften zelf, (en wie kan hier ſterker bewyſ vorderen?) met een menigte van voorbeelden kunnen tonen, dat de taal en ſtyl des H. Geeſts niet alleen eenvoudig, klaar,

AAN DEN LEZER.

klaar zuiver, en krachtig is, maar ook, daar het de zaken vereischen, zo sterk en verheven, dat'er alle wereltsche welsprekendheid voor zwigten moet; tot een overtuigent bewys van de goddeelyke majesteit en achtbaarheid van dit heerlyk en heilig Woort. Zekerlyk die Godts Woort dagelyks lezen, en dat met behoorlyke achting en opmerking, gelyk het betaamt, onderzoeken, kunnen daar niet anders van oordelen, en moeten zich van zelf overtuigt vinden, dat een natuurlyke, krachtige, en overredende welsprekentheit der Kerkrednaren zo nut als nodig is; en het geen men in de Grieksche en Latynsche talen zo naukeurig waarneemt, behoorde men in zyne eige Lanttale

I. niet

AAN DEN LEZER.

niet te verzuimen; veel minder te lo-
ken. Doch ik zal my tegenwoordig
hier niet verder over uitbreiden. Een
drukfout zal de Lezer gelieven te
verhelpen; pag. 15. reg. 29. staat
Waarheit voor waardigheit.

VER-

VERVOLG
 VAN DE
 AANLEIDING
 TOT DE
 NEDERDUITSCH
 TAAL.

HET XII. HOOFSTYK.

Van de tweklanken AE en OE, hoe die eertyts by de Romeinen zyn uitgesproken. Als mede van de Spellinge met een of twee vocalen enz.

I.

Ustus Lipsius, en andere Geleerde mannen, hebben niet zonder reden beweert, dat de AE by de Romeinen niet is uitgesproken als een A, ook niet als een E, maar met eenen tweklank, waarin A en E beide behoort wierden,

den. 't Is waar, dat men op de oude marmerstenen en andere gedenkstukken de AE en de enkele E zeer dikwyls verwisselt ziet, en de ene voor de andere gebruikt; waaruit de geleerde Rutgersius tegen Lipsius een bewys neemt, dat de AE en de E eveneens zyn uitgesproken. Doch dit bewys is myns oordeels niet sterk genoeg. Want in dezelve opschriften ziet men ook dikwyls de AE voor een A gebruikt, in *Quaesi* voor *Quasi*; de AI voor een A, in *Parvimentum*; de E voor een I, menigvuldig, en de I voor een E; de I ook voor een A, in *vocitus* voor *vocatus*; de I voor een U; en de dubbele II of twee II voor een E, in *biinii Miriinti*, voor *bene merenti*, *diibus*, voor *diebus*; de O voor U, en de U voor O; en de OE en OI voor U, als in *coiravit*, *coeravit*, *curavit*; *Loidos*, *loedos*, *ludos*; *Oitile*, *oetile*, *utile*. enz. zie de opschriften van Gruterus en Reinesius, en diergelyke op de aloude penningen, by den Heer Baron van Spanheim, dat doorluchtig sieraat dezer eeuwe, *De praest. & usu Num. p. 115. & seqq. edit. Lond. 1706.* Uit deze verwisseling der letteren kan niet meer besloten worden, dan dat 'er in de uitsprake dier letteren wel enige overeenkomst geweest is, doch niet dat zy zonder enig onderscheit in den klank op de
zel-

zelve wyze zyn uitgesproken. De Heer * P. H. P. die my dit uit Rutgersius tegenweipt tot verdediging der spellinge met *ae* in plaats van *aa*, vraagt hierby, *wat mengelklank de Latynen aan de OE gegeven hebben, zo zy de AE door y uitspraken?* Ik zou met Lipsius oordelen dat zy de OE hebben uitgesproken byna op die wyze als wy *Keulen*, *Colonia Agrippina*, of als de Franschen hun *cœur*, immers dat 'er de klank van een *u* in gehoord is; omdat Victorinus schryft, dat zo de Romeinen de *y* van de Grieken niet hadden overgenomen, zy voor *Hylas Hoelas* zouden schryven, om de overeenkomst van den klang tusschen de Grieksche *y*, die byna als een *u* klinkt, en de *oe* by de Latynen: en Servius heeft elders aangetekent dat de oude Romeinen in plaats van *murus* en *punio* schryven *moerus* en *poenio*, gebruikende in hunne uitsprake een *oe* voor een *u*. Zie Lips. *de pronunt. L. Lat. cap. xi.* Perizon. *Animadv. Histor. cap. x p. 438.* en Voss. *de arte Gram. Lib. 11. cap. vi.* Dus is en blyft de AE by de Latynen, zowel als de OE, een tweklank, en ik kan de AE in onze Nederduit-sche tale ook niet anders aannemen als een tweklank, die het zuiver geluit van twee *aa* niet kan uitbrengen: en om deze twe *aa* in *raat*, *slaan*, enz. uit te spreken, hoeft men

I 3

den

* Peter Poeraat.

den mont niet ongeschikt te openen. De reden waarom de *a* de meeste opening van den mont eischt, is haar helder geluit, dat met een' gesloten mont niet klaar genoeg kan klinken; en dit geluit moet men haar behoorlyk geven, doch niet met eene *e* verdoven noch vermengen. De *e* verlengt geen *a*; ook geen *i* in *bier*, *mier*, *stier*, *dier*, enz. hier is *ie* een tweklank, waarin men duidelyk het geluit der beide letteren en *e* kan horen: als de *i* moet verlengt worden, gebruiken wy de *y* of lange *i*, gelyk *zin*, *zyn*; *min*, *myn*; en zie hier een duidelyk onderscheit in *lit*, *lydt*, *liet*; *zin*, *zyn*, *zien*; in het eerste woort hoort men een enkele *i*; in het tweede een lange *y*, in het derde een' tweklank van *i* en *e*.

II.

De redenen, die de voorgeselde Heer P. H. P. uit de tegenwoordige Hebreuschē vocalen bybrengt tegen myne spellinge met ene klinkletter in *Raden*, *Heren*, *Bomen*, *Muren*, en in de werkwoorden *Leven*, *Horen*, *Sturen*, verzwakken myne bewyzen niet het minste. Want de vraag is hier niet, of een lange vocaal in de uitsprake twe pozen vereischt, daar een korte maar ene poze vor-

vordert, het geen niemand zal tegenspreken: maar of een lange vocaal, alze vry en onverhindert op zich zelve staat, hierom met twe letteren moet geschreven worden? en of ene *a, e, o, u,* geen lange vocalen kunnen zyn? zo dit waar is, moest men in het Latyn ook schryven *staare, amaare, doceere, noomen, fuumus, muunus,* en, gelyk men op enige weinige oude penningen vindt, **VAARVS, FEELIX.** &c. Maar hoe hebben het de Hebreën gemaakt, toen de letters א ו ק hun voor vocalen dienden? want dat de tegenwoordige Hebreusche punten die men onder de consonanten schryft, hunnen oorsprong aan de Masoreten schuldig zyn, wort by de meeste en geoefenste Taalkundigen nu nauwlyx meer in twyfel getrokken, en daarom kan men hier geen bewys uit nemen. Ik gelove niet, dat zy die letters toen verdubbelt hebben, maar zy hebbenze voor lange en korte vocalen gebruikt naardat de klank en uitspraak der lettergrepen zulx vereischten. Waarom deze tegenwerping uit de Hebreusche vocalen genomen niet krachtig genoeg is om my te overreden dat in *ra-den, be-zen, bo-men, mu-ren, le-ven, bo-ren,* enz. daar de eerste sillabe vry en onbelemmert is, meer dan ene vocaal of klinkletter vereischt wort.

III.

't Waar zekerlyk te wenschen , dat men een middel kon bedenken om het verschil dat 'er onder ons is over de spellinge , eens eindelijk weg te nemen : elke schryver heeft byna zyne byzondere spelling ; ja niemant is noch zich zelve in alles gelyk ; het geen in onze boeken en schriften geen kleine misstal is. De enige weg , die 'er myns bedunkens open is , is deze ; dat de tegenwoordige Liefhebbers onzer lanitale ene algemene spelling opstellen , die by de besten gevolgt wort , en dat men daarin dan alle overeen quam om die voortaan te gebruiken en stipt te volgen , het zy men *Hooft* of *Vondel* , of iemant anders tot een voorbeeld name , of uit elk het beste uitkoze. Doch om zo vele hoofden en verschillende zinnen tot dit besluit te brengen , zal ook zyn werk in hebben.

IV.

Het is 'er verre van daan , dat ik den Heere P. H. P , qualyk nemen zoude , dat hy zyne bedenkingen over dit stuk tegen my en anderen heeft ingebracht , gebruikende die zedigheid en bescheidenheit in zyn schryven ,
die

die zyn Ed. en my, en elk voegt, en waar-
 over ik niet kan nalaten dien Schryver, schoon
 by my noch onbekent, zynen verdienden lof
 te geven: zo past het fatsoendelyke men-
 schen, zo past het vooral Christenen te schry-
 ven, die in mening of gevoelens mogen ver-
 schillen, maar nooit hierom elkandere on-
 heus of met onbescheit bejegenen, zo wei-
 nig in 't schryven als in 't spreken: die an-
 ders doen, zyn geen antwoord waardig, en
 hebben 't van my ook niet te verwachten.
 Wat waar het te wenschen, dat de boeken
 van vele Geleerde Mannen met deze vuile
 smetten niet bezodelt waren, die dikwyls
 om beuzelingen en verschillen van geen be-
 lang elkandere zo bits en onchristelyk te keer
 gaan, dat men het niet als met verontwaar-
 diging lezen kan: een manier van schryven,
 die ik elk rade te schuwen en te vlieden, en
 die alleen bequaam is den luister van een
 schoon boek gansch te verdoven: die grote
 Josef Scaliger waar noch veel groter man,
 indien zyn styl zo zagt en bescheiden was,
 als zyne zaken geleert en treffelyk zyn: * dan

I 5

blinkt

* Summa laus est, mea quidem sententia, qua
 Clarissimus Petrus Burmannus Illustrem ac erudi-
 tissimum Ezech. Spanhemium ornat, in Prae-
 fatione ante Gruteri corpus Inscriptionum, dum de
 vi-

blinkt een schrift met vollen glans, als'er de geleertheit met deftigheit, liefde, en Christelyke bescheidenheit in verzelt gaat; buiten dit mag ik met den Apostel Paulus zeggen, alwaar het ook dat wy de talen der menschen en der Engelen spraken, en wisten alle verborgenheden en wetenschappen, en wy hebben de liefde niet, zo zyn wy niets.

V.

Dit moet ik hier noch byvoegen, want meer over de spellinge der letteren te schryven verveelt my; de reden waarom ik *Cesar*, *Cicero*, *Cypres*, *Oceaan*, *cibort*, *ceder*, *celle*, *citer*, *Cyrus*, enz. met een *c*, en niet met een *k* schryve, als *Kesar*, *Kikero*, *Kypers*, *Okeaan*, *kibori*, *keder*, *kiter*, *Kyrus*; is deze, omdat het ongewone geluit der *k* in deze woorden de meeste oren verveelt, ja die dikwyls onverstaanbaar maakt; gelyk ik daar ondervinding van hebbe in het woort *Kefas*, dat ik hierom liever in het toekomende *Cefas* zal schryven met een *c*, gelyk het in onze Neder-

vltro Illustri ait: *Quo nemo hodie doctior, nemo humanior in republica litteraria reperitur. Magnum profecto exemplum, eruditio omnibus imitandum!*

derduitsche Overzettinge des Bybels staat, Joh. I. 43. want schoon deze woorden volgens hunnen oorsprong ene *k* vereischen, zo is'er echter de *c* door het langdurig gebruik onder ons eigen aan geworden, en daarom zo ligt niet te verwerpen.

In *koning*, kan de *g* alleen volstaan, maar dat in *koningryk*, *koninglyk*, *gevangenis*, de uitspraak een *k* vordert, sta ik den voornoemden schryver ten vollen toe; waarom de *g* hier in een *k* dient verwisselt, of diese beide wil behouden; willen wy een letter min of meer niet beknibbelen: anders mene ik dat men volgens den regel in alle talen gebruikelijk, *quod litteræ ejusdem organi facile inter se permutantur*, mag schryven, *koninklyk*, *koninkryk*, *gewankenis*, *oorspronkelyk*, *jonkbeit*, *jonkvrou*, *sprinkbaan*, *vergankelyk*; in *zangberg*, *sprinkader*, *jongeling*, is die verandering onnodig, tenzy het den Dichteren in rym anders te pas kome.

HET XIII. HOOFSTUK.

Aanmerkingen over enige zelfstandige naamwoorden (nomina substant.) en hunne geslachten.

I. De

I.

DE Heer D. van Hoogstraten, die in 't opbouwen onzer Moedertale rustig de hant biedt, heeft achter den tweden druk zyner *Aanmerkingen over de Geslachten der Zelfstandige Naamwoorden* onder andere waarnemingen uit de ongedrukte schriften van den Drossart Hooft ook deze vrage voorgesteld: Als een *substantif*, of zelfstandig naamwoort, achter een ander *substantif* komt *in casu obliquo*, zal men 't laatste *in eodem casu* stellen, of ongedeclineert laten, gelyk de achterstaande Adjectiva? By exempel, *Hy badt het geleert onder den Prins, enen dapperen oorlogsmā, of een dapper oorlogsmā*. Deze vraag blyft hier onbeantwoort: maar uit enige aantekeningen my door den Heer Vollenhove medegedeelt, blykt my dat Vondel het beide goetkeurde, waarom ik het ook dikwyls beide gebruikt hebbe. Nochtans schynt de evenredigheit te vorderen, dat men beide *substantiva* stelle *in casu obliquo*, zo'er de welluidentheit, niet door benadeelt wort, en schryve: *onder den Prins, enen dapperen oorlogsmā; van Nestor, enen wyzen en ervarenen Raatsman; door 't bevel van Cyrus, den eersten stichter der Persiaansche mo-*

monarchie; enz. Dus moet men ook schryven, van Konstantyn den Groten; door Paus Klemens den elfden; de Spreuken van Salomon, den wyften der Koningen; waarvoor men anders in casu recto zegt, Konstantyn de Grote; Paus Klemens de elfde; Salomon, de wyfte der Koningen.

I. I.

BOOG, *arcus*, wort by Vondel doorgaans manlyk gebruikt, *met den boog*: doch hierin volge ik Hooft liever, by wien *boog* of *boge*, want men zegt het beide, vroulyk is: want, *met den boog; een pyl uit den boog schieten; het schynfel van den regenboog*, klinkt my byna zo hart als *den vrou*. Luidt het niet veel zagter en aangener? *de boog spannen; met de boge schieten; myne boge hebbe ik gegeven in de wolken; Godt heeft de regenboog gestelt tot een teken zyns verbonts; enz.* Om de zelve welluidentheit gebruike ik *Schoe*, of *Schoen*, ook liever vroulyk dan manlyk; *zyne schoe uittrekken; de voet met de schoe; op Edom zal ik myne schoe werpen: des boogs en des schoens* gelove ik niet dat iemant in genitivo zou willen zeggen. Hierby stelle ik ook *aalmos; blaam*, als *faam; intrede; kleur; eike; linde; olie en zalfoli; rei of reie; spits*
en

en *beirspits*, *voorspoet* en *tegenspoet*, *struik*, *waan*, met ydele waan; die alle in het vroulyke geslachte beter luiden dan in het manlyke: *den rei*; *den oli*, met *den heiligen zalfoli*; luiden niet beter dan *den heiligen wet*: *aan de reie gaan*; met *zuivere oli*; met *heilige zalfoli*, moet men schryven. Wil men in de geslachten der naamwoorden niet op de wel-luidentheit letten, men zal een zagte en vloeiende taal niet minder benadelen, dan een aangename muzyk met harde tonen of een valsch geluit. My is meer dan eens voorgekomen, dat *stam* of *stamme*, by onze beste schryvers in het manlyke geslachte gebruikt, de welluidentheit ganschelyk benadeelt, en dat men niet behoorde te schryven *van den stamme Juda*: *uit den stamme Levi*; *uit den stamme van enen boom gebouwen*; maar *van de stamme Juda*; *uit de stamme Levi*; *uit de stamme van enen boom gebouwen*; in foemen, als veel zagter en vloeiender: maar het algemeen gebruik heeft hier, zo't schynt, de overhand genomen.

III.

Als twee of meer zelfstandige Naamwoorden te zamen gevoegt worden om'er een woort van te maken, behoudt het laatste alleen

leen zyn *geslachte*: *zeeman* en *zeebelt* zyn manlyk, schoon *zee* vr. is: *zeewater* en *zeeschuim* onzijdig: *vruchtboom* is manlyk: *boomvrucht* vr. en *boomgewas* onzijdig: *boekschat* is manlyk maar *boekkamer* en *boekzaal* vr. hoewel *boek* onzijdig is; want men zegt *het boek*, maar *in mynen boekschat*, en *in zyne boekkamer*; en zo in andere woorden meer: waar van *vrouwmensch* nochtans uitgezondert is; want schoon dit woort uit een vroulyk en manlyk naamwoort is t'zamen gestelt, zo zegt men echter het *vrouwmensch*, gelyk de Heer Monen dit in zyne *Spraak-kunst* ook heeft aangetekent, p. 78. Dus kan men *stam* en *boom* ook vereenigen, en maken'er *stamboom* van, dat ongetwyfelt manlyk is: maar als men nu *boom* en *stam*, of *wyngaart* en *stam* te zamen voegt, zal men het dan ook manlyk nemen, en schryven *dit beelt*, zo *beilig en ge-cert*, was gemaakt uit enen ouden verdorden boomstammen, of uit enen dikken wyngaartstamme? Is het niet ongelyk zagter, dit beelt, zo heilig en ge-cert, was gemaakt uit ene oude verdorde boomstamme, gelyk het vermaarde beelt van Diane te Efese gesneden was uit een dikke wyngaartstamme? zo het hier manlyk moet blyven, liet ik deze t'zamenvoeging liever na, om zulk een hardigheid te schuwen.

IV. *Wys-*

IV.

Wysgierig kan men aanmerken als t'zamen-
 mengesteld uit een verkort zelfstandig en
 een byvoeglyk naamwoord *gierig* naar *wys-*
heit; gelyk *regeerzugtig* gekoppelt is uit
 een verkort werkwoord *regeren*, en *zug-*
tig: maar ik zou het voor *Filosoof* nooit
 gebruiken; doch hebbe dit voorhene aan-
 getekent, om dat ik het beter oordele dan
Wysgeer: hoewel ik voor *wysgierig* ook
 niet sterk pleiten wil, als die op de Duits-
 heit niet zo vast gezet ben, om alle woor-
 den uit andere talen ontleent, en door
 het langdurig gebruik by elk verstaanbaar
 geworden: te willen verbannen: ik be-
 houde *Filosoof*, *tempel*, *orakel*, *kapittel*,
 zowel als *beminner der wysheit*, *kerk*, *godt-*
spraak, *hoofdstuk*, wordende het eerste by
 velen beter verstaan dan het laatste.

V.

Naamwoorden die in het enkel getal
 in *er* en *aar* uitgaan, als *vader*, *broeder*,
berder, *leraar*, *redenaar*, *zondaar*, enz. ne-
 men in den nom. accus. en vocat. plur.
 een *s* aan; *vaders*; *broeders*, *berders*, *le-*
raars,

raars, redenaars, zondaars; doch in den genitiv. dat. en ablat. *en*; als *der of van of aan de vaderen, broederen, berderen, leraren, redenaren, zondaren*. Maar deze regel lydt veel uitzondering, en de evenredenheit moet hier wederom voor de wel-luidentheit dikwyls wyken: want *schippers, dragers, loopers, roepers, akkers, maaiers, verwonderaars*, en meer diergelyke woorden, nemen in genit. dat. en abl. niet gaarne *en* aan, gelyk *schipperen, drageren, looperen, akkeren, maaieren, verwonderaren*: b6ter luidt het, *in vette akkers; voordorftige maaiers; van zyne verwonderaars*: waarom Vondel ook liever voor *schaapberders* schryft, dan voor *schaapberderen*: en *meesteren, sprekeren, oproermakeren, koninklyke sचेpteren, kerkeren, kokeren, legeren*, in plaats van *meesters, sprekers, oproermakers, koninklyke sचेpters, kerkers, kokers, legers*, zou een zeer onaangenaam geluit geven.

VI.

Enige, sommige, etlyke, worden by verscheide van onze Schryvers zonder onderscheit gebruikt. Maar is *Etlyke* niet by ons van de zelve betekenis als *Aliquot* by de

K

La-

Latynen? *quod ad numerum refertur*, dat tot een gerál behoort; in tegenstellinge van enen of enige weinigen: *gelyk*, *aliquot anni sunt*; daar zyn etlyke jaren verlopen, het is verscheide jaren geleden; dat wy elkandere niet gezien hebben: *aliquot epistolas accepi a te uno tempore*; ik hebbe etlyke, dat is, verscheide brieven van u op enen tyt ontvangen; *per aliquot dies*, etlyke dagen achterten: zo is *aliquoties* etlyke malen, etlyke feizen, meer dan eens.

VER-

V E R V O L G
VAN ENIGE SIERLYKE
SPREEK WYZEN
EN FRAAIE MANIEREN VAN
UITDRUKKINGEN.

IV.

Wysgierig kan men aanmerken als t'zamen-
 menigestelt uit een verkort zelfstandig en
 een byvoeglyk naamwoord *gierig* naar *wys-
 beits*; gelyk *regeerzugtig* gekoppelt is uit
 een verkort werkwoord *regeren*, en *zug-
 sig*: maar ik zou het voor *Filosoof* nooit
 gebruiken; doch hebbe dit voorhene aan-
 getekent, om dat ik het beter oordele dan
Wysgeer: hoewel ik voor *wysgierig* ook
 niet sterk pleiten wil, als die op de Duits-
 heit niet zo vast gezet ben, om alle woor-
 den uit andere talen ontleent, en door
 het langdurig gebruik by elk verstaanbaar
 geworden: te willen verbannen: ik be-
 houde *Filosoof*, *tempel*, *orakel*, *kapittel*,
 zowel als *beminner der wysbeits*, *kerk*, *god-
 spraak*, *hoofdstuk*, wordende het eerste by
 velen beter verstaan dan het laatste.

V.

Naamwoorden die in het enkel getal
 in *er* en *aar* uitgaan, als *vader*, *broeder*,
berder, *leraar*, *redenaar*, *zondaar*, enz. ne-
 men in den nom. accus. en vocat. plur.
 een *s* aan; *vaders*; *broeders*, *berders*, *le-
 raars*,

raars, *redenaars*, *zondaars*; doch in den genitiv. dat. en ablat. *en*; als *der of van of aan de vaderen*, *broederen*, *berderen*, *leraren*, *redenaren*, *zondaren*. Maar deze regel lydt veel uitzondering, en de evenredigheid moet hier wederom voor de weluidentheit dikwyls wyken: want *schippers*, *dragers*, *loopers*, *roepers*, *akkers*, *maaiers*, *verwonderaars*, en meer diergelyke woorden, nemen in genit. dat. en abl. niet gaarne *en* aan, gelyk *schipperen*, *drageren*, *loperen*, *akkeren*, *maaieren*, *verwonderaren*: bēter luidt het, *in vette akkers*; *voordorftige maaiers*; *van zyne verwonderaars*: waarom Vondel ook liever voor *schaapberders* schryft, dan voor *schaapberderen*: en *meesteren*, *sprekeren*, *oproermakeren*, *koninklyke sचेpteren*, *kerkeren*, *kokeren*, *legeren*, in plaats van *meesters*, *sprekers*, *oproermakers*, *koninklyke sचेpters*, *kerkers*, *kokers*, *legers*, zou een zeer onaangenaam geluit geven.

VI.

Enige, *sommige*, *etlyke*, worden by verscheide van onze Schryvers zonder onderscheit gebruikt. Maar is *Etlyke* niet by ons van de zelve betekenis als *Aliquot* by de

K

La-

Latynen? *quod ad numerum refertur*, dat tot een geral behoort; in tegenstelling van enen of enige weinigen: *gelyk, aliquot anni sunt*; daar zyn etlyke jaren verlopen, het is verscheide jaren geleden; dat wy elkandere niet gezien hebben: *aliquot epistolas accepi a te uno tempore*; ik hebbe etlyke, dat is, verscheide brieven van u op eenen tyt ontfangen: *per aliquot dies*; etlyke dagen achter een: zo is *aliquoties* etlyke malen, etlyke feizen, meer dan eens.

VER-

V E R V O L G
VAN ENIGE SIERLYKE
SPREEK WYZEN
EN FRAAIE MANIEREN VAN
UITDRUKKINGEN.

THE HISTORY OF
THE
REIGN OF
HENRY V. KING OF FRANCE
AND ENGLAND
BY
JAMES CLYDE

VERZAMELDE SPREEKWIJZEN.

I.

DE Schepper van alles eischt niemant in zynen dienst, als om eens en een met hem geworden, zich zelven met een overvloed van weldaden, niet by druppels, maar by hele stromen, ja teffens een gansche zee van zaligheid uit te storten in het scheepsel dat hem gehoorzaamt. *Vollenb.*

II.

Groot onderscheit is'er, gelyk een out Leeraar wel sprak, tusschen spreken en doen; maar by de menschen, en niet by Godt: Hy spreekt, en het is'er; hy gebiedt, en het staat'er. *dezelve.*

III.

Eertyts waren de Priesters Godts mont en de levendige stem der wet, Engelen of tolken van den Here der heirscharen.

K 3

IV. De

VI. DE STYL VAN DAVID

De styl van David draaft dan uitermaten hoog en ryst tot aan den hemel toe, als hy mag uitweiden in den lof van zynen Schepper, en hem verheerlyken, dien duizenden van Engelen nooit volpryzen kunnen.

V.

Daniel legt zo geruust en onverzeert in den leeuwenkuil, als in een kooi vol schapen en lammeren: maar toen 'er zyne nydige vyanden en beschuldigers in wierden geworpen, waren zy nauylx op den grond, of zy waren van de leeuwen al verslonden en met vleesch en been vermorfeld.

VI.

Een aartstieran mag de Kerke zuchten en tranen uitpersen; maar 't zyn niet anders als dampen en uitwazemingen, die ten hemel gestegen aldaar in donders en blixemen veranderen om hem te verbryzelen.

J. Brant.

VII. Schuwt

VO I I.

Schuw de *hovaardy*: ik bidde u schuwte toch. d'Oorspronk. van alle overtredingen is hovaardy, die Lucifer zelf, klaarder dan alle starren uitblinkende met ene eeuwige duisternis heeft verdonkert, en niet alleen enen Engel, maar den oppersten van alle Engelen in enen duivel verandert. *Vond. verzaalt uit Ontvader Bernardus.*

V I I I.

De Leeu en de Draak verstrekkent twe zinnebeelden van twe hoofdgebreken, *hovaardy* en *nydigheit*. Want de Leeu, der dieren Koning, gemoedigt door zyne krachten, acht uit verwaantheit niemand boven zich zelven; en de nydigheit quetst met hare tong den benyden van verre, gelyk de Draak met het schieten van zyn vergift zynen vyant van verre quetst. *Vond.*

I X.

Zie hier een recht Machiavels gemoet; een wrede leeu schuilt in 't loze vossfevel, terwyl het boze hart, dat niet als naar moort

en bloet dorst, zich onder den schyn van godtsdienstigheid verbergt.

X.

Zyn doot wert van zyne onderdanen bitter beschreit: en schoon hy geen manlyk ooir naliel, strekte hem de roem zyner deugden tot zonen, en zyne dapperheit tot erven, die zolang de zon schynt niet versterven zullen *Bogaart, in 't leven van Keizer Ludowyk den II. Roomf. Monarchy. p. 344.*

X I.

Dit geweld dreigt Godts volk niet te verzwakken of met kracht te dwingen, maar gansch te verflinden, ja zulx dat'er teken noch voetstap, gedachtenis noch naam meer van overschiete. *Voll.*

X I I.

Hy geeft toe, alles wat hy kan toegeven, en wykt voor dien magtigen vyant, als een riet voor den stormwint. *dezelve.*

X I I I.

Hadden wy door onze zonden niet verdient,

dient, dat ons goet in vyantlyken roof verkeerde, onze huizen in puinhopen, onze steden in woestynen, onze kerken in afgodshuizen, en ons gansche lant in een Akeldama? *dezelve.*

X I V.

Elk loopt, gelyk het onbefuisde graau gemeenlyk doet, den triomferenden dwingelant te gemoet, elk wenscht hem geluk in zyne heerschappye: de Groten zelfs ontzien zich niet de hant te kussen die hunne vryheit verkracht, en hen als slaven aan boeien en ketens legt. *Hooft.*

X V.

Opgeblazen van hart, bars van aanschyn, was deze Laurens (de Medicis,) droomde overmatige hoogheit, en minder niet dan een koninkryk. *dezelve.*

X V I.

Ferdinand, in stede van den jongsten avont, zag zich in den opgaanden dageraat ener magtige heerschappy. *dezelve.*

XVII.

Wy volgen hem, maar gelyk een jonge Askaan zynen vader Eneas volgde, *non passibus acquis*, met ongelijke schreden. *Voll.*

XVIII.

Die schone wolk van getuigen, van den Apostel Heb. xi. voorgestelt, kan ons noch dienen als de heldere wolk, die het Israelytische leger eertyts diende en voorlichtte; terwyl quade voorbeelden van eertyts bedrevenc zonden dat duistere deel der wolke gelyken, dat de Egiptenaars volgden om elendig in de rode zee te verdrinken. *dezelve.*

XIX.

My dunkt, ik zie den tweden zeestryt, gelyk die eerlang voor 'handen schynt, ruim zo bloedig als den vorigen; ik hore dunkt my alrede dat gruwzaam oorlogs onweer op den noortschen Oceaan opsteken: ik zie den brant van Godts toren in 't afgrysselyke weerlicht van het donderende meraal; de Noortzee root van bloet, en dryvende vol lyken; doden en levenden onder een gemengt, gezengt,

zengt, verminkt, verbrandt en verdronken: en, dat alle gruwzaamheit en rampen te boven gaat, ik zie duizenden van kinderen die enen hemelschen Vader aanroepen; maar he- laas ik zie de ene menigte der broederen in het gebet roepen en stryden tegens d'andere, en ik zieze daatlyk, na het storten van zulk een gebet, met fabels en enterbylen, en noch vreeslyker moortgeweer woeden, om elkanders bloet te storten *dezelve*. *Dis ziet op den Engelschen oorlog van het jaar 1669.*

X X.

Misschien vreesst gy ook voor de onverbide- delyke rechters Minos en Rhadamantus, by welke noch Lucius, Krassus, noch Markus Antonius; noch Demosthenes, die grote Redenaars, u zullen kunnen verdedigen. Gy zult daar zelf in een zeer grote vergadering uwe eige zaak moeten bepleiten. *Vertaalt uit Cicero, Tuscul. Quaest. L. 1.* Zo hebben de Hei- denen ook van nature geweten 't geen de A- postel aan de Romeinen schryft, kap. xiv. 12. *Zo, dan, een iegelyk van ons zal Gode reken- schap moeten geven.*

Hier

Hier meende ik deze Aanleiding ge-eindigt te hebben : maar ter goeder ure valt my iet in handen , dat ik onze jonge Kerkredenen , en die zich tot dezen heiligen dienst bequaam maken , moet mededeelen , om hen ten vollen te overtuigen , hoe nut en nodig hun de kennis en behoorlyke oefening hunner Moedersprake is. 't Is in het Latyn geschreven door den zeer geleerden Heer *Antonius Perizonius* , (certyts Professor in de heilige Godtgeleertheit in myne geboortestat Deventer , vader van den tegenwoordigen vermaarden Professor Jakobus Perizonius) *in utilissimo Tractatu de Ratione Studii Theologici , cap. vi. pag. 68. & seqq.*

„ **M**Aer eer ik dit aenvang , moet ik
 „ iets voor aflaten gaan van de beoef-
 „ fening der moederlyke tael , noodig voor
 „ eenen Godtgeleerden. Dogh onder de
 „ benaming hier van versta ik niet alleen
 „ de eigentlyke moederlyke tael , wiens ken-
 „ nisse en gebruik de menschen met de moe-
 „ derlyke melk van kintsbeen af inzuigen,
 „ maer

„ maer ook allerlei andere, welke een
 „ beoeffenaer der Godtgeleertheit door lang
 „ gebruik en gedurige oeffening zich zoo
 „ gemeen heeft gemaekt, dat hy daerin
 „ het Christelyke volk zonder moeite kan
 „ onderwyzen. Met een woort, een Godt-
 „ geleerde moet die tael beoeffenen, waer
 „ in hy van meening is de mensche hem
 „ toevertrouwt te leeraren: welke tael,
 „ omdatze al meest iemants moederlyke is,
 „ ik geoordeelt heb zoo te moeten noe-
 „ men.

„ Dat deze tael nu voor de beoeffenaren
 „ der Godtgeleertheit met geen kleene naar-
 „ stigheid moet bearbeit worden, blykt
 „ daer uit, dat de meesten daerin hun be-
 „ roep moeten waarnemen. Het welk om
 „ behendig en gelukkig te kunnen doen is
 „ vooral noodig, datze in de tael, die ze
 „ gebruiken moeten, uitstekende ervaren
 „ zyn. Al de werrelt weet, hoe groot een
 „ sieraedt het is voor iemant die te spreken
 „ heeft, en hoe veel het toebrenghet tot zyn
 „ toehoorders te bewegen en in zyn gevoe-
 „ len te brengen, als hy zyne gedagten
 „ met een krachtige en klare reden vaer-
 „ dig, overvloedig, en met bevalligheid
 „ weet voor te stellen. Tot welk einde
 „ hy de tael, die hy in het spreken ge-
 „ bruikt,

„ bruikt , op een prik verftaen moet. En
 „ om die reden betaemt het de Godtgeleer-
 „ den , die dit vooral hebben te bedoolen ,
 „ niet het befchaven der gemeene taal te
 „ verzuimen. Ja indien zy het beft zoeken
 „ van hun zelven en van de Kerke , zullen
 „ ze om dezelve door en doorte leeren zich
 „ zoo lang bevllytigen , tot dat ze niet alleen
 „ daer in een overvloedt van woorden ver-
 „ krygen , maer ook haren geheelen aert ,
 „ hare eigenschappen , bevalligheden en aert-
 „ tigheden naukeurig verftaen. Want zoo
 „ zullen zy van allerlei zaken met gevoege-
 „ lykheit kunnen fpreken , en het ampt
 „ hun opgelegd , met lof , dank , en goet
 „ gevolg (zoo of de reft niet aan ontbreekt)
 „ waarnemen. Maer zoo in tegendeel de
 „ beoeffening der moedelyke taale ver-
 „ zuimt wort , zoo kan het niet miffen , of
 „ ze zullen de grootste vrugten van al hun-
 „ nen arbeit , die ze met regt konden ver-
 „ wachten , door de fchult hunner eigen
 „ nalatigheid verliezen.

„ En dit zeggen moet niet overtollig fchy-
 „ nen , dawyl men uit ervarenheit weet ,
 „ dat de fchandelyke onagtfacinheit van ve-
 „ len ook hier de vermaning over lang
 „ noodzakelyk igemackt heeft. Te weten
 „ het gemeene volk oordeelt dat tot die taal ;
 „ die

„ die wy als ons levén van kints been afge-
 „ bruikt hebben, geen oeffening vereischt
 „ wort. Maer wie ziet niet, hoe groot
 „ die dwaling zy? want zullen wy meenen
 „ dat de geleerdste mannen, de oude Griexe
 „ en Roomsche Schryvers, zeg ik, die als
 „ wy weten, zoo veel werk gemaekt heb-
 „ ben van hunne dagelyxe spraek te bescha-
 „ ven, zotten geweest zyn? Hebben zy
 „ vergeeffchen arbeit gedaen met al hun le-
 „ ven te slyten in het beschaven hunner
 „ moederlyke tael, en daarin (zoo als de
 „ meeste gedaen hebben) uit te geven die
 „ uitnemende gedenktekens der oude ge-
 „ leertheit, waer in zich de welsprekenheit
 „ en wysheit omstrydt vertoonen, en die de
 „ geleerde lezers in verwondering verruk-
 „ ken, en den Schryveren eenen onsterffely-
 „ ken lofgebaert hebben? Hebben de ouden
 „ nu met regt die moete hier toe aange-
 „ wendt, hebbenze, het geen niet ontken-
 „ kan worden, op die wyze zo groot een roem
 „ verkregen, waerom wort dan hedendaags
 „ de beoeffening dier sprake verwaerloost;
 „ die wy van onze eerste kindsheit af ge-
 „ bruikt hebben? zeker deze arbeit is al-
 „ len, die eenigzins boven het gemeen wil-
 „ len uitsteken, nut en noodigh. Ik beken
 „ zeker dat zelf het onnozelle graeu door

„ en-

„ enkele gewoonte en lang gebruik daer toe
 „ komen kan , dat d'een den anderen zyne
 „ gedagten ten naefsten by kan doen begry-
 „ pen. Derhalven wil ik gaerne toestaen
 „ dat een dragelyk gebruik der moederlyke
 „ spraek , voor zoo veel men van doen heeft
 „ om te leven en met de menschen om te
 „ gaen , zonder eenige moeite en arbeit kan
 „ verkregen worden. Maer zal men in
 „ zyn moederlyke tael sierlyk , overvloedig
 „ en voorzichtig spreken , zal men zyne
 „ gedagten vaerdig , eigentlyk en sierlyk
 „ ontvouwen , en eindelyk zal men wel en
 „ naeukeurigh spreken , met bevalligheit
 „ en kragt leeraren , en den toehoorder be-
 „ wegen , daer toe zeg ik is oeffening en
 „ ongemeene vlyt van nooden.

„ Weshalven zyn de Françoisen en an-
 „ dere volkeren wys en te pryzen , dat ze
 „ zoo veel werks doen om hunne tael te
 „ beschaven. Hoewel niet noodig is met
 „ uitheemsche voorbeelden voor den dagh
 „ te komen , daer we inheemsche aen de
 „ hant hebben ? want wie is 'er die niet
 „ weet dat de Duitschen de Duitsche , en
 „ de Nederlanders de Nederlantsche tael
 „ met groote vlyt en geen minder geluk al
 „ overlang hebben begonnen te bouwen ?
 „ waerom het te onbetamelyker is , zoo

„ de

„ de Godtgeleerden in het uitleggen der
 „ Goddelyke zaken een flechte en ruwe
 „ tael gebruiken? Vooral zoo ze gehouden
 „ zyn het woort te voeren niet onder boe-
 „ ren, maar in de steden, onder zinlyke en
 „ beschaefde luiden, naer eisch van hun
 „ ampt en beroep.

„ Waer omtrent ik nu niet spreek van
 „ de meesten, die zonder eenige noodza-
 „ kelykheit onder de moederlyke spraek
 „ Latynsche, Fransche en andere uitheem-
 „ sche woorden en spreekwyzen mengen,
 „ even of een reden doorspekt met uit-
 „ heemsche woorden en spreekwyzen den
 „ zegger luister byzette. 'T is zeker een
 „ groot gebrek, als taelen, welker net-
 „ heit in enkele zuiverheit bestaet, door
 „ zulk een mengeling besmet worden.
 „ Waerom Horatius ook * niet t'onrecht
 „ den spot dryft met menschen die

— *uitbeemsche woorden brengen*
Van buiten, en ter slont in bunne reden mengen,
Als de Kanusiërs met bunne dubbele tael.

„ voeg hier by dat de ruimheit en sierlyk-
 L „ heit

* Lib. 1. Sat. x. 29, 30.

„ heit der Duitsche en Nederlantsche taal.
 „ zo groot is , dat ze voor geene , zelf
 „ voor de Griexe niet veel behoeven te
 „ wyken. Zoo dat byna niets iemant in
 „ den zin kan komen dat in deze talen
 „ niet gevoegelyk en gemakkelyk (als
 „ men 'er zich maer op legt) zou kun-
 „ nen uitgedrukt worden. Waarom de
 „ Hoog- en Nederduitschen hunnen tael ver-
 „ onglyken , als ze vremde woorden daer
 „ onder mengen. Want dat doen zy of
 „ uit veragting of afkeer van hun vader-
 „ lyke spraek , of door een verkeert oor-
 „ deel , als ware die zo gebrekkelyk dat
 „ ze onder vremde hulp hare gedagten
 „ niet kon uitdrukken. Die dan deze ta-
 „ len zoo bederven , dat ze byna geen
 „ zin kunnen uitbrengen zonder menge-
 „ ling eener vremde sprake , doen zeer
 „ qualyk , en schynen daer op toe te leg-
 „ gen , dat ze niet zoo zeer voor burge-
 „ ren , als baltarden of halve barbaren in
 „ hun vaderlant mogen gehouden worden.
 „ Maer ik wil van dit gebrek niet meer
 „ spreken , nadien men weet dat het door
 „ de hedensdaegse zeden verschoont wort.
 „ Maar dat is onverschoonlyk , als de
 „ reden eens Predikers die in zyn moe-
 „ derlyke taele spreekt geenszins zweemt
 „ naer

„ naer eenige aertigheid , fierlykheit , of
 „ beoeffentheit , maer overvloed van quade
 „ en barbaersche spreekwyzen , en geen
 „ vinger breet afwykt van de bedorven en
 „ slegte Straettael van het laegste graeu.
 „ Want dus zal hy zyn ampt niet voldoen ,
 „ en door zyn eigen schult heel in veragting
 „ raken , als een overtraeg mensch , die
 „ niets weet noch tracht te weten. En
 „ zeker 't is een zeer schandelyke onagt-
 „ saemheit , die zich hier laet zien. Want
 „ wat zorg zal men gelooven dat een man
 „ heeft , die men ziet dat zoo onagtsaem
 „ is , dat hy geen grooter agt geeft op het
 „ zuiveren zyner sprake? wat zal men den-
 „ ken dat hy weet , die laet blyken dat hy
 „ zyn moederlyke tael niet verstaet? Ja
 „ ook die geen kan niet alle zorg voor zyn
 „ vaderlyke tael laten loopen , wiens werk
 „ is in geen ongeleerde hoorplaets te spre-
 „ ken , of hy moet alle eerlyke schaemte
 „ verworpen hebben. En wie verwondert
 „ zich dat zulk een onbeschaemt , vadzigh
 „ en onwetend mensch gehaet en veracht
 „ wort? Indien dan iemand die zich in de
 „ Godtgeleertheit oeffent dit alles wil my-
 „ den , en hierna zyn beroep met aenge-
 „ naemheit en aenzienlykheit waernemen
 „ zoo is het noodig dat hy de beoeffening zy-

„ ner moederlyke tale niet verwaerlooze.
 „ „ Ondertuffchen weet ik wel dat eeni-
 „ gen aen een anderen kant zondigen.
 „ „ Want daer is 'er die in het byeen zoe-
 „ ken der fierlyke bloemtjes van woorden
 „ meer moeite spillen, dan in een om-
 „ zichtige verkiezing en onderscheiding
 „ van zaken die te zeggen vallen: die
 „ ſtaen naer een al te verheven maniere
 „ van zeggen; of meenen datze in het
 „ waarnemen van hun ampt niets uitvoe-
 „ ren, zoo aen Gods woort niet wort
 „ toegebracht enig gewicht van de kunsten
 „ der menſchelyke wysheit en welſpreken-
 „ heit, en redenen aengelegt om de ooren
 „ te ſtreelen. Het geen ik te gelyk hou-
 „ de voor groote dwaesheit en zonde. Want
 „ kan 'er iets dwazer bedagt worden, dan
 „ dat men de beſte bladen uitkipt en de
 „ ſchoonſte vrucht laet ſtaen, en zyne gaſten,
 „ zeker met geen bladen gediend, die
 „ voorzet in de plaets van beter ſpyze?
 „ Wyders wat doen ze toch anders die
 „ geen agt geven op zaken, en alleen let-
 „ ten op de ſchikking hunner woorden?
 „ En men moet niet twyffelen of een
 „ Godtgeleerde doet qualyk, die in het
 „ ontvouwen van Gods orakelen een ge-
 „ zwollen manier van zeggen betracht.
 „ „ Want

„ Want spreekwyzen van het toneel, blaes-
 „ kakeryen en wat meer vast is aen gezwol-
 „ len grootspraak past geenzins by het ver-
 „ handelen der Goddelyke zaken, daer men
 „ met kuisheit en zedigheit mede moet om-
 „ gaen.

*Zoo groot een zaak wil niet gefiert zyn,
 maer geleert.*

„ Derhalven stooten zich vrome luiden
 „ aan zulk een geblankette en trotse reden,
 „ als wetende, dat de wonderlyke kracht
 „ des Goddelyken woorts zich meest ge-
 „ woon is te uiten door eenvuldigheid. En
 „ door dezelve worden de nieuwsgierige ge-
 „ moederen der zwakken zoo bedorven,
 „ dat ze meer en meer verdwynen, en ver-
 „ waerloozende het heilzaam voedsel der
 „ heilige schrift hunne jeukerige ooren tot
 „ ydele woorden wenden. Daerom bestraft
 „ Paulus deze nieuwsgierigheid der menschen
 „ 2. Tim. IV. 3, 4. en leeraert hen met
 „ het voorstellen zyns eigen voorbeelds dat
 „ geenen Godtgeleerden past *uistnemendheit*
 „ *van woorden of wysheit* 1 Kor. II, 1.
 „ welke al wie behartigen, zonder twyffel
 „ te rekenen zyn onder de genen, die de
 „ Apostelen zeggen dat *zein opgeblazen ydel-*

„ *beit spreken 2 Petr. II. 18. Jud. vs. 16.*
 „ wederom erkenne ik dat een Godtgeleer-
 „ de een zeer zwaren misflag begaet, in-
 „ dien hy meent dat de Rederykkunst het
 „ eenigste hulpmiddel is om zich wel te
 „ quytten, en daer aen toeschryft alle de
 „ vrucht van zynen dienst, die men vaste-
 „ lyk weet dat afhangt van de medewer-
 „ kende kracht des H. Geests. Hierom
 „ geeft de Apostel niet duister te kennen
 „ dat Christus Kruis verydelt wort, zoo
 „ iemant sta naer zulk eene geleerde welspre-
 „ kentheit, en daer aen, niet aen 't Evan-
 „ geli, allen lof geeft. *Niet met wysheit*
 „ *van woorden, op dat Christus Kruis niet*
 „ *verydelt worde 1 Kor. 1. 17.* En elders
 „ zegt hy dat zyn dienst volvoert is, *niet*
 „ *door bewegelyke woorden der menschelyke wys-*
 „ *heit, maar door betooninge des geests en der*
 „ *Goddelyke kracht, die zich geuit heeft*
 „ *in het overtuigen en verwinnen der men-*
 „ *schelyke gemoederen.* En dat alles toont
 „ hy dat tot dien einde van Godts wege zoo
 „ wort uitgevoerd, dat het geloof der ge-
 „ loovigen *niet toegeschreven wierde aen de*
 „ *wysheit der menschen, maer aen de Goddely-*
 „ *ke kracht 1 Kor. II. 4, 5. 13.*
 „ Dus wort ook hier omtrent gezondigt;
 „ maer zoo ik my niet bedriege, zetsamer
 „ en

„ en verschoonlyker. Want beter is te
 „ veel, dan geen vlyt tot het opbouwen
 „ der moederlyke tael aen te wenden. En
 „ gelyk dit de voornaemste en grootste zorg
 „ moet zyn van eenen leerarenden Godtge-
 „ leerden, dat de zaken zelfs die hy voor-
 „ stelt bevonden worden te zyn overeen-
 „ komstig met den regel des Geloofs en
 „ dienstig tot stichting der Gemeente: zoo
 „ betaemt hem niet alle beschacftheit van
 „ woorden en tael in den wint te slaen.
 „ Gelyk dat vooral en boven al gedaen moet
 „ worden, zoo moet dit niet geheel agter
 „ wege blyven. Want ook dit wort ter
 „ aenpryzinge van Mozes verhaelt, *dat hy*
 „ *onderwezen is in alle wysheit der Egiptena-*
 „ *ren, en magtigh was in woorden en werken.*
 „ Hand. VII. 22. Te gelyk wort Apol-
 „ los vooral uit dien hoofde geprezen,
 „ dat hy geweest is *een geleert en welsprekend*
 „ *man, en magtigh in de Schriften, die vierig*
 „ *en vrymoedigh sprak en leeraerde, de Ju-*
 „ *den met grooten ernst overtuigende, en bier*
 „ *door Godts kerke veel dienst deedt,* Hand.
 „ XVIII. 24. enz. Waer uit blykt dat een
 „ matige beoeffening der welsprektheit in
 „ de moederlyke tael niet alleen geoorlooft,
 „ maer ook noodigh is voor een Godtge-
 „ leerden, dewyl zy gevoegt naer behoo-
 „ ren

ren by het heilig Evangeli zoo veel krachts
en gewichts heeft om het Ryk van Chri-
stus te vestigen en uit te zetten, zoo 'er
Godts zegen bykomt. Maer dit zy ge-
noeg gezegt van het beoeffenen der moe-
derlyke sprake.

E I N D E.



